

Een kruisje voor gezondheidspunk

De invloed van straight edge op bewustwordingsprocessen rondom leefstijl en leefomgeving in de hedendaagse Nederlandse mainstream samenleving.

Naam: Justin Poels

Faculteit: Erasmus School of History, Culture and Communication

Universiteit: Erasmus Universiteit Rotterdam

Studentnummer: 414806

E-mailadres student: justinpoels@hotmail.com

Scriptiebegeleider: Dhr. T. Pronk

Tweede lezer: Dr. B. Wubs

Datum: 20-08-2020

Inhoud

Inleiding	4
Hoofdstuk 1: Bewustwording in de hedendaagse samenleving	13
Klimaatverandering en milieubewustzijn	15
Vegetarisme en veganisme	17
Alcohol	22
Tabak	25
Bevindingen.....	27
Hoofdstuk 2: Het ontstaan van straight edge begin jaren tachtig.....	29
Ontstaan straight edge in de Verenigde Staten	29
Nederland in de jaren tachtig.....	32
Tegengeluid binnen punk in Nederland.....	35
Straight edge in Nederland	37
Bevindingen.....	40
Hoofdstuk 3: De ontwikkelingen binnen straight edge en de invloed op de samenleving	42
Ontwikkelingen binnen straight edge in de jaren tachtig	42
Ontwikkelingen binnen straight edge in de jaren negentig	45
Het uiteenvallen van straight edge.....	50
De invloed van straight edge op bewustwording.....	52
Bevindingen.....	59
Conclusie.....	61
Bibliografie – Primaire Bronnen	68
Krantenartikelen	68
Interviews	74
Albums	74
Televisieprogramma's	76
Zines	76

Onderzoeksrapporten	77
Bibliografie – Secundaire Bronnen	78

Inleiding

Het afgelopen decennium winnen de klimaatbeweging, de vermindering van alcoholgebruik, veganisme, vegetarisme en het streven naar een rookvrije generatie aan populariteit. Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau uit 2016 blijkt dat het aantal veganisten en flexitariërs groeiende is.¹ Daaruit wordt ook duidelijk dat rond 1996 ongeveer 16.000 Nederlanders veganist waren en dat dit aantal is toegenomen tot tussen de 50.000 en 70.000 in 2016. Uit een recenter onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt ook dat mensen zich bewuster zijn van hun gezondheid en meer aandacht schenken aan voeding.² Mensen proberen met hun gedrag invloed op hun gezondheid uit te oefenen.

De overeenkomst tussen deze onderwerpen is dat bij allemaal sprake is van bewustzijn rondom jezelf en je leefomgeving. Hieruit spreekt de overtuiging dat de mens en zijn leefomgeving wederzijds invloed hebben op elkaar. De leefstijl heeft immers effect op omgeving, milieu en klimaat. Door vlees te eten draagt de mens bij aan de vleesindustrie, die op haar beurt weer invloed heeft op de leefomgeving. Het drinken van alcohol beïnvloedt zowel de lichamelijke gezondheid als eventuele geluidsoverlast en geweld.

Dat bewustzijn van zowel lichaam als omgeving samen lijken op te gaan, is geen toeval. Al in de jaren tachtig ontstond er een tegencultuur die een uitgesproken mening had over deze onderwerpen. Deze tegencultuur heette straight edge en ontstond als een afsplitsing van punk. Straightedgers dronken geen alcohol, gebruikten geen tabak en drugs en deden niet aan promiscue seks.³ Ook waren veel aanhangers vegetariër of veganist en waren ze vaak betrokken bij dierenrechten en het klimaat. Op 21 januari 2020 publiceerde het nieuwsplatform *VICE* een artikel getiteld: "They did the 'my-body-is-a-temple' thing before it was mainstream".⁴ Hierin wordt beweerd dat straight edge een voorloper was van de huidige maatschappelijke ontwikkelingen.

Op 15 september 2018 publiceert het *Algemeen Dagblad* een artikel met de kop "Straight-edge in opkomst".⁵ Hierin wordt beweerd dat straight edge opnieuw aan bekendheid en terrein lijkt te winnen, alsof er sprake is van een heropleving. Er wordt zelfs de vraag

---

¹ Peggy Schyns, *Kiezen bij de kassa: Een verkenning van maatschappelijk bewust consumeren in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2016, p. 52

² Gerbert Kraaykamp, Stéfanie André, en Roza Meuleman, *Een (on)gezonde leefstijl: Opleiding als scheidslijn*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2018

³ Robert T. Wood, *Straightedge Youth: Complexity and Contradiction of a Subculture*. Syracuse University Press, 2006, p. 6

⁴ Alessandro Pilo, "For Straight Edgers, Every Month Is Dry January". 20-01-2020.

https://www.vice.com/en_uk/article/v74evx/straight-edge-cut-no-alcohol-drugs-caffeine-vegan-lifestyle (bezoekt op: 03-2020)

⁵ Zoë Toet, "Straight-edge in opkomst: 'Als ik echt een wilde avond heb, drink ik Red Bull'". 15-09-2018. <https://www.ad.nl/den-haag/straight-edge-in-opkomst-als-ik-echt-een-wilde-avond-heb-drink-ik-red-bull~a2053b046/> (bezoekt op: Januari 2019)

gesteld of de hoogtijdagen van straight edge, die plaatsvonden tijdens de jaren tachtig en aan het einde van de jaren negentig, wellicht kunnen herleven. In het artikel wordt beweerd dat mensen tegenwoordig ‘bewuster en groener gaan leven’ en dat ‘jongeren zich tegenwoordig [...] meer zorgen maken over hun welzijn’.⁶ Onderzoeken vanuit de Europese Commissie lijken deze beweringen te onderschrijven. Hieruit blijkt dat 97% van de Europeanen zich bewust is van het feit dat alcohol schadelijk is voor de gezondheid en leverproblemen veroorzaakt.⁷ Daarnaast vinden veel jongeren dat alcohol en tabak niet zonder restricties moeten worden verkocht, maar dat de verkoop ervan gereguleerd moet worden.⁸

Niet alleen de uitspraken in het *Algemeen Dagblad* over alcohol en drugs worden door onderzoeken van de Europese Commissie ondersteund, maar ook de uitspraken over groener leven. Zo blijkt in 2019 uit hetzelfde onderzoek dat 93% van de respondenten uit heel Europa zich bewust is van de klimaatproblemen.⁹ Veel Europeanen proberen zelf actief bij te dragen om klimaatproblemen te verminderen of steunen beleidsvoorstellen die klimaatverandering tegen moeten gaan. Na ‘armoede, honger en gebrek aan drinkwater’ zien Europeanen klimaatverandering inmiddels als tweede grootste bedreiging in de wereld.¹⁰ Het verband tussen onderwerpen als klimaat, alcohol en tabak is dat de onderliggende houding een bewustzijn rondom leefstijl en leefomgeving is. De onderzoeken tonen aan dat op dit moment een bewustwordingsproces gaande is rondom leefstijl en leefomgeving. Toch blijkt dit niets nieuws te zijn. Binnen straight edge vond deze bewustwording veertig jaar geleden al plaats.

Straight edge ontstond aan het begin van de jaren tachtig in de Verenigde Staten. Nederland zat op dat moment in een economische crisis en de werkloosheid, grotendeels onder jongeren, was hoog.¹¹ Om deze crisis tegen te gaan en daarmee de werkloosheid te verminderen werden verschillende maatregelen genomen door de politiek, waaronder bezuinigingen op sociale voorzieningen. Niet alle Nederlanders waren het eens met deze bezuinigingen. De relatie tussen burgers en volksvertegenwoordigers was gespannen.¹² Financieel gezien waren Nederlanders rijker dan ooit, maar het publieke leven verarmde. Dit alles zorgde ervoor dat binnen de samenleving een negatief toekomstbeeld heerste.¹³ Mensen hadden niet het gevoel dat ze nog controle hadden over hun leven, wat zorgde voor een

---

⁶ Toet, "Straight-edge in opkomst"

⁷ Eurobarometer, *Special Eurobarometer 331: EU citizens' attitudes towards alcohol*. Brussels: European Commission, 2010, p. 73

⁸ Eurobarometer, *Flash Eurobarometer 330: Youth attitudes on drugs*. European Commission, 2011, p. 9

⁹ Eurobarometer, *Special Eurobarometer 490: Climate Change*. European Commission, 2019, p. 94

¹⁰ Eurobarometer, *Climate Change*, p. 94

¹¹ Jouke Turpijn, *80's Dilemma: Nederland in de jaren tachtig*. Bakker, 2011, p. 24

¹² Turpijn, *80's Dilemma*, p. 14

¹³ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 14-24

sombere sfeer binnen de samenleving. Dit gevoel werd, tot slot, ook nog versterkt door de onrust rondom kernwapens.¹⁴

Voor veel jongeren was punk een welkome afleiding binnen de sombere en negatieve maatschappij. Punk was immers een subcultuur die zich afzette tegen autoriteiten en de mainstream. Zij gaven hiermee uiting aan het brede gevoel dat de overheid schuld droeg aan de maatschappelijke situatie. Punk was al in 1977 Nederland binnengedrongen. In eerste instantie kreeg punk veel aanhang vanuit de behoefte aan een nieuwe muziekstijl.¹⁵ Deze behoefte kwam voort uit een sterk afgenomen interesse in de populaire muziekstijlen van dat moment.¹⁶ In het begin was punk nog geen politieke stroming, maar had voornamelijk een artistiek karakter die populair was onder hoogopgeleiden en kunstenaars. Dit veranderde echter nadat punks negatief in het nieuws kwamen door overlast en geweld als gevolg van alcohol- en drugsgebruik.

Nieuwsberichten over deze overlast creëerden in 1979 een zogenaamde tweede generatie punks.¹⁷ Zij waren minder aangetrokken tot de artistieke kant en richtten zich vooral op feesten en geweld. In hun politieke opvattingen keerden ze zich sterk tegen de autoriteiten en leverden heftige kritiek op het grootkapitaal, de kerk, het koningshuis en Nederlands militarisme.¹⁸ Deze tweede generatie punks voelde zich voornamelijk aangetrokken tot het geweld, zoals vechtpartijen en vandalisme, en het feesten, wat hen afleiding van hun misère bood en ze tevens de mogelijkheid gaf om hun woede tegenover de overheid te uiten. Deze nieuwe punks zorgden ervoor dat het drugs- en alcoholgebruik binnen de punkscene toenam, evenals het geweld.¹⁹ De overheid voerde rond het begin van de jaren tachtig een gedoogbeleid met betrekking tot drugs, gokken, prostitutie en roken in kroegen, wat deze toename ook mogelijk maakte.²⁰

De toename van alcohol, drugs en geweld binnen punk paste binnen de internationale ontwikkeling van deze beweging. Niet alle punks waren echter tevreden met deze verandering, met als gevolg dat in de Verenigde Staten begin jaren tachtig van binnenuit een tegengeluid ontstond die de hedonistische leefstijl bekritiseerde.²¹ Ian MacKaye, leadzanger

---

¹⁴ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 126

¹⁵ Jerry Goossens en Jeroen Vedder. *Het gejuich was massaal: punk in Nederland 1976-1982*. Amsterdam: Amsterdam Stichting Popmuziek Nederland, 1996, p. 10

¹⁶ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 2

¹⁷ Luc Maas en Rob Sparidaans. *Het subculturele proces: punk en new wave*. Tilburg: Tilburgs Instituut voor Akademische Studies, 1985, p. 22

¹⁸ Goossens en Vedder. *Het gejuich was massaal*, p. 85

¹⁹ Goossens en Vedder. *Het gejuich was massaal*, p. 85

²⁰ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 107

²¹ Ross Haenfler, *Straight Edge: Hardcore Punk, Clean-Living Youth, and Social Change*. Rutgers University Press: New Brunswick, New Jersey, 2006, p. 9

van de Amerikaanse band Minor Threat uit de stad Washington D.C., was de eerste die deze kritiek opschreef. Hij uitte zijn kritische gedachten over de leefstijl van veel punks in de nummers 'Straight Edge' (1981) en 'Out of Step' (1983), die vormend waren voor de initiële uitgangspunten van straight edge. Hij was verre van de enige punk die zich niet kon vinden in de hedonistische leefstijl. Andere jongeren, vaak tussen de 15 en 25 jaar oud, waren het eens met zijn boodschap.²² Zo ontstond straight edge: een tegencultuur die zich afzette tegen zowel punk als tegen de samenleving.

Straight edge had vier uitgangspunten, namelijk de onthouding van alcohol, drugs, tabak en promiscue seks.²³ Hiermee zetten zij zich duidelijk af tegen het overdadige gebruik van alcohol, drugs, tabak en promiscue seks binnen punk, wat in combinatie met het vele geweld kon worden gezien als het 'live fast, die young'-idee, ook wel bekend als 'no future'. Dit 'no future'-wereldbeeld kwam voort uit het pessimistische toekomstbeeld dat heerste binnen de punkscene.²⁴ Straightedgers vonden echter dat deze nihilistische leefstijl te veel leek op de rest van de samenleving. Volgens hen kon punk geen echte vorm van rebellie zijn, omdat het zich nauwelijks onderscheidde van de maatschappij.²⁵

Richtte straight edge zich aanvankelijk vooral op de onthouding van alcohol, drugs, tabak en promiscue seks, door de jaren heen hebben er wel verschuivingen in de opvattingen plaatsgevonden. Socioloog Ross Haenfler heeft tussen 1995 en 2005 onderzoek verricht naar straight edge.²⁶ Tot op heden wordt het onderzoek van Haenfler beschouwd als het meest omvangrijke onderzoek naar straight edge, omdat sindsdien weinig grootschalige academische onderzoeken zijn verschenen over het onderwerp. De reden hiervoor is onduidelijk, maar het komt waarschijnlijk doordat straight edge altijd redelijk klein is gebleven. Met het oog op de overeenkomsten tussen huidige maatschappelijke ontwikkelingen en de uitgangspunten van straight edge is het verrassend dat de aandacht voor straight edge de afgelopen jaren niet is toegenomen.

De uitgangspunten binnen straight edge rondom alcohol, drugs, tabak, seks, voedsel, milieu, dierenrechten en mensenrechten waren niet uniek. Straight edge nam namelijk verschillende eigenschappen over van andere sub- en jeugdculturen uit dezelfde of voorgaande periodes.²⁷ De combinatie van de eigenschappen van straight edge kan in mijn ogen echter wel worden gezien als uniek en komen steeds vaker voor in de huidige

---

²² Haenfler, *Straight Edge*, p. 10

²³ Wood, *Straightedge Youth*, p. 6

²⁴ Haenfler, *Straight Edge*, p. 7-8

²⁵ Haenfler, *Straight Edge*, p. 8-9

²⁶ Haenfler, *Straight Edge*, p. 35-36

²⁷ Haenfler, *Straight Edge*, p. 191

Nederlandse – én Europese – samenleving. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: in welke mate zijn de straight edge uitgangspunten uit de jaren tachtig vormend geweest voor de huidige bewustwordingsprocessen rondom leefstijl en leefomgeving in de Nederlandse samenleving?

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zal allereerst het ontstaan van straight edge in Nederland worden onderzocht. Vervolgens wordt gekeken naar de manier waarop deze subcultuur zich sindsdien heeft ontwikkeld en daarbij mogelijk heeft bijgedragen aan een bredere bewustwording van leefstijl en leefomgeving in de samenleving. De deelvraag die in het eerste hoofdstuk wordt beantwoord, is dan ook wat de vorm en omvang is van het huidige bewustzijn rondom leefstijl en leefomgeving in Nederland. Hierbij wordt gekeken naar klimaat, veganisme, vegetarisme, dierenrechten, alcoholgebruik en tabaksgebruik en de aanwezige visies op deze onderwerpen. Om dit in kaart te brengen wordt gebruikgemaakt van rapporten van overheden en onderzoeksinstituten, aangevuld met sociologische onderzoeken. Naar straight edge zelf en de invloed ervan op de samenleving is weliswaar weinig onderzoek gedaan, dat geldt niet voor het bewustwordingsproces in bredere zin. Zo is onder andere gekeken naar het concept van ‘sustainable citizenship’, oftewel duurzaam burgerschap, wat inhoudt dat mensen ervoor moeten zorgen dat ze geen negatief effect hebben op het welzijn van anderen, de natuur en de toekomst.²⁸ Een manier om duurzaam burgerschap te uiten is door een vegetarische of veganistische leefstijl te hanteren, een leefstijl die ook wordt nageleefd door veel straightedgers en inmiddels onderdeel is van de hedendaagse mainstream samenleving.²⁹ Het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft onderzoek gedaan naar duurzaam consumeren in de Nederlandse samenleving en in hoeverre mensen bepaalde producten of services kopen of ontwijken.³⁰ Veel Nederlanders steunen het idee van groen consumeren, maar deze steun wordt vaak niet vertaald naar gedrag.³¹

Het tweede hoofdstuk gaat terug naar de ontstaansperiode van straight edge. Hierbij wordt gekeken welke bewustwordingsprocessen in de beginfase van straight edge speelden. De deelvraag die in dit hoofdstuk wordt beantwoord, is dan ook welke bewustwordingsprocessen voor het ontstaan van straight edge hebben gezorgd en welke plaats straight edge innam in de Nederlandse samenleving aan het begin van de jaren tachtig. Voor dit deel wordt voornamelijk gebruikgemaakt van bronnen uit de subcultuur zelf: songteksten,

---

²⁸ Michele Micheletti en Dietlind Stolle, “Sustainable Citizenship and the New Politics of Consumption.” *The Annals Of The American Academy*, 2012, p. 89

²⁹ Micheletti en Stolle, “Sustainable Citizenship”, p. 93

³⁰ Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 6

³¹ Geertje Schuitema en Judith I.M. De Groot, “Green consumerism: The influence of product attributes and values on purchasing intentions.” *Journal of Consumer Behaviour*, 2015, p. 57

zines en interviews. Zines waren tijdschriften die door aanhangers van de subcultuur zelf werden geschreven, geprint en verspreid.³² De schrijver verdiende zelf vaak geen geld eraan of maakte zelfs verlies.³³ Zines vervulden een belangrijke rol binnen de subcultuur, omdat straightedgers via zines op de hoogte bleven van ontwikkelingen in scènes in binnen- en buitenland, met elkaar communiceerden en ideeën uitwisselden.³⁴ Zines zijn dan ook een zeer geschikte bron, omdat het onafhankelijk werd geproduceerd, het onderwerpen bevatte die niet door mainstream media werden besproken en het een klein en vertrouwd publiek had waardoor het een veilige omgeving was om jezelf openlijk in te uiten.³⁵ Daarnaast werden zines gebruikt om een gemeenschap op te bouwen en droegen normaalgesproken passieve lezers hieraan actief bij door zelf brieven in te sturen, die vervolgens werden geplaatst.³⁶ Daarbij moet, tot slot, ook worden opgemerkt dat zines slechts een klein publiek bereikten waardoor ideeën slechts op kleine schaal werden verspreid.

Naast zines worden ook songteksten geanalyseerd. Songteksten zijn een lastige bron, omdat deze een vorm van expressie zijn en vaak niet autobiografisch.³⁷ Daarnaast worden songteksten niet altijd even serieus geschreven, waardoor het onduidelijk is wat precies wordt bedoeld met de tekst.³⁸ De schrijver kan zelf andere ideeën hebben over zijn songtekst dan dat de luisteraar interpreteert. Ook heeft deze interpretatie door luisteraars niet zelf in de hand. Songteksten moeten dan ook worden beschouwd als gedachten, ideeën, observaties en artistieke uitingen die niet altijd de werkelijkheid representeren.³⁹ Gezien het feit dat songteksten gedachten, ideeën en observaties van straightedgers weergeven, zijn het wel degelijk bruikbare bronnen. Ook was muziek een van de belangrijkste bindende factoren voor straightedgers, waardoor songteksten een belangrijke rol speelden binnen de scene.

De interviews met punk Johannes van de Weert en straightedgers Robert Voogt en Alex Koutsman, die ikzelf heb afgenomen, worden gebruikt om te kijken naar de manier waarop straightedgers zich definieerden en hoe ze hun idealen omschreven en uitten. Het belangrijkste interview voor dit hoofdstuk is dat met Johannes van de Weert. Hij was leadzanger van de Rotterdamse punkband De Rondo's en was één van de eersten die vanuit punk kritiek uitte op het overmatig alcohol- en drugsgebruik binnen de punkbeweging.

---

³² Haenfler, *Straight Edge*, p. 26

³³ Haenfler, *Straight Edge*, p. 26

³⁴ Robert Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt* (18 Mei 2019), p. 13

³⁵ Melanie Ramdarshan Bold, "Why Diverse Zines Matter: A Case Study of the People of Color Zines Project," *Pub Res Q*, 2017

³⁶ Bold, "Why Diverse Zines Matter"

³⁷ Wood, *Straightedge Youth*, p. 37

³⁸ Wood, *Straightedge Youth*, p. 38

³⁹ Wood, *Straightedge Youth*, p. 39

Mondelinge geschiedenis heeft verschillende nadelen, waaronder de mogelijkheid dat de respondent zijn of haar rol binnen de scene positiever inschat dan het daadwerkelijk was, dat de respondent zijn of haar verhaal aanpast zodat het beter past bij wie ze nu zijn, en dat de respondent bepaalde verhalen of delen ervan kan vergeten.⁴⁰ Het voordeel van mondelinge geschiedenis is daarentegen dat het helpt bij het creëren van een beeld van het verleden en dat het bijdraagt aan het interpreteren van andere historische onderzoeksbronnen.⁴¹

Naast mondelinge geschiedenis wordt ook gebruikgemaakt van krantenartikelen. Krantenartikelen hebben voor- en nadelen wanneer deze als primaire bron worden gebruikt. Het voordeel van krantenartikelen is dat het inzicht geeft in opvattingen van destijds en hoe deze binnen het publieke debat werden geuit. De inhoud van het nieuws schetst op deze manier een beeld van historische ontwikkelingen en gebeurtenissen en geeft in sommige gevallen straightedgers de mogelijkheid een beeld te schetsen van de scene.⁴² Krantenartikelen bieden dan ook een informatiebron over historische onderwerpen en ontwikkelingen en wanneer krantenbronnen over een langere periode worden gebruikt kan het een structuur van berichtgeving over een bepaald onderwerp goed weergeven.⁴³ Nadelen van krantenartikelen zijn dat redacties de onderwerpen en de toon van de berichtgeving bepalen.⁴⁴ In dit onderzoek worden de gevolgen hiervan echter geminimaliseerd door krantenartikelen van verschillende kranten te gebruiken en deze te combineren met andere bronnen. Ten slotte kan de selectie van krantenartikelen een niet-representatief beeld creëren van het onderzochte onderwerp.⁴⁵ Voor dit onderzoek zijn alle krantenartikelen over straight edge tussen 1978 en 2008 gebruikt die online beschikbaar zijn. Ondanks dat krantenartikelen als bron zwaktes hebben, is het wel een zeer bruikbare bron, die uiteraard kritisch moet worden bekeken.⁴⁶

Aan de hand van verschillende primaire bronnen wordt een discoursanalyse toegepast. Een discours is een verzameling uitspraken waarmee ideeën worden geuit en kennis wordt gedeeld.⁴⁷ Het uiten van een discours vindt plaats via taal en handelingen waaruit

---

⁴⁰ Donald A. Ritchie, *Doing Oral History*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 111

⁴¹ Ritchie, *Doing Oral History*, p. 112

⁴² Marcel Broersma, "Nooit meer bladeren? Digitale krantenarchieven als bron." *Tijdschrift voor Mediageschiedenis*, 2012, p. 29

⁴³ Broersma, "Nooit meer bladeren?", p. 33

⁴⁴ Jennifer Earl et al., "The Use of Newspaper Data in the Study of Collective Action." *Annual Review of Sociology*, 2004, p. 67-69

⁴⁵ Earl et al., "The Use of Newspaper Data", p. 68

⁴⁶ Earl et al., "The Use of Newspaper Data", p. 77

⁴⁷ Sara Mills, "Introduction." In *Discours*, 1-20. London and New York: Routledge, 1997, p. 1-2, 6; Stephanie Taylor, "Theories and Common Concerns." In *What is Discourse Analysis*, 7-28. London: Bloomsbury Academic, 2013, p. 16

overtuigingen en waarden duidelijk worden.⁴⁸ Een discoursanalyse helpt om alle ideeën, handelingen, overtuigingen en waarden rondom leefstijl en leefomgeving van de hedendaagse samenleving en in het bijzonder van straight edge te omschrijven. Straight edge zette zich bewust af tegen de bestaande orde door deze te bekritisieren en tegenovergestelde waarden aan te nemen, waardoor een discoursanalyse zeer geschikt is voor dit onderwerp.

Nadat de hedendaagse bewustwordingsbewegingen en het ontstaan van straight edge zijn behandeld, zal in het laatste hoofdstuk worden gekeken naar de wijze waarop straight edge invloed heeft gehad op bewustwordingsprocessen rondom leefstijl en leefomgeving in Nederland. Daarmee kan dan een antwoord worden geformuleerd op de vraag op welke manier straight edge zich door de jaren heen heeft ontwikkeld en in welke mate straight edge aan de basis heeft gestaan van hedendaagse bewustwordingsprocessen rondom leefstijl en leefomgeving in de mainstream samenleving. In dit hoofdstuk worden de ontwikkelingen binnen straight edge tussen de beginperiode en het heden omschreven en de manier waarop straight edge zich positioneerde in de Nederlandse samenleving. Dit wordt gedaan met behulp van interviews, songteksten en zines.

Daarnaast wordt de invloed van straight edge op mainstream bewustwordingsprocessen beschreven met behulp van krantenartikelen, opnames van televisieprogramma's en zelf afgenomen interviews. De interviews die in dit hoofdstuk worden gebruikt zijn afgenomen met Robert Voogt en Alex Koutsman. Voogt was sinds midden jaren tachtig actief binnen de straight edge scene en begon halverwege de jaren negentig zijn platenlabel Commitment Records, waarmee hij veel aanzien en bekendheid genereerde binnen straight edge. Koutsman kwam in de jaren negentig in de straight edge scene terecht en speelde in de bands Soberesponse en Vitamin X. In laatstgenoemde speelt hij tot op heden. Het analyseren van de televisieprogramma's heeft ook verschillende voor- en nadelen. Voordelen ervan zijn dat de informatie over het algemeen actueel is en zowel feiten als meningen bevat.⁴⁹ De televisieprogramma's kunnen echter wel te maken hebben met vooroordelen, onjuiste representatie van het onderwerp en zijn vaak gecreëerd voor vermaakdoeleinden.⁵⁰

---

⁴⁸ Taylor, "Theories and Common Concerns.", p. 17

⁴⁹ Learning, Solent Online. *Successful Research*.

<https://learn.solent.ac.uk/mod/book/view.php?id=116227&chapterid=15177#Television%20programmes> (accessed Juli 31, 2020)

⁵⁰ Learning, Solent Online. *Successful Research*.

Hoewel het volgens Haenfler lastig is de invloed van straight edge in te schatten, stelt hij wel dat zij aanvankelijk via met name de muziekindustrie een groter publiek bereikte.⁵¹ Ook kreeg straight edge sinds de jaren negentig meer media-aandacht, wat mede kwam door een select groepje gewelddadige straightedgers dat door hun hardhandige en soms zelfs criminele activiteiten het nationale nieuws in de Verenigde Staten haalde. De toegenomen media-aandacht sinds 1997, die in de Verenigde Staten al dan niet negatief was, was een belangrijke katalysator in de naamsbekendheid van straight edge. Ook in Nederland werd in deze periode regelmatig aandacht besteed aan straight edge, onder andere in krantenartikelen en op televisie. Deze krantenartikelen en televisieprogramma's worden dan ook voor dit onderzoek gebruikt. Tot op heden is er weinig aandacht besteed aan de rol die straight edge heeft gehad op de samenleving en de ontwikkelingen binnen de hedendaagse samenleving.

De primaire bronnen uit de straight edge scene die voor dit onderzoek zijn onderzocht, waren lastig verkrijgbaar. Dit kwam voornamelijk door het feit dat deze voorwerpen voornamelijk binnen de scene bleven en er slechts een beperkte hoeveelheid van werd gemaakt. Om toegang te krijgen tot deze bronnen moest worden gehoopt op medewerking van mensen binnen de scene. Robert Voogt en Alex Koutsman waren bereid mee te werken aan een interview en Robert Voogt heeft zijn collectie songteksten en zines voor het onderzoek beschikbaar gesteld. Een beperkt aantal songteksten was beschikbaar via de website Discogs. Daarnaast stuurde Voogt meerdere video's van televisie-uitzendingen over straight edge die op YouTube waren geplaatst. Krantenartikelen over straight edge zijn gevonden via Delpher, Krantenbank Zeeland en LexisNexis. Dit betekent dat enkel gedigitaliseerde krantenartikelen zijn gebruikt. Johannes van de Weert was ook bereid tot een interview en heeft toegang verleend tot de zine *Raket* en songteksten en achtergrondinformatie van De Rondo's.

---

⁵¹ Haenfler, *Straight Edge*, p. 80

Hoofdstuk 1: Bewustwording in de hedendaagse samenleving

In dit eerste hoofdstuk wordt gekeken naar de hedendaagse Nederlandse samenleving en de aanwezige bewustwordingsprocessen rondom leefstijl en leefomgeving. Deze processen worden later naast straight edge gelegd om te kijken wat de invloed van straight edge hierop is geweest. De deelvraag die in dit hoofdstuk centraal staat is: Wat is de omvang van het huidige bewustzijn rondom leefstijl en leefomgeving in Nederland en welke ontwikkelingen vinden daarbinnen plaats? In dit hoofdstuk wordt de Nederlandse samenleving omschreven aan de hand van bewustwordingsprocessen. Deze processen, zo blijkt uit onderzoek het Sociaal en Cultureel Planbureau, richten zich voornamelijk op klimaatverandering, milieubewustzijn, dierenrechten, vegetarisme, veganisme, de vleesindustrie, alcoholgebruik en tabaksgebruik.

Het uitgangspunt rondom drugsgebruik, dat een belangrijk onderdeel van straight edge was, wordt niet in dit hoofdstuk behandeld. Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt namelijk dat op dit moment geen bewustwordingsproces plaatsvindt rondom drugsgebruik, waarbij het gebruik verschilt per soort drug en elke drug zich in een eigen ontwikkeling bevindt. Over het algemeen neemt het drugsgebruik de laatste jaren niet af, maar blijven de cijfers gelijk of neemt het gebruik zelfs toe. Zo is het gebruik van cocaïne en ecstasy tussen 2015 en 2018 niet toegenomen, maar hebben wel meer mensen dan voorheen ermee geëxperimenteerd.⁵² Het gebruik van cannabis neemt in 2018 zelfs toe in vergelijking met de periode 2015-2017, hoewel het te vroeg is om te zeggen of er sprake is van een trend.⁵³ Cannabis is de meest gebruikte drug in Nederland, gevolgd door ecstasy.⁵⁴ Uit cijfers blijkt dat in 2018 1,02 miljoen Nederlanders cannabis gebruiken, wat neerkomt op 7,5% van de bevolking boven de achttien jaar.⁵⁵ Deze cijfers laten zien dat het hedendaagse drugsgebruik in Nederland niet afneemt, waaruit geconcludeerd kan worden dat er op dit moment geen bewustwordingsproces rondom drugs plaatsvindt. Dit is dan ook de reden waarom in dit hoofdstuk niet besproken wordt.

In de inleiding werd al genoemd dat onderzoek is gedaan naar bewustwordingsprocessen in bredere zin. Zo is onder andere gekeken naar het concept van ‘sustainable citizenship’, oftewel duurzaam burgerschap. Het idee daarachter is dat mensen al het mogelijke moeten doen om sociale rechtvaardigheid te bewerkstelligen en de natuur te

---

⁵² *Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2019*. Trimbos instituut, 2020, p. 144, 195

⁵³ *Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2019*, p. 11, 99

⁵⁴ *Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2019*, p. 195

⁵⁵ *Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2019*, p. 11

beschermen.⁵⁶ Het doel daarvan is om op die manier de wereld een betere plek te maken om in te leven.⁵⁷ Dit komt overeen met de visie van straightedgers die iets positiefs wilden bijdragen aan de wereld door mensen en dieren respectvol te behandelen.⁵⁸ Duurzaam burgerschap verwacht van burgers dat ze kritisch reflecteren op hun overtuigingen en handelingen om ervoor te zorgen dat deze geen negatief effect hebben op het welzijn van anderen, de natuur en de toekomst.⁵⁹ Ook dit komt overeen met de visie van straightedgers. Zij gebruikten een ‘schoon’ leven en positiviteit namelijk om helder en kritisch te kunnen denken.⁶⁰ Het heldere en kritische denken werd onder andere gebruikt voor zelfreflectie, wat ervoor zorgde dat straightedgers door de jaren heen nieuwe uitgangspunten aannamen. Dit wordt in het derde hoofdstuk uitvoerig behandeld. Midden jaren tachtig raakten de eerste straightedgers geïnteresseerd in dierenrechten, vegetarisme en veganisme, gevolgd door een toenemende interesse in antiracisme, milieuvervuiling, honger en mensenrechten in de jaren negentig.⁶¹ Ook dit komt overeen met duurzaam burgerschap, dat onder andere kan worden geuit door vegetariër of veganist te worden.⁶²

Ook het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft onderzoek gedaan naar bewustwording binnen de Nederlandse samenleving. Daarvoor gebruiken ze onderzoeken over donkergroene, lichtgroene en rode consumenten, die worden ingedeeld op basis van de duurzaamheid van de producten die ze consumeren.⁶³ Er wordt onder andere gekeken naar boycotten en buycotten, wat betekent in hoeverre mensen bewust bepaalde producten of diensten kopen dan wel ontwijken.⁶⁴ Uit dit onderzoek blijkt dat veel mensen het idee van groen consumeren steunen, maar dat deze steun vaak niet wordt vertaald in gedrag.⁶⁵

Zoals eerder genoemd wordt in dit hoofdstuk Nederland omschreven aan de hand van hedendaagse bewustwordingsprocessen. De basis van deze bewustwordingsprocessen zijn echter al gelegd in de twintigste eeuw. In dit hoofdstuk worden dan ook veel relevante gebeurtenissen en ontwikkelingen besproken die in de twintigste eeuw plaatsvonden. Dit is zeer belangrijk voor de hedendaagse samenleving, omdat de huidige

---

⁵⁶ Michele Micheletti en Dietlind Stolle, “Sustainable Citizenship and the New Politics of Consumption.” *The Annals Of The American Academy*, 2012, p. 89

⁵⁷ Micheletti en Stolle, “Sustainable Citizenship”, p. 89

⁵⁸ Haenfler, *Straight Edge*, p. 37

⁵⁹ Micheletti en Stolle, “Sustainable Citizenship”, p. 89

⁶⁰ Haenfler, *Straight Edge*, p. 52

⁶¹ Haenfler, *Straight Edge*, p. 12-17

⁶² Micheletti en Stolle, “Sustainable Citizenship”, p. 93

⁶³ Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 13

⁶⁴ Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 6

⁶⁵ Geertje Schuitema en Judith I.M. De Groot, “Green consumerism: The influence of product attributes and values on purchasing intentions.” *Journal of Consumer Behaviour*, 2015, p. 57

bewustwordingsprocessen het gevolg zijn van een cumulatie van alle ontwikkelingen die in de vorige eeuw zijn begonnen. Door een toename van onder andere wetenschappelijke kennis, beleidsinitiatieven, media-aandacht en globaliseringprocessen nemen de bewustwordingsprocessen in een steeds hoger tempo toe.

Klimaatverandering en milieubewustzijn

Een van de meest bediscussieerde onderwerpen binnen de samenleving is klimaatverandering en het daarbij behorende proces van verduurzaming. Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat meningen over dit onderwerp uiteenlopen. Aan de ene kant vindt een deel van de Nederlanders deze onderwerpen zeer belangrijk en vindt dat hier meer eraan gedaan moet worden, omdat het huidige beleid niet goed genoeg zou zijn.⁶⁶ Aan de andere kant vindt een deel van de burgers de aandacht voor het klimaat overdreven en het huidige beleid niet goed, omdat dit de burger te veel geld kost.⁶⁷ 27% van de bevolking vindt dan ook dat minder geld aan klimaatbeleid moet worden uitgegeven, terwijl 42% vindt dat juist meer geld hieraan moet worden besteed.

De tweesplitsing in meningen rondom klimaatverandering is geen niet nieuw. Het antimilieubewustzijn ontstond al in de jaren tachtig als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen en toegenomen aandacht rondom klimaat en milieu. Een aantal jaar daarvoor, in de jaren zeventig, bereikte de wetenschap voor het eerst de samenleving en de politiek met nieuwe ideeën rondom klimaatverandering.⁶⁸ Uit onderzoek van klimaatwetenschappers bleek voor het eerst dat de mens en menselijk gedrag het klimaat konden beïnvloeden. Als gevolg daarvan werd klimaatverandering een sociaal en politiek onderwerp.⁶⁹ Dit resulteerde dan ook in het ontstaan van de milieubeweging in de jaren zeventig.⁷⁰ Uit onderzoek blijkt dat milieubewustzijn een sleutelrol speelde in het ontstaan van milieubewegingen.⁷¹ In de jaren zeventig was dus al een vorm van milieubewustzijn aanwezig.

In de jaren tachtig ontstonden verschillende organisaties en instituties in onder andere de politiek die zich bezighielden met klimaat en milieu.⁷² In veel landen werden groene politieke partijen opgericht en professionele activistische organisaties zoals Greenpeace

---

⁶⁶ Josje den Ridder, Emily Miltenburg, Willem Huijnk, and Sosha Van Rijnberk, *Burgerperspectieven 2019/4*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2019, p. 29

⁶⁷ Josje den Ridder et al., *Burgerperspectieven 2019/4*, p. 29

⁶⁸ Andrew Jamison, "Climate change knowledge and social movement theory." *WIREs Climate Change*, 2010, p. 811

⁶⁹ Jamison, "Climate change knowledge", p. 814

⁷⁰ Jamison, "Climate change knowledge", p. 813

⁷¹ Pertti Rannikko, "Local Environmental Conflicts and the Change in Environmental Consciousness." *Sage Publications, Ltd.*, 1996, p. 59

⁷² Jamison, "Climate change knowledge", p. 815

groeiden significant.⁷³ Internationale organisaties als Greenpeace en WWF professionaliseerden de milieubeweging en kregen veel media-aandacht.⁷⁴ Wetenschappers gingen op internationaal gebied samenwerken bij denktanks als World Resource Institute en Wuppertal Institute om aan de slag te gaan met toepassingen van herbruikbare energie, organische landbouw en klimaatverandering.⁷⁵ De milieubeweging werd in de jaren tachtig meer internationaal georiënteerd waardoor de aandacht minder op lokale problemen kwam te liggen.⁷⁶ Dit had tot gevolg dat klimaatverandering onderdeel werd van de wereldagenda.⁷⁷ De processen die in de jaren tachtig in gang waren gezet zorgden ervoor dat klimaatverandering een groter onderdeel werd van de milieupolitiek in de jaren negentig.⁷⁸

De ontwikkelingen van bewustwording rondom klimaatverandering had ook een tegengeluid. Deze ontstond in de jaren tachtig met het antimilieubewustzijn.⁷⁹ Dit was het gevolg van het terugtrekken van de politiek uit de maatschappij, waardoor neoconservatieve waarden steeds meer verspreid raakten door de samenleving. Deze neoconservatieve waarden zorgden ervoor dat mensen gingen twijfelen aan wetenschappelijke uitspraken rondom klimaatverandering.⁸⁰ Dit antimilieubewustzijn is tegenwoordig nog steeds aanwezig in de Nederlandse samenleving.

De aandacht voor klimaat en milieu is de afgelopen jaren behoorlijk toegenomen in Nederland. Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat tussen 2010 en 2018 het percentage Nederlanders dat denkt dat klimaatverandering het gevolg is van menselijk handelen van 43% naar 71% steeg, bijna vijftig jaar nadat deze ideeën voor het eerst de samenleving bereikten.⁸¹ Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat 88% van de Nederlanders vindt dat de aantasting van het milieu een risico vormt voor de toekomst van kinderen en 65% maakt zich ongerust over de toestand van het milieu.⁸²

Recent is deze aandacht flink toegenomen en wordt het onderwerp klimaat de afgelopen twee jaar steeds meer besproken in de samenleving.⁸³ In het derde kwartaal van 2019 staat klimaat en milieu nog op de zesde plaats in het nationale probleembesef, waarna

---

⁷³ Jamison, "Climate change knowledge", p. 815

⁷⁴ Rannikko, "Local Environmental Conflicts", p. 63

⁷⁵ Jamison, "Climate change knowledge", p. 815

⁷⁶ Rannikko, "Local Environmental Conflicts", p. 63

⁷⁷ Fidan Aslanova, "Investigation of the level of consciousness of citizens about the climate change." *Quant*, 2018, p. 2488

⁷⁸ Jamison, "Climate change knowledge", p. 816

⁷⁹ Jamison, "Climate change knowledge", p. 815

⁸⁰ Jamison, "Climate change knowledge", p. 815

⁸¹ Annemarie Wennekers et al., *De sociale staat van Nederland 2019*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2019, p. 53

⁸² Wennekers et al., *De sociale staat van Nederland 2019*, p. 62

⁸³ Josje den Ridder et al., *Burgerperspectieven 2019/4*, p. 29

dit, mede door de stikstofmaatregelen, naar de tweede plaats stijgt in het vierde kwartaal.⁸⁴ In het najaar van 2019 protesteren veel boeren tegen de stikstofmaatregelen, wat zowel in Nederland als in het buitenland veel media-aandacht oplevert en waarschijnlijk ook bijdraagt aan het probleembesef rondom klimaat en milieu.⁸⁵ Ook internationaal gezien neemt de interesse rondom klimaat- en milieuproblemen toe in de media.⁸⁶ Inmiddels vindt een meerderheid van de Nederlandse bevolking de aandacht voor milieu en duurzaamheid dan ook terecht.⁸⁷ Eind 2019 schrijft het Sociaal en Cultureel Planbureau dan ook dat het bewustzijn rondom klimaat en milieu binnen de Nederlandse samenleving toeneemt, dat er veel goede initiatieven worden genomen en dat er stappen in de goede richting worden gezet.⁸⁸

Het hedendaagse bewustzijn rondom klimaat is bij een groot deel van de Nederlandse bevolking aanwezig, hoewel het antimilieubewustzijn ook nog leeft. Uit de cijfers blijkt echter dat het merendeel van de burgers inziet dat klimaatverandering een serieus probleem is. De voornaamste reden van het ontstaan van dit bewustzijn zijn de inzichten vanuit de wetenschap, die in de jaren zeventig voor het eerst signalen gaf aan de samenleving en de politiek dat de mens invloed heeft op klimaat en milieu. Daarnaast heeft globalisering bijgedragen aan de ontwikkeling van nieuwe wetenschappelijke ideeën door middel van onder andere de verschillende denktanks. Ten slotte zorgt de media ervoor dat Nederlanders vaak lezen en horen over ontwikkelingen rondom klimaat en milieu. Al deze processen zijn in de twintigste eeuw ontstaan en hebben zich sindsdien verder ontwikkeld, waardoor ze tegenwoordig nog steeds relevant zijn en veel meer invloed hebben dan voorheen. Er is meer kennis beschikbaar over klimaat en milieu en deze kennis wordt op grootschalig niveau gedeeld met mensen. Dit heeft als gevolg dat steeds meer mensen zich hiervan bewust worden en hun leefstijl daaraan aan kunnen passen.

Vegetarisme en veganisme

De steun voor het beschermen van het milieu leidt echter niet altijd tot een milieuvriendelijke vorm van consumptie of milieuvriendelijke leefstijlen.⁸⁹ Zoals reeds besproken bestond in de jaren zeventig al een milieubewustzijn in Nederland, dat steeds meer toenam. Tussen 1950 en

---

⁸⁴ Josje den Ridder et al., *Burgerperspectieven 2019/4*, p. 13

⁸⁵ Josje den Ridder et al., *Burgerperspectieven 2019/4*, p. 32

⁸⁶ Pinar Mataraci en Sema Kurtuluş, "Sustainable marketing: The effects of environmental consciousness, lifestyle and involvement degree on environmentally friendly purchasing behavior." *Journal of Global Scholars of Marketing Science*, 2020, p. 305

⁸⁷ Wennekers et al., *De sociale staat van Nederland 2019*, p. 62

⁸⁸ Josje den Ridder et al., *Burgerperspectieven 2019/4*, p. 31

⁸⁹ Rannikko, "Local Environmental Conflicts", p. 59

2000 groeiden in Nederland echter ook de vleesindustrie en de industrie van dierlijke producten, wat onder andere kwam door de toename van fastfood.⁹⁰ Deze vleesindustrie had echter negatieve effecten op het milieu.⁹¹ Al in de jaren zeventig werden ecologische argumenten gebruikt om een vegetarische leefstijl te propageren, wat betekent dat de gevolgen van het consumeren van vlees en dierlijke producten op het milieu destijds al bekend waren.⁹² Hierdoor begon vegetarisme in de twintigste eeuw aan terrein te winnen. Het veganisme, op haar beurt, nam in de eenentwintigste eeuw een vlucht.

Binnen vegetarisme wordt op basis van hun redenen om voor deze leefstijl te kiezen onderscheid gemaakt tussen twee groepen, namelijk ‘health vegetarians’ en ‘ethical vegetarians’.⁹³ De voornaamste reden onder gezondheidsvegetariërs om voor deze leefstijl te kiezen is vanwege persoonlijke gezondheid, terwijl bij ethische vegetariërs de voornaamste redenen dierenrechten en milieu zijn.⁹⁴ Het ontwikkelingsproces van beide argumenten komt niet met elkaar overeen, waardoor in dit gedeelte eerst de ontwikkelingen rondom ethische argumenten wordt besproken en vervolgens wordt gekeken naar ontwikkelingen rondom gezondheidsargumenten. Recent onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft aangetoond dat veel vegetariërs beide soorten argumenten combineren.⁹⁵

Dierenrechten en dierenleed als argumenten aanvoeren om een vegetarische leefstijl te propageren vond al in de jaren zestig plaats en vanaf 1969 ging een groep academische intellectuelen actief dierenrechten promoten.⁹⁶ In de Verenigde Staten begonnen mensen in deze periode de dominante normen in hun land te bevragen en via media en bekende mensen verspreidde vegetarisme zich langzaam maar zeker.⁹⁷ In de jaren zeventig en tachtig gebruikten mensen steeds vaker argumenten tegen vleesconsumptie, waaronder kritiek op de manier van slachten.⁹⁸ Daarnaast begonnen mensen zich steeds meer te identificeren met dieren, kregen mensen een gevoel van eenheid met dieren en ontstond het idee dat ook dieren

---

⁹⁰ Dirk Jan Verdonk, *Het dierloze gerecht: Een vegetarische geschiedenis van Nederland*. Amsterdam: Boom, 2009, p. 262-266; Shepard Krech III, J.R. McNeill, en Carolyn Merchant, “Vegetarianism.” In *Encyclopedia of World Environmental History Vol. 3*, by Shepard Krech III, J.R. McNeill and Carolyn Merchant, 1273-1278. New York: Routledge, 2004, p. 1277

⁹¹ Shepard Krech III et al., “Vegetarianism.”, p. 1277

⁹² Shepard Krech III et al., “Vegetarianism.”, p. 1276

⁹³ Jennifer Jabs, Carol M. Devine, en Jeffery Sobal. “Model of the Process of Adopting Vegetarian Diets: Health Vegetarians and Ethical Vegetarians.” *Society For Nutrition Education*, 1998, p. 200

⁹⁴ Jabs et al., “Model of the Process of Adopting Vegetarian Diets”, p. 200

⁹⁵ Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 52-53

⁹⁶ Rod Preece, *Sins of the Flesh: A History of Ethical Vegetarian Thought*. UBC Press, 2008, p. 299

⁹⁷ Karen Iacobbo en Michael Iacobbo. *Vegetarian America: A History*. Westport, Connecticut. London: Greenwood Publishing Group, 2004, p. 169

⁹⁸ Matthew B. Ruby, “Vegetarianism. A blossoming field of study.” *Appetite*, 2011, p. 141

rechten hebben.⁹⁹ Eind jaren zeventig ontstond dan ook de Animal Rights Movement die tot doel had het beëindigen van dierenleed.¹⁰⁰ Later ging deze beweging zich ook bezighouden met het beëindigen van geïnstitutionaliseerde dierenuitbuiting.¹⁰¹ In de jaren tachtig ontstond veel aandacht voor dierenmishandeling wat onder andere kwam door organisaties als People for the Ethical Treatment of Animals (PETA) en de Animal Liberation Front.¹⁰² In Nederland groeide de groep vegetariërs vanaf de jaren zeventig relatief sterk waarbij de toegenomen interesse in dierenrechten de belangrijkste reden was.¹⁰³ De ideeën rondom dierenrechten werden voornamelijk verspreid door academici, sociale bewegingen en media, die hiermee een bijdrage leverden aan het ontstaan van dit bewustzijn in Nederland in de jaren zeventig.¹⁰⁴

Gezondheidsargumenten om een vegetarische leefstijl aan te nemen werden ook vanaf de jaren zeventig gebruikt. Steeds meer mensen maakten zich destijds namelijk zorgen om de effecten van vleesconsumptie op hun gezondheid, omdat het eten van vlees lichamelijke ziektes kon veroorzaken.¹⁰⁵ Zo vonden als gevolg van vleesconsumptie uitbraken van ziektes plaats, waaronder BSE, ook wel bekend als de gekkekoeienziekte.¹⁰⁶ De bezorgdheid rondom vlees, en daarmee op de gezondheid, was gericht op de effecten van pesticiden, chemicaliën en bacteriële besmettingen, die allemaal in vlees waren aangetroffen.¹⁰⁷ Dit zorgde ervoor dat mensen zelf onderzoek gingen doen. Ze ontdekten onder andere het slechte voedsel dat slachtdieren kregen, wat voor hen een extra stimulans was om vegetariër te worden.¹⁰⁸ In de jaren tachtig en negentig gingen ook voedingswetenschappers meer aandacht besteden aan de gevolgen van vlees eten en de gezondheid van plantaardige diëten.¹⁰⁹ De nadelige effecten van vleesconsumptie op gezondheid werden wetenschappelijk onderbouwd, terwijl de gezondheidsvoordelen van plantaardige diëten werden bewezen.¹¹⁰ Toch waren niet alle wetenschappers hiervan overtuigd, wat ervoor zorgde dat veel van deze wetenschappelijke kennis werd genegeerd of met scepticisme werd ontvangen.¹¹¹ Desondanks heeft de

---

⁹⁹ Ruby, "Vegetarianism.", p. 141

¹⁰⁰ Gary L. Francione, "Animal Rights and Animal Welfare." *Rutgers Law Review*, 1996, p. 397-398

¹⁰¹ Francione, "Animal Rights and Animal Welfare.", p. 397-398

¹⁰² Tapan Kumar De en Prasenjit Nanda. "History of Animal Liberation Movement: An Overview." *Philosophy and the Life-world*, 2016, p. 80; Verdonk, *Het dierloze gerecht*, p. 338

¹⁰³ Verdonk, *Het dierloze gerecht*, p. 329

¹⁰⁴ Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 17

¹⁰⁵ Shepard Krech III et al., "Vegetarianism.", p. 1276

¹⁰⁶ Shepard Krech III et al., "Vegetarianism.", p. 1276

¹⁰⁷ Shepard Krech III et al., "Vegetarianism.", p. 1276

¹⁰⁸ Shepard Krech III et al., "Vegetarianism.", p. 1276

¹⁰⁹ Claus Leitzmann, "Vegetarian nutrition: past, present, future." *American Society for Nutrition*, 2014, p. 497-498

¹¹⁰ Leitzmann, "Vegetarian nutrition", p. 498

¹¹¹ Leitzmann, "Vegetarian nutrition", p. 498

voedingswetenschap in de tweede helft van de twintigste eeuw bijgedragen aan de algemene erkenning van vegetarisme als een gezond dieet en een toenemende interesse hierin.¹¹²

Binnen vegetarisme bestaan verschillende gradaties van toewijding en vegetariërs bannen stapsgewijs bepaald voedsel en specifieke producten uit hun leefstijl.¹¹³ Zo ontwikkelen veel vegetariërs hun leefstijl in de richting van veganisme, waarbij geen dierlijke producten en producten waarvan de overtuiging van uitbuiting bestaat mag worden geconsumeerd.¹¹⁴ Veganisme kreeg steeds meer steun in de jaren tachtig en negentig.¹¹⁵ Net als bij vegetarisme kwam de toegenomen interesse in veganisme voornamelijk door een groter bewustzijn rondom dierenrechten, gezondheidsvoordelen en negatieve effecten op het milieu door consumptie van dierlijke producten.¹¹⁶ Informatie hierover werd op verschillende manieren verspreid, waaronder door gerespecteerde organisaties als PETA, populaire en veelgelezen kranten, het internet en bekendheden als Bill Clinton, Ellen DeGeneres en Alicia Silverstone.¹¹⁷

Deze ontwikkelingen uit het verleden worden inmiddels gecombineerd met recentere ontwikkelingen. De toegenomen bekendheid en aanhang van veganisme van de afgelopen jaren kan worden gezien als reactie op de hedendaagse milieucrisis.¹¹⁸ Het feit dat veganisme tegenwoordig bekender is en meer aanhang heeft zorgt er ook voor dat het makkelijker is om zelf veganist te worden.¹¹⁹ Invloed van leeftijdsgenoten en familie is een van de redenen om veganist te worden.¹²⁰ Dit zorgt ervoor dat het aantal veganisten oplopend toe kan nemen. In 2010 creëerde de Europese Unie het veganistische voedsellabel, wat het makkelijker maakt om veganistische producten te vinden.¹²¹ Hieruit blijkt dat veganisme groeit, dat er meer vraag is naar veganistische producten en dat deze veganistische producten ook steeds meer worden gemaakt. Dit leidt ertoe dat veganisme als leefstijl toegankelijker wordt, waardoor steeds meer mensen hiervoor kiezen.

---

¹¹² James C. Whorton, "Historical development of vegetarianism." *American Society for Clinical Nutrition*, 1994, p. 1103; Shepard Krech III et al., "Vegetarianism.", p. 1276

¹¹³ Jabs et al., "Model of the Process of Adopting Vegetarian Diets", p. 200-201

¹¹⁴ Nick Pendergast, "Environmental Concerns and the Mainstreaming of Veganism." In *Impact of Meat Consumption on Health and Environmental Sustainability*, by Talia Raphaely and Dora Marinova, 106-123. Australia: IGI Global, 2015, p. 107-108

¹¹⁵ Shepard Krech III et al., "Vegetarianism.", p. 1276

¹¹⁶ Nick Pendergast, "Environmental Concerns", p. 106

¹¹⁷ Nick Pendergast, "Environmental Concerns", p. 106-114

¹¹⁸ Nick Pendergast, "Environmental Concerns", p. 106

¹¹⁹ Nick Pendergast, "Environmental Concerns", p. 115

¹²⁰ Cynthia Radnitz, Bonnie Beezhold, en Julie DiMatteo, "Investigation of lifestyle choices of individuals following a vegan diet for health and ethical reasons." *Appetite*, 2015, p. 32; Jessica Greenebaum, "Veganism, Identity and the Quest for Authenticity." *Food, Culture and Society*, 2012, p. 130

¹²¹ European Parliament, *Texts Adopted*. 16-06-2010.

<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0222&language=EN&ring=A7-2010-0109> (bezoekt op: 19-07-2020)

Ook in Nederland vindt een bewustwordingsproces plaats rondom vegetarisme en veganisme. Zo is vegetarisme meer mainstream geworden.¹²² Uit onderzoek blijkt dat de percentage vegetariërs in Nederland varieert van 2% van de bevolking tot tussen de 3% en 4,5%.¹²³ In dit laatste geval betekent dit dat tussen de 470.000 en 700.000 Nederlanders vegetariër is.¹²⁴ Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat driekwart van de Nederlandse vegetariërs voor deze leefstijl kiest om ethische redenen of vanuit een interesse in milieu of dierenrechten. 37% geeft aan met behulp van deze leefstijl bij te willen dragen aan een beter natuur en milieu en 30% wil bijdragen aan een beter dierenwelzijn.¹²⁵ De dominante redenen om voor deze leefstijl te kiezen verschilt per doelgroep, maar uit recent onderzoek blijkt dat gezondheidsoverwegingen vaak gecombineerd worden met maatschappelijke en niet-persoonlijke redenen.¹²⁶

Naast vegetarisme is ook veganisme bekender en populairder geworden in Nederland. Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat midden jaren negentig circa 16.000 Nederlanders veganist waren en dit inmiddels verviervoudigd is tot naar schatting tussen de 50.000 en 70.000 Nederlandse veganisten.¹²⁷ Dit is echter nog altijd minder dan 0,5% van de Nederlandse bevolking.¹²⁸ Ondanks dat het aantal veganisten slechts een klein deel van de bevolking is, bevestigen meerdere onderzoeken dat de interesse in en acceptatie van veganisme aan het toenemen is en dat Nederlanders verwachten dat voedselgewoontes verschuiven richting vegetarisme en veganisme.¹²⁹ Naast dat veganisme toenemend geaccepteerd wordt binnen de mainstream cultuur is het de laatste jaren ook steeds prominenter aanwezig in het publieke bewustzijn.¹³⁰

De toegenomen acceptatie van vegetarisme en veganisme is ook terug te zien in de daadwerkelijke afname van vleesconsumptie. Sinds 2009 wordt namelijk elk jaar minder vlees gegeten, hoewel de daling tussen 2010 en 2015 vrij klein was en tussen 2015 en 2017 om nog onbekende redenen zelfs helemaal geen sprake was van een daling.¹³¹ Desondanks

---

¹²² Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 29

¹²³ *Vegamonitor 2019 Natuur & Milieu*. Kien, 2019, p. 3; Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 7

¹²⁴ Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 52

¹²⁵ *Vegamonitor 2019 Natuur & Milieu*, p. 4

¹²⁶ Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 52-53

¹²⁷ Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 52

¹²⁸ Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 52

¹²⁹ Schyns, *Kiezen bij de kassa*, p. 52; Hans Dagevos, David Verhoog, Peter Van Horne, and Robert Hoste. *Vleesconsumptie per hoofd van de bevolking in Nederland, 2005-2017*. Wageningen: Wageningen Economic Research, 2018, p. 8; *Vegamonitor 2019 Natuur & Milieu*, p. 5-6; *Meat Atlas: Facts and figures about the animals we eat*. Heinrich Böll Foundation | Friends of the Earth Europe, 2014, p. 57

¹³⁰ Noah J. Wescombe, "Communicating Veganism: Evolving Theoretical Challenges to Mainstreaming Ideas." *Studies in Media and Communication*, 2019, p. 1

¹³¹ Dagevos et al., *Vleesconsumptie per hoofd van de bevolking in Nederland*, p. 7-8

vindt de helft van de bevolking vleesconsumptie niet meer van deze tijd en denkt ruim 60% dat minder vlees eten de norm zal worden in Nederland.¹³² Ongeveer 60% van de Nederlandse bevolking is zich bewust van het effect van de vleesindustrie op het milieu, wat voor bijna de helft van de veganisten de belangrijkste reden is om veganist te worden.¹³³ Ongeveer 40% van de Nederlanders verwacht dat ze in de komende vijf jaar minder vlees gaan eten en hetzelfde percentage beweert dat ze minder vlees eten dan vijf jaar geleden.¹³⁴ Ook de voedingswetenschap ziet een veelbelovende toekomst van plantaardige leefstijlen.¹³⁵ Het toenemend aantal schandalen in de dierenindustrie zorgt er namelijk voor dat het vertrouwen van consumenten in dierlijke producten daalt.¹³⁶ Daarnaast wordt op lange termijn verwacht dat mensen zich bewuster worden van de voordelen van vegetarisme.¹³⁷ Het hedendaagse bewustzijn rondom vegetarisme en veganisme is dus groeiende.

Alcohol

Alcohol heeft altijd een belangrijke rol gespeeld in de Nederlandse samenleving en is onderdeel van het dagelijks leven.¹³⁸ Dit is dan ook zichtbaar in de huidige cijfers waaruit blijkt dat acht op de tien volwassenen weleens alcohol drinkt.¹³⁹ Sinds de piek in 1980 nam het alcoholgebruik in Nederland tot 2014 af, waarna het stabiliseerde.¹⁴⁰ Het huidige alcoholgebruik is dus lager dan in het verleden.

Het gebruik van alcohol nam behoorlijk toe tussen 1960 en 1975, waarna het vanaf 1975 stabiliseerde.¹⁴¹ Deze toename kwam onder andere doordat normen rondom alcoholgebruik minder strikt werden tussen 1960 en 1980.¹⁴² In de jaren tachtig werd de Nederlandse politiek echter strikter en probeerde de overheid met behulp van verschillende massamediacampagnes en beleidswijzigingen het alcoholgebruik te verminderen.¹⁴³ Zo wordt sinds 1985 in het primair en secundair onderwijs meer aandacht geschonken aan alcoholgebruik.¹⁴⁴ Hier worden normen, houdingen en gedrag besproken en soms worden

---

¹³² *Vegamonitor 2019 Natuur & Milieu*, p. 4

¹³³ *Vegamonitor 2019 Natuur & Milieu*, p. 4

¹³⁴ *Vegamonitor 2019 Natuur & Milieu*, p. 3, 5

¹³⁵ Leitzmann, "Vegetarian nutrition", p. 500

¹³⁶ Leitzmann, "Vegetarian nutrition", p. 500

¹³⁷ Leitzmann, "Vegetarian nutrition", p. 500

¹³⁸ Henk F.L. Garretsen en Ien Van de Goor. "The Netherlands." In *International Handbook on Alcohol and Culture*, by Dwight B. Heath, 190-200. Greenwood Publishing Group, 1995, p. 190

¹³⁹ *Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2019*, p. 20, 322-323

¹⁴⁰ *Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2019*, p. 329

¹⁴¹ Garretsen en Van de Goor. "The Netherlands.", p. 191

¹⁴² Garretsen en Van de Goor. "The Netherlands.", p. 198

¹⁴³ Garretsen en Van de Goor. "The Netherlands.", p. 198

¹⁴⁴ Garretsen en Van de Goor. "The Netherlands.", p. 197

zelfs vaardigheden geoefend om peer-pressure te weerstaan.¹⁴⁵ Het doel hiervan was om het drankgebruik te verminderen en een omgeving te creëren waarin bewust werd omgegaan met alcohol.¹⁴⁶ In de jaren tachtig was de overheid dus al bezig met het creëren van een bewustzijn rondom alcoholgebruik in Nederland.

Het alcoholgebruik is de afgelopen decennia sterk genormaliseerd.¹⁴⁷ Een reden daarvoor is de invloed van beelden in de reclame.¹⁴⁸ Commerciële belangen spelen in de achtergrond een grote rol bij alcoholconsumptie.¹⁴⁹ Uit onderzoek blijkt dan ook dat een gecommmercialiseerde levensstijl voor meer alcoholgebruik zorgt, bijvoorbeeld wanneer mensen uitgaan.¹⁵⁰ Vrije markt consumentisme heeft dan ook veel invloed gehad op de toename en normalisering van alcoholgebruik.

De piek van alcoholgebruik in Nederland lag rond 1980.¹⁵¹ Sindsdien is de overheid met behulp van beleid en massamediacampagnes bezig om het alcoholgebruik te verminderen. Onder andere hoge accijnzen, beperking van drankverkoop aan jongeren, overheidscampagnes gericht op gezondheidsrisico's en sociale schade van alcoholmisbruik, een moreel appèl op matigheid en voorlichting moesten hieraan bijdragen.¹⁵² Ook andere organisaties werden hierbij betrokken, waaronder de World Health Organization (WHO) en sinds het begin van de eenentwintigste eeuw ook de Europese Unie.¹⁵³

Het alcoholgebruik van jongeren steeg gestaag in de jaren negentig en aan het begin van de eenentwintigste eeuw. De piek hiervan was in 2003 toen bleek dat 84% van de jongeren tussen de 12 en 16 jaar alcohol dronk.¹⁵⁴ Rond de eeuwwisseling werd veel wetenschappelijke informatie over de schadelijke gevolgen van alcoholgebruik bekend. Dit leidde ertoe dat vanaf 2006 de eerste campagnes werden gestart die gericht waren op vermindering van alcoholgebruik.¹⁵⁵ Die campagnes waren voornamelijk gericht op de bewustwording rondom de gevaren van alcoholgebruik onder jongeren bij ouderen die dan

---

¹⁴⁵ Garretsen en Van de Goor. "The Netherlands.", p. 197

¹⁴⁶ Garretsen en Van de Goor. "The Netherlands.", p. 197

¹⁴⁷ Rob H.L.M. Bovens, Henk F.L. Garretsen, and Dike Van de Mheen. "Alcoholmatiging in het Preventieakkoord: een wereld te winnen." *Tijdschrift Gezondheidswet*, 2018, p. 176

¹⁴⁸ Bovens, Garretsen en Van de Mheen, "Alcoholmatiging in het Preventieakkoord", p. 176

¹⁴⁹ Bovens, Garretsen en Van de Mheen, "Alcoholmatiging in het Preventieakkoord", p. 176

¹⁵⁰ Majone Steketee et al., "Alcohol use Among Adolescents in Europe: Environmental Research and Preventive Actions." 2013, p. 118

¹⁵¹ CBS. *Van drinken om te vergeten, naar vergeten om te drinken*. 30-10-2015. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2015/44/van-drinken-om-te-vergeten-naar-vergeten-om-te-drinken> (bezoekt op: 19-07-2020)

¹⁵² CBS. *Van drinken om te vergeten, naar vergeten om te drinken*.

¹⁵³ Steketee et al., "Alcohol use Among Adolescents in Europe", p. 321

¹⁵⁴ M. De Looze en I. Koning. "Alcoholgebruik bij jongeren in Nederland: Van zuipschuit van Europa tot het braafste kind van de klas." *Justitiële verkenningen*, 2017, p. 90

¹⁵⁵ De Looze en Koning. "Alcoholgebruik bij jongeren in Nederland", p. 91

ook werden gestimuleerd strengere regels op te stellen met hun kinderen.¹⁵⁶ Rond de eeuwwisseling bleek namelijk uit onderzoek dat de afspraken die ouders met hun kinderen maken veel invloed hebben op het alcohol-, drugs- en tabaksgebruik van jongeren.¹⁵⁷ Tot 2003 waren ouders tolerant tegenover alcoholgebruik van hun kinderen, maar sinds 2003 stelden ze strengere regels op, wat in een zichtbare daling van alcoholgebruik onder jongeren resulteerde; tussen 2003 en 2015 daalde het percentage jongeren dat alcohol dronk van 84% naar 45%.¹⁵⁸ In 2013 startte de Nederlandse overheid met de campagne NIX18 met als doel het versterken van de norm dat roken en drinken onder de 18 niet wenselijk is.

Een ander hedendaags initiatief is de jaarlijkse internationale campagne ‘Dry January’. Deze werd voor het eerst georganiseerd in 2013 en heeft als doel om een gesprek over alcohol uit te lokken, mensen kritisch na te laten denken over hun alcoholgebruik en ze te inspireren hun gedrag te veranderen door ze een positieve en gezellige alcoholvrije maand te bezorgen.¹⁵⁹ ‘Dry January’ is voornamelijk gericht op mensen die meer dan de richtlijnen drinken en zij kunnen ‘Dry January’ goed als excuus gebruiken om tijdelijk minder te drinken.¹⁶⁰ De organisatoren hopen dat deelnemers de matiging van alcoholgebruik na januari voortzetten.¹⁶¹ Wanneer iemand namelijk een tijdelijke gedragstoewijding maakt, dan is die persoon eerder geneigd om deze verandering in zijn of haar leven door te voeren en dit gedrag eventueel te behouden.¹⁶²

Bij pogingen om een bewustzijn rondom alcohol te creëren werd vaak gebruikgemaakt van de negatieve effecten van alcohol, maar bij ‘Dry January’ wordt juist gebruikgemaakt van de positieve gevolgen van een lager alcoholgebruik, zoals een betere lichamelijke en mentale gezondheid en geldbesparing.¹⁶³ Een belangrijk onderdeel van de campagne is ‘social contagion’, wat inhoudt dat directe sociale contacten, zoals vrienden, hun alcoholgebruik verminderen met als gevolg dat anderen daarin meegaan.¹⁶⁴ Uiteindelijk trekt een volledige

---

¹⁵⁶ De Looze en Koning. “Alcoholgebruik bij jongeren in Nederland”, p. 92

¹⁵⁷ De Looze en Koning. “Alcoholgebruik bij jongeren in Nederland”, p. 92

¹⁵⁸ De Looze en Koning. “Alcoholgebruik bij jongeren in Nederland”, p. 90-92

¹⁵⁹ Jackie Ballard, “Out of Hours: What is Dry January?” *British Journal of General Practice*, 2016, p. 32; Simon Russell et al., *Evaluating the Impact of Dry January 2016*. Liverpool: Centre For Public Health | Liverpool John Moores University, 2016, p. 11

¹⁶⁰ Ballard, “What is Dry January?”, p. 32

¹⁶¹ Ballard, “What is Dry January?”, p. 32

¹⁶² Richard O. De Visser et al., “The Growth of ‘Dry January’: promoting participation and the benefits of participation.” *The European Journal of Public Health*, 2017, p. 929

¹⁶³ Ballard, “What is Dry January?”, p. 32; Henry Yeomans, “New Year, New You: a qualitative study of Dry January, self-formation and positive regulation.” *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 2019, p. 462; Ian Hamilton, *Dry January - is it worth giving up alcohol for a month?* 1 Januari 2016.

<https://theconversation.com/dry-january-is-it-worth-giving-up-alcohol-for-a-month-51956> (accessed Maart 7, 2020)

¹⁶⁴ Yeomans, “New Year, New You”, p. 460

vriendengroep elkaar mee in het verminderen van hun alcoholgebruik. Deze tactiek is gebaseerd op wetenschappelijke kennis dat leeftijdsgenoten invloed hebben op elkaars alcoholgebruik.¹⁶⁵ Ook andere directe contacten, zoals familie, hebben invloed op alcoholgebruik, met name bij adolescenten.¹⁶⁶ Het blijkt dus dat veel mensen invloed hebben op elkaar en dat het alcoholgebruik van een grote groep mensen kan dalen wanneer een paar personen hun alcoholgebruik matigt. Deelnemers vinden ‘Dry January’ een goede manier om bewustzijn te creëren onder de bevolking omtrent gezondheidsrisico’s van alcohol.¹⁶⁷ In sommige gevallen maken deelnemers zelfs een onderscheid tussen hun oude zelf en hun nieuwe zelf, waarbij ‘Dry January’ bijdraagt aan de transformatie van hen als persoon.¹⁶⁸

Tabak

Het hoogtepunt van tabakgebruik was eind jaren tachtig zowel internationaal als nationaal.¹⁶⁹ In 1989 rookte 38% van de Nederlandse bevolking, wat vervolgens afnam en tegenwoordig rond de 22% zit.¹⁷⁰ Het percentage rokers tussen 2014 en 2018 daalt significant, waarbij de grootste daling plaatsvindt onder 18- en 19-jarigen.¹⁷¹ De meeste rokers in die leeftijdscategorie roken niet dagelijks.¹⁷² De afname van tabakgebruik is het gevolg van ontwikkelingen die plaatsvonden in de twintigste eeuw.

Al in 1948 werd door Willem Wassink van het Nederlands Kanker Instituut een verband gelegd tussen roken en longkanker.¹⁷³ In 1957 kwam het eerste rapport van de Gezondheidsraad uit over de gevaren van roken.¹⁷⁴ Het duurde echter nog lang voordat maatregelen werden genomen en mensen de gevaren van tabaksgebruik inzagen. Lang heerste het idee dat roken niet erg gevaarlijk kon zijn, wat werd onderbouwd met het feit dat mensen al eeuwenlang rookten zonder vroegtijdig aan de gevolgen ervan te zijn overleden en het feit dat uit statistieken niet bleek dat de levensverwachting van rokers veel afweek van die van niet-rokers.¹⁷⁵ In 1963 besteedde de media voor het eerst aandacht aan het verband tussen

---

¹⁶⁵ Steketee et al., “Alcohol use Among Adolescents in Europe”, p. 116

¹⁶⁶ Steketee et al., “Alcohol use Among Adolescents in Europe”, p. 79

¹⁶⁷ Russell et al., *Evaluating the Impact of Dry January 2016*, p. 7

¹⁶⁸ Yeomans, “New Year, New You”, p. 467

¹⁶⁹ Iain Gately, *Tobacco: A Cultural History of How an Exotic Plant Seduced Civilization*. New York: Grove Press, 2007, p. 338

¹⁷⁰ Suzan Oudejans en Masha Spits, “Stoppen met roken: helemaal 'in!'” *Verslaving in de Media*, 2017, p. 278
Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2019, p. 21, 363

¹⁷¹ *Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2019*, p. 21, 366

¹⁷² *Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2019*, p. 366

¹⁷³ Marc Willemsen, “De geschiedenis van tabaksontmoediging in Nederland 1948-2017.” 2018, p. 3

¹⁷⁴ Willemsen, “De geschiedenis van tabaksontmoediging in Nederland”, p. 2

¹⁷⁵ Iain Gately, *Tobacco*, p. 328

roken en longkanker.¹⁷⁶ Het duurde echter nog tot de jaren zeventig voordat voor het eerst werd ingegrepen. In 1978 begon de Nederlandse overheid met het geven van voorlichtingslessen op het basisonderwijs over de gevolgen van roken.¹⁷⁷

Pas in de jaren tachtig begonnen de negatieve effecten van tabak door te dringen in de samenleving, waardoor langzaam maar zeker een bewustzijn ontstond rondom de schadelijke gevolgen van roken.¹⁷⁸ Mensen kregen door statistieken steeds meer informatie over de fatale gevolgen van tabak.¹⁷⁹ In 1985 werd tabak zelfs gezien als mondiaal probleem en realiseerden overheden dat er internationale coördinatie nodig was om het tabaksgebruik te verminderen.¹⁸⁰ Om bij te dragen aan deze vermindering voerde de overheid in de jaren na 1985 meerdere wijzigingen in. Zo verschenen vanaf 1987 waarschuwingsteksten op tabakproducten over de schadelijke effecten van tabak.¹⁸¹ In 1988 nam het Nederlandse parlement de tabakswet aan, hoewel het kon worden gezien als een compromis waarbij volksgezondheid niet bovenaan stond.¹⁸² De voornaamste verandering die deze wet teweegbracht was dat beperkingen werden gesteld aan het roken in openbare gebouwen.¹⁸³ Daarnaast mocht er geen reclame meer worden gemaakt van tabaksproducten in radio- en televisieprogramma's.¹⁸⁴

De reden dat de tabakswet werd gezien als een compromis was dat de tabakindustrie maatregelen om tabaksgebruik te verminderen tegenwerkte. Het doel van de tabakindustrie was immers dat mensen bleven roken.¹⁸⁵ In de jaren tachtig wisten de meeste mensen bijvoorbeeld nog niet dat roken verslavend en dodelijk was.¹⁸⁶ Er vond een propagandastrijd plaats tussen sigarettenproducenten en tabaktegenstanders, die zich voortzette in de jaren negentig.¹⁸⁷ Ondanks het verzet van de tabakindustrie bleken overheden, internationale organisaties als het WHO en de wetenschap uiteindelijk een bewustzijn te creëren rondom tabaksgebruik.¹⁸⁸ De WHO sprak zelfs van een tabakepidemie, die werd gezien als een gecommuniceerde ziekte die ontstond door advertenties, het overnemen van rookgedrag van

---

¹⁷⁶ Willemsen, "De geschiedenis van tabaksontmoediging in Nederland", p. 4

¹⁷⁷ Willemsen, "De geschiedenis van tabaksontmoediging in Nederland", p. 6

¹⁷⁸ Iain Gately, *Tobacco*, p. 338

¹⁷⁹ Iain Gately, *Tobacco*, p. 327

¹⁸⁰ Willemsen, "De geschiedenis van tabaksontmoediging in Nederland", p. 8

¹⁸¹ Willemsen, "De geschiedenis van tabaksontmoediging in Nederland", p. 9

¹⁸² Willemsen, "De geschiedenis van tabaksontmoediging in Nederland", p. 2

¹⁸³ *ECLI:NL:PHR:2011:BS8874*. 25 November 2011.

<https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:PHR:2011:BS8874> (accessed Augustus 13, 2020)

¹⁸⁴ *ECLI:NL:PHR:2011:BS8874*

¹⁸⁵ Iain Gately, *Tobacco*, p. 334

¹⁸⁶ Iain Gately, *Tobacco*, p. 338

¹⁸⁷ Iain Gately, *Tobacco*, p. 347

¹⁸⁸ Willemsen, "De geschiedenis van tabaksontmoediging in Nederland"

anderen en de rook waaraan niet-rokers, waaronder kinderen, waren blootgesteld.¹⁸⁹ In Nederland werd in 2002 de tabakswet aangepast zodat het beschermen van de volksgezondheid de belangrijkste prioriteit werd.¹⁹⁰

De afgelopen jaren zit tabaksontmoedigingsbeleid in een stroomversnelling, mede door het promoten van Rookvrije Generatie, een initiatief van KWF Kankerbestrijding, Hartstichting en Longfonds.¹⁹¹ Ook heeft de overheid de minimumleeftijd van de verkoop van tabak verhoogd van 16 naar 18, geldt er al jaren een rookverbod in de horeca, openbare ruimtes, op werkplekken en is de rookcoupé in de trein verdwenen.¹⁹² In 2014 startte de jaarlijkse campagne Stoptober, met als doel rokers te stimuleren 28 dagen te stoppen met roken.¹⁹³ Net als bij ‘Dry January’ worden deelnemers van Stoptober gemotiveerd door middel van positieve en steunende berichten.¹⁹⁴ Uit onderzoek blijkt dat campagnes als Stoptober impact hebben op de volledige samenleving.¹⁹⁵

Bevindingen

In dit hoofdstuk is gekeken naar de omvang van het huidige bewustzijn rondom leefstijl en leefomgeving in de Nederlandse samenleving en welke ontwikkelingen daarbinnen plaatsvinden. Sinds de twintigste eeuw hebben wetenschappelijke inzichten, beleid, massamediacampagnes, media-aandacht en globalisering bijgedragen aan deze processen. Er is meer wetenschappelijke kennis beschikbaar rondom klimaat en milieu, dat op grote schaal wordt gedeeld. De vele media-aandacht draagt ook bij aan het feit dat Nederlanders dit onderwerp serieus nemen, hoewel er ook een antimilieubewustzijn aanwezig is. Voor een deel van de Nederlanders is klimaat en milieu een reden geweest om vegetariër of veganist te worden, terwijl anderen deze keuze maken gebaseerd op dierenrechten of gezondheidsvoordelen. Deze keuzes worden onderbouwd door wetenschappelijke inzichten en worden via onder andere sociale contacten onder mensen verspreid.

Alcoholgebruik wordt al decennia teruggedrongen door massamediacampagnes, beleid en wetenschappelijke inzichten over de schadelijkheid van alcohol, terwijl globaliseringprocessen bijdragen aan een internationale aanpak van alcoholgebruik. Deze

---

¹⁸⁹ Iain Gately, *Tobacco*, p. 362

¹⁹⁰ Willemsen, “De geschiedenis van tabaksontmoediging in Nederland”, p. 2

¹⁹¹ Willemsen, “De geschiedenis van tabaksontmoediging in Nederland”, p. 2

¹⁹² Oudejans en Spits, “Stoppen met roken: helemaal 'in'.”, p. 278; De Looze en Koning. “Alcoholgebruik bij jongeren in Nederland”, p. 93

¹⁹³ Oudejans en Spits, “Stoppen met roken: helemaal 'in'.”, p. 279; Alieke Tieks et al., “Associations of the Stoptober smoking cessation program with information seeking for smoking cessation: A Google trends study.” *Drug and Alcohol Dependence*, 2019, p. 97

¹⁹⁴ Tieks et al., “Associations of the Stoptober smoking cessation program”, p. 97

¹⁹⁵ Tieks et al., “Associations of the Stoptober smoking cessation program”, p. 99

ontwikkelingen zijn ontstaan in de jaren tachtig. Ook het tabaksgebruik wordt sinds de twintigste eeuw teruggedrongen en ook dit gebeurt als gevolg van wetenschappelijke inzichten en met behulp van massamediacampagnes en nationaal en internationaal beleid. Net als het alcoholgebruik vindt tevens rondom tabaksgebruik een bewustwordingsproces plaats.

Hoofdstuk 2: Het ontstaan van straight edge begin jaren tachtig

Uit het eerste hoofdstuk bleek dat veel bewustwordingsprocessen rondom klimaat, milieu, dierenrechten, veganisme, vegetarisme, alcohol en tabak al in de twintigste eeuw plaatsvonden. De bewustwording rondom deze onderwerpen is tegenwoordig groeiende. Het gedrag van Nederlanders sluit daarmee steeds meer aan op de uitgangspunten die straight edge vormden. Dit is de eerste stap in het beantwoorden van de onderzoeksvraag welke rol straight edge heeft gespeeld in hedendaagse bewustwordingsprocessen. Nu deze hedendaagse bewustwordingsprocessen in kaart zijn gebracht, kan worden gekeken naar het ontstaan van straight edge.

In dit tweede hoofdstuk wordt gekeken naar het ontstaan van straight edge en de manier waarop deze scene werd vormgegeven in de Nederlandse samenleving aan het begin van de jaren tachtig. In dit hoofdstuk wordt de context waarbinnen straight edge ontstond omschreven. De deelvraag die in dit hoofdstuk besproken wordt is: welke processen hebben bijgedragen aan het ontstaan van straight edge en welke plaats nam straight edge in binnen de Nederlandse samenleving aan het begin van de jaren tachtig? Daarbij moet eerst worden gekeken naar het ontstaan van straight edge in de Verenigde Staten. Vervolgens wordt de maatschappelijke context van Nederland in de jaren tachtig en de komst van straight edge naar Nederland besproken.

In tegenstelling tot het eerste hoofdstuk komen nu de onderwerpen klimaat, milieu, dierenrechten, veganisme en vegetarisme niet of nauwelijks aan bod. Deze onderwerpen werden namelijk pas later in de jaren tachtig en in de jaren negentig onderdeel van straight edge. Dit wordt uitvoerig besproken in het derde hoofdstuk. In dit ligt de nadruk op de vier initiële uitgangspunten van straight edge: alcohol, tabak, drugs en promiscue seks.

Ontstaan straight edge in de Verenigde Staten

Straight edge ontstond in 1981 in Washington D.C. in de Verenigde Staten. In dat jaar deelde Ian MacKaye, zanger van de band Minor Threat, zijn ideeën over de ontwikkelingen binnen de punkbeweging in het nummer 'Straight edge'.¹⁹⁶ Punk ontwikkelde zich wereldwijd in een beweging met veel alcohol, drugs en geweld. Straightedgers vonden punk te veel lijken op de samenleving waar het zich tegen verzette.¹⁹⁷ Volgens hen waren alcohol en drugs de norm binnen de samenleving en nam punk deze norm over. Onthouding van alcohol en drugs was

---

¹⁹⁶ Haenfler, *Straight Edge*, p. 7

¹⁹⁷ Haenfler, *Straight Edge*, p. 9

daarmee een vorm van rebellie.¹⁹⁸ Straight edge werd een afsplitsing van punk waar punks geen alcohol, drugs en tabak gebruikten en niet aan promiscue seks deden. Desondanks had straight edge wel een aantal overeenkomsten met punk. Zo hadden straightedgers, net als punks, een ‘question everything’ en ‘do-it-yourself’-houding. Dit hield in dat ze vonden dat ze in vergelijking met de mainstream samenleving een kritische houding aannamen en van mening waren dat iemand voor zichzelf moest kunnen zorgen, zonder afhankelijk te zijn van anderen.¹⁹⁹ Ook luisterden straightedgers net als punks naar punkmuziek. Dit veranderde na een aantal jaar in hardcore, een subgenre van punk.

Om zichzelf openlijk te onderscheiden van punks en de samenleving gebruikten straightedgers een zwarte X als symbool.²⁰⁰ Deze X werd op de rug van de hand getekend. Dit teken ontstond doordat clubeigenaren in Washington D.C. minderjarigen wettelijk gezien de toegang tot concerten niet mochten weigeren, terwijl daar wel alcohol werd geschonken. Om ervoor te zorgen dat minderjarigen werden herkend, werd met zwarte stift een X op hun handen getekend. Straightedgers namen dit teken over. Voor hen betekende de X echter niet dat ze geen alcohol mochten, maar dat ze geen alcohol wilden.²⁰¹ Straightedgers droegen de zwarte X op hun handen en op hun kleding, waarmee ze niet alleen uiting gaven aan hun leefstijl, maar waarmee ze ook probeerden sociale normen uit te dagen en te veranderen.²⁰²

In de sociale wetenschap wordt de opkomst van straight edge verklaard vanuit de sociale context in de Verenigde Staten begin jaren tachtig. In de Verenigde Staten werd eind jaren zeventig veel alcohol en drugs gebruikt. MacKaye probeerde onthouding, dat als afwijkend gedrag kon worden gezien, te legitimeren.²⁰³ Het drugsgebruik in de Verenigde Staten was in de jaren tachtig lager dan in de jaren zeventig, wat mede kwam doordat politici zich openbaar uitspraken tegen drugsgebruik.²⁰⁴ In de jaren zeventig overleden veel mensen aan drugsgebruik, waaronder ook veel muzikanten.²⁰⁵ Een aantal jaar voordat straight edge ontstond begon de Amerikaanse overheid met de ‘War on Drugs’. De War on Drugs had als doel het drugsgebruik in de Verenigde Staten te verminderen door de productie en

---

¹⁹⁸ Ross Haenfler, ““Straight Edge” by Minor Threat: From Punk Rock to Straight Edge - Origins, Context, and Initial Significance of “Straight Edge”.” In *Rebel Music: Resistance through Hip Hop and Punk*, by Priya Parmar, Anthony J. Nocella II, Scott Robertson and Martha Diaz, 131-139. Charlotte, NC: Information Age Publishing, 2014, p. 132

¹⁹⁹ Haenfler, *Straight Edge*, p. 7-8

²⁰⁰ Haenfler, *Straight Edge*, p. 7-8

²⁰¹ Haenfler, *Straight Edge*, p. 7-8

²⁰² Haenfler, “From Punk Rock to Straight Edge - Origins, Context, and Initial Significance of “Straight Edge””, p. 137

²⁰³ Wood, *Straightedge Youth*, p. 100

²⁰⁴ Wood, *Straightedge Youth*, p. 104

²⁰⁵ Haenfler, “From Punk Rock to Straight Edge - Origins, Context, and Initial Significance of “Straight Edge””, p. 132

verspreiding ervan tegen te gaan. Dit liep echter langzaam maar zeker uit de hand.²⁰⁶ Het handhaven van drugsgebruik had namelijk een averechts effect en had als gevolg dat criminaliteit en geweld toenam.²⁰⁷ Daarnaast werden veel drugsarrestaties verricht, waardoor gevangenen overvol raakten.²⁰⁸ De War on Drugs kreeg in de Verenigde Staten op grote schaal veel aandacht, waardoor de kans groot was dat straightedgers berichten hierover ook bereikten.²⁰⁹ Dit heeft dan ook de waarneming van straightedgers beïnvloed.²¹⁰ Uit sociologisch en historisch onderzoek bleek namelijk dat straight edge in de jaren tachtig en negentig de retoriek van de War on Drugs overnam in songteksten. Om het drugsgebruik nog meer tegen te gaan ging in 1982 de ‘Just Say No’-campagne van Nancy Reagan van start.²¹¹ Politici werden steeds militanter in hun uitspraken over drugsgebruik. Drugs, drugsgebruikers en drugsdealers werden door hen als gevaar gezien voor de sociale en morele aspecten van de Amerikaanse samenleving.²¹² Straight edge ontstond dus in een periode waarin in de Verenigde Staten behoorlijk negatief gesproken werd over drugsgebruik en waarin beleid gericht was op het verminderen hiervan.

In dezelfde periode veranderden maatschappelijke waarden binnen de Amerikaanse samenleving. Zo zorgde de opkomst van de ‘New Christian Right’ er eind jaren zeventig en begin jaren tachtig voor dat het nationale klimaat conservatiever werd. Dit toegenomen conservatisme beïnvloedde ook de waarden van jongeren.²¹³ Mensen hadden het gevoel de controle over hun manier van leven te verliezen, waardoor fundamentalistische religieuze overtuigingen aan populariteit wonnen.²¹⁴ Socioloog Haenfler ziet daarbij een verband tussen deze fundamentalistische overtuigingen en straight edge.²¹⁵ Bij beide zijn namelijk harde grenzen terug te vinden tussen toelaatbaar en ontoelaatbaar gedrag. Straightedgers legden zichzelf beperkingen op rondom het gebruik van alcohol, drugs en tabak. Deze grenzen waren duidelijk en onbuigbaar en bepaalden welk gedrag wel en niet was toegestaan.²¹⁶ Naast deze conservatieve waarden was straight edge ook een voortzetting van ‘New Left radicalism’. Dit was gericht op morele en humanitaire problemen, waarin het individueel uiten van waarden

---

²⁰⁶ Wood, *Straightedge Youth*, p. 17; Ross Haenfler, “Rethinking Subcultural Resistance: Core Values of the Straight Edge Movement.” *Journal of Contemporary Ethnography*, 2004, p. 416

²⁰⁷ Bruce L. Benson, “Escalating the War on Drugs: Causes and Unintended Consequences.” *Stanford Law & Policy Review*, 2009, p. 349-352

²⁰⁸ Benson, “Escalating the War on Drugs”, p. 323

²⁰⁹ Wood, *Straightedge Youth*, p. 107

²¹⁰ Wood, *Straightedge Youth*, p. 105, 107

²¹¹ Haenfler, “Rethinking Subcultural Resistance.”, p. 416

²¹² Wood, *Straightedge Youth*, p. 106

²¹³ Haenfler, *Straight Edge*, p. 10; Haenfler, “Rethinking Subcultural Resistance.”, p. 416

²¹⁴ Haenfler, “Rethinking Subcultural Resistance.”, p. 416; Haenfler, *Straight Edge*, p. 10

²¹⁵ Haenfler, “Rethinking Subcultural Resistance.”, p. 416; Haenfler, *Straight Edge*, p. 10

²¹⁶ Haenfler, “Rethinking Subcultural Resistance.”, p. 416; Haenfler, *Straight Edge*, p. 10

een belangrijk onderdeel was.²¹⁷ De kernwaarden van straight edge combineerden deze conservatieve en progressieve waarden.²¹⁸

Volgens Haenfler werd straight edge in de loop der jaren niet zozeer gedefinieerd door de vier basisuitgangspunten, maar door gedeelde waarden. Deze waarden waren positiviteit en een ‘schoon leven’, waarbij ‘schoon’ werd gezien als een bewuste omgang met lichaam en de onthouding van verdovende middelen.²¹⁹ Zoals eerder genoemd zou ‘schoon leven’ en positiviteit leiden tot de mogelijkheid om, in vergelijking met de mainstream samenleving en punks, helder en kritisch te kunnen denken.²²⁰ Volgens straightedgers ontbrak deze heldere blik namelijk bij punks en binnen de mainstream samenleving, omdat daarin veel verdovende middelen werden geconsumeerd en veel aan promiscue seks werd gedaan.²²¹ Promiscue seks werd gezien als minder belangrijk dan alcohol, drugs en tabak, maar paste wel degelijk in het rijtje. Volgens straightedgers kon promiscue seks negatieve lichamelijke en mentale gevolgen hebben, zoals het overdragen van seksueel overdraagbare aandoeningen, iets wat veel voorkwam begin jaren tachtig, en het ontstaan van negatieve gevoelens als schaamte.²²² Daarnaast vonden straightedgers het objectiveren van andere mensen, met name het objectiveren van vrouwen, fout, omdat dit kon leiden tot ongewenste seksuele handelingen als verkrachting en aanranding.²²³ Ze vonden het belangrijk dat ook op dit gebied bewust werd omgegaan met je lichaam en dat van anderen.²²⁴

Nederland in de jaren tachtig

De sfeer in het Nederland van de jaren tachtig werd voornamelijk gevormd door de economische crisis en de daaruit voortvloeiende hoge werkloosheid, waar veel jongeren slachtoffer van waren.²²⁵ In de jaren zeventig lag het werkloosheidspercentage rond de 4% en dit steeg tot een hoogtepunt van 14% in 1984.²²⁶ Om de economie weer op gang te helpen en de werkloosheid te verminderen, voerde de overheid een beleid gericht op bezuinigingen.²²⁷ De overheid trok zich steeds meer terug uit de samenleving.²²⁸ Burgers die slachtoffer waren

---

²¹⁷ Haenfler, “Rethinking Subcultural Resistance.”, p. 416

²¹⁸ Haenfler, “Rethinking Subcultural Resistance.”, p. 416; Haenfler, *Straight Edge*, p. 10

²¹⁹ Haenfler, *Straight Edge*, p. 35-36

²²⁰ Haenfler, *Straight Edge*, p. 52

²²¹ Haenfler, *Straight Edge*, p. 9

²²² Haenfler, *Straight Edge*, p. 43

²²³ Haenfler, *Straight Edge*, p. 45

²²⁴ Haenfler, *Straight Edge*, p. 43-46

²²⁵ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 24

²²⁶ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 118-119; Duco Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*. Amsterdam: Boom Uitgevers, 2012, p. 265

²²⁷ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 24

²²⁸ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, p. 272

geworden van de economische crisis, werkloos waren of getroffen werden door de bezuinigingen waren ontevreden. Binnen de samenleving heerste een somber toekomstbeeld en een gevoel dat men geen invloed meer had op de sturing van de maatschappij.²²⁹ Dit leidde tot een gevoel van machteloosheid en somberheid.²³⁰

Het beleid dat de overheid voerde om werkloosheid tegen te gaan leek te werken. Hoewel het werkloosheidspercentage nog jaren boven de 10% bleef, zette de daling midden jaren tachtig in.²³¹ Desalniettemin behoorde het werkloosheidspercentage in Nederland tot de hoogste van Europa.²³² In 1986 zat meer dan een kwart van de jongeren thuis, wat neerkomt op een aantal van bijna 300.000. Dit toont aan dat deze groep het zwaarst was getroffen door de werkloosheid.²³³ Om jonge werklozen lichtelijk dwingend aan het werk te krijgen werd hun uitkering verlaagd en bij jongeren onder de 23 jaar zelfs afgeschaft.²³⁴ Toen in de tweede helft van de jaren tachtig de wereldeconomie herstelde, profiteerde Nederland als handelsnatie daarvan.²³⁵

Omstandigheden en slechte vooruitzichten vormden binnen de Nederlandse samenleving een geschikte voedingsbodem voor het vele gebruik van alcohol, drugs en tabak. Het alcoholgebruik bereikte in de jaren tachtig een hoogtepunt, waarna het langzaam maar zeker afnam.²³⁶ In vergelijking met de decennia voor de jaren tachtig waren de maatschappelijke normen minder strikt, wat een toename aan alcoholgebruik mogelijk maakte.²³⁷ De overheid vond het alcoholgebruik echter te hoog worden. Om dit tegen te gaan startte de overheid verschillende massamediacampagnes en voerde het beleidswijzigingen door.²³⁸ Naast alcohol werd er ook veel drugs gebruikt. Drugsverslaving was een gevoelig onderwerp bij de verkiezingen van 1981 en tijdens verkiezingscampagnes werd weinig over dat probleem gesproken.²³⁹ De overheid voerde in de jaren tachtig een aarzelend gedoogbeleid rondom drugs, wat tevens gold voor andere ongewenste zaken als gokken, prostitutie en roken in kroegen.²⁴⁰ Ook het tabaksgebruik in Nederland was in de jaren tachtig op een hoogtepunt,

---

²²⁹ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 30

²³⁰ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 126

²³¹ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, p. 284; Turpijn, *80's Dilemma*, p. 118-119

²³² Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, p. 283

²³³ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 119

²³⁴ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, p. 269

²³⁵ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 146

²³⁶ *Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2019*, p. 329

²³⁷ Garretsen en Van de Goor. "The Netherlands.", p. 191

²³⁸ Garretsen en Van de Goor. "The Netherlands.", p. 198

²³⁹ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 44

²⁴⁰ Turpijn, *80's Dilemma*, p. 106

wat paste in de internationale ontwikkeling rondom tabakconsumptie.²⁴¹ In 1989 bereikte dit een hoogtepunt toen 38% van de Nederlandse bevolking rookte.²⁴² In tegenstelling tot begin jaren tachtig begonnen de negatieve effecten van tabak in de latere jaren tachtig langzaam tot de samenleving door te dringen.²⁴³ Robert Voogt, die sinds midden jaren tachtig straightedger is en sindsdien actief is in de scene, maakte het tabaksgebruik in de samenleving bewust mee. Volgens hem was het gebruik van tabak destijds veel meer zichtbaar in de samenleving dan tegenwoordig het geval is, omdat op veel openbare plekken werd gerookt en dit destijds nog was toegestaan.²⁴⁴ Daarnaast had Amsterdam volgens hem in die tijd veel meer dan tegenwoordig te maken met drugsoverlast en liepen daar veel junks op straat.²⁴⁵ Dit heeft mogelijk bijgedragen aan het feit dat drugsverslaving een gevoelig onderwerp was tijdens de verkiezingen van 1981 en het feit dat de Nederlandse overheid de jaren erna een gedoogbeleid voerde. Verder vertelde Voogt dat het destijds vrij normaal was om ‘bezopen achter het stuur te kruipen’.²⁴⁶ Zo ontstaat het beeld dat Nederlanders begin jaren tachtig veel alcohol, drugs en tabak gebruikten om de slechte omstandigheden, zoals de hoge werkloosheid en de economische crisis, te ontvluchten. Dit gedrag was zichtbaar binnen de samenleving en werd getolereerd.

De ontevredenheid in Nederland leidde in de jaren tachtig tot veel protesten en in sommige gevallen zelfs tot gewelddadige handelingen. In die periode vonden 387 gewelddadige incidenten plaats, waarvan veel brandstichtingen en bomaanslagen.²⁴⁷ Verschillende Nederlandse groepen waren duidelijk niet tevreden met de gang van zaken binnen de samenleving. Een van die groepen was de kraakbeweging, die tot midden jaren tachtig bestond.²⁴⁸ De leden van deze beweging waren boos over het hoge aantal leegstaande huizen in Nederland terwijl veel jongeren geen geld hadden om een huis te kopen. Een andere grote beweging was de vredesbeweging. Deze richtte zich voornamelijk op kernwapens en de plaatsing ervan in Nederland. Toen in 1985 werd besloten kernwapens in Nederland te plaatsen, wat uiteindelijk formeel nooit is gebeurd, viel de vredesbeweging uiteen door een gebrek aan initiatieven.²⁴⁹

---

²⁴¹ Iain Gatley, *Tobacco*, p. 338

²⁴² Oudejans en Spits, “Stoppen met roken: helemaal 'in'.”, p. 278

²⁴³ Iain Gatley, *Tobacco*, p. 338

²⁴⁴ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 8

²⁴⁵ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 2

²⁴⁶ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 8

²⁴⁷ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, p. 286

²⁴⁸ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, p. 285

²⁴⁹ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, p. 281

Naast deze bewegingen waren er ook veel professionele organisaties die zich richtten op maatschappelijke thema's zoals milieu en mensenrechten.²⁵⁰ Mensen droegen niet actief bij aan deze organisaties door bijvoorbeeld de straat op te gaan, maar wilde wel bijdragen door lid te worden. Het ledenaantal van deze organisaties nam dan ook enorm toe. Eind jaren tachtig waren ongeveer twee miljoen Nederlanders lid van een milieuorganisatie.²⁵¹ Zoals in het eerste hoofdstuk besproken, werd het bewustwordingsproces rondom klimaat en milieu al in de jaren zeventig in gang gezet. In de jaren tachtig ontstonden vervolgens verschillende organisaties en instituties die zich bezighielden met onderwerpen als klimaat en milieu, zoals groene politieke partijen.²⁵² Dit sloeg aan bij Nederlanders, die, zoals eerder genoemd, massaal lid werden van milieuorganisaties.

Tegen deze achtergrond van onbehagen, in Nederland en in de westerse wereld in het algemeen, kan de opkomst van de punkbeweging worden gezien. Vanaf 1979 trok punk veel nieuwe aanhangers aan die voornamelijk geïnteresseerd waren in alcohol, drugs en geweld. Dit hoorde slechts bij een minderheid van de oorspronkelijke punkbeweging.²⁵³ De komst van deze nieuwe punks vond plaats op een wereldwijde schaal met als gevolg dat in de Verenigde Staten hiertegen een reactie kwam, genaamd straight edge.

Tegengeluid binnen punk in Nederland

Ook in Nederland was er een tegenreactie op de toename van alcohol, drugs en geweld binnen de punkbeweging. De Rotterdamse punkband De Rondo's (1978-1980) was de eerste Nederlandse punkband die binnen de scene kritiek uitte op het overmatige alcohol- en drugsgebruik binnen punk. Johannes van de Weert, leadzanger van De Rondo's, omschreef punk in de beginperiode als een creatieve scene die voornamelijk gericht was op kunst.²⁵⁴ Volgens hem veranderde dit echter in 1979 met de komst van een nieuwe generatie punks.²⁵⁵ Na de komst van deze nieuwe punks zag hij het geweld en het alcohol- en drugsgebruik binnen de scene toenemen.²⁵⁶ De punks die voor 1979 geïnteresseerd waren in alcohol, drugs en geweld konden volgens Van de Weert onder controle gehouden worden.²⁵⁷ Na de komst van de nieuwe punks zag hij het onderlinge respect binnen de scene verdwijnen.²⁵⁸

---

²⁵⁰ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, p. 287

²⁵¹ Wim van den Doel, *Plaatsen van herinnering: Nederland in de twintigste eeuw*. 2006, p. 429

²⁵² Jamison, "Climate change knowledge", p. 815

²⁵³ Maas en Sparidaans. *Het subculturele proces*, p. 22; Goossens en Vedder. *Het gejuich was massaal*, p. 85

²⁵⁴ Johannes Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert* (6 Mei 2019), p. 5

²⁵⁵ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 4

²⁵⁶ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 8

²⁵⁷ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 5

²⁵⁸ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 5

De bandleden van De Rondo's vonden dat de punkscene de verkeerde kant opging. Van de Weert: 'Iemand van ons nam wel eens een biertje na een optreden, maar niet om jezelf in coma te drinken. Dat hoorde er voor ons gewoon helemaal niet bij. Dat was gewoon niet punk.'²⁵⁹ Sommige bandleden van De Rondo's nuttigden weleens een biertje. Ze hadden geen problemen met het alcoholgebruik zelf, maar wel met overmatig alcoholgebruik. Ze spraken mensen aan wanneer ze vonden dat die zich buitenproportioneel gedroegen.²⁶⁰

De bandleden van De Rondo's gingen niet alleen in de concertzaal en bij ontmoetingsplekken van punks het gesprek aan met punks van wie ze vonden dat die te veel alcohol en drugs gebruikten. Ook in hun songteksten en zines gingen ze de discussie aan en spraken ze zich uit tegen overmatig gebruik. In 1980 schreven de bandleden twee nummers over het gebruik van drugs, genaamd 'We Don't Need No Speed' en 'I Don't Like The Rastaman'. Volgens Van de Weert waren deze nummers een reactie op ontwikkelingen binnen de punkbeweging.²⁶¹ Ook in de laatste twee edities van hun zine *Raket* spraken de bandleden zich openlijk uit tegen overmatig alcohol- en drugsgebruik. Zines waren een interactief medium waarin veel ingestuurde brieven gepubliceerd werden. De bandleden vroegen andere punks naar hun mening over alcohol, drugs en geweld, die vervolgens in de zine werden geplaatst. *Raket* had geen redactie en er werd geen censuur gepleegd, wat betekende dat alle ingezonden brieven en artikelen onaangepast gepubliceerd werden.²⁶² Van de laatste edities van *Raket* werden 1000 exemplaren gedrukt die verspreid werden door heel Nederland.

De Rondo's opende de discussie over de toekomst van punk in *Raket* 13 met een artikel genaamd "Punk: Aanpassen of Verzetten?".²⁶³ In het artikel vroegen ze hoe de toekomst van punk eruit moest zien. Aan de ene kant stond punk gericht op politieke betrokkenheid en politieke activiteiten. Aan de andere kant stond punk gericht op hedonisme, waaronder geweld en feesten. Een krantenartikel in de bijlage van *Raket* 14 beschreef de ontmoetingsplek van punks in Rotterdam: 'Een groot gedeelte van het publiek wilde springen, zuipen, wippen, uit de bol gaan. Het gebruik van speed was ook populair. (...) En er wordt ook gedacht aan een vrijkamer. Dan kan men tenminste weer naar de w.c., want die is nu regelmatig bezet door mensen die staan te wippen.'²⁶⁴ In dit krantenartikel was de promiscue seks binnen de punkbeweging zichtbaar, waar in vergelijking met alcohol, drugs en tabak over

---

²⁵⁹ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 9-10

²⁶⁰ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 9

²⁶¹ Rondo's, De. 2009. *Destroy The Entertainment*, King Kong Records, p. 3 (bijbehorende boekje)

²⁶² Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 16

²⁶³ Schrijver onbekend, *Raket*, 13, (Rotterdam, Nederland, september 1980)

²⁶⁴ Schrijver onbekend, *Raket*, 14 (bijlage), (Rotterdam, Nederland, september 1980)

het algemeen minder aandacht aan werd besteed. Volgens Van de Weert waren De Rondo's niet antialcohol, maar kregen ze last van het overmatige alcoholgebruik onder punks.²⁶⁵ Van de Weert: 'Het was vooral de verstoring voor onszelf en voor het werkveld en dat was met name het alcoholgebruik en het feit dat mensen gewoon niet meer aanspreekbaar waren. Dus daar hebben we ons wel over moeten uitspreken omdat, ja, we kwamen zelf in het geding.'²⁶⁶ Volgens hem viel de keuze voor alcoholconsumptie binnen het privédoein, maar hij vond dat iemand aangesproken mocht worden als zijn of haar gedrag voor overlast zorgde.²⁶⁷ Hetzelfde gold voor het gebruik van drugs als dit zich uitte in gewelddadig gedrag.²⁶⁸ Hier was de bewustwording van omgeving onder punks al zichtbaar. Sommige punks vonden dat ze zelf mochten bepalen wat ze deden, terwijl andere punks, waaronder de bandleden van De Rondo's, vonden dat dit mocht zolang anderen geen last hadden van dit gedrag. De bandleden van De Rondo's hadden dus al een bewustzijn van leefomgeving.

In 1980 stopte De Rondo's en zeiden de bandleden dat het toegenomen alcoholgebruik een van de redenen hiervoor was.²⁶⁹ De Rondo's had het gebruik van alcohol niet afgezworen, maar was wel de eerste Nederlandse punkband die zich openlijk uitte tegen alcohol, drugs en promiscue seks. In die zin kan de Rondo's dan ook als een voorloper van straight edge worden gezien. Van de Weert: '(...) ik weet niet of we zelf straight edge waren geworden, we waren het eigenlijk al, maar in een wat mildere vorm denk ik.'²⁷⁰ Volgens Van de Weert liet de komst van straight edge zien hoe extreem het gedrag rondom alcohol, drugs, tabak en promiscue seks was geworden. Hij zag dit extreme gedrag binnen punk als oorzaak van het ontstaan van een tegencultuur binnen punk waarin geen alcohol en drugs werd gebruikt en wat ook openlijk geuit werd door middel van een zwart kruis op de handen.²⁷¹

Straight edge in Nederland

In 1982 kwam vanuit de Verenigde Staten de term straight edge overwaaien naar Nederland. De Amersfoortse band Lärm was de eerste Nederlandse band die zichzelf als straight edge bestempelde.²⁷² Paul van den Berg, gitarist van Lärm, had een EP van Minor Threat gekocht en nummers op die EP gingen over straight edge.²⁷³ Menno van Gaalen, leadzanger van Lärm,

---

²⁶⁵ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 11

²⁶⁶ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 14

²⁶⁷ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 11

²⁶⁸ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 11

²⁶⁹ Schrijver onbekend, *Raket 13*

²⁷⁰ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 19

²⁷¹ Van de Weert, interview door Justin Poels. *Interview Johannes van de Weert*, p. 19

²⁷² Marc Hanou en Jean-Paul Frijns. *The Past The Present 1982-2007: A History Of 25 Years Of European Straight Edge*. 2008, p. 18

²⁷³ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 18

vertelde in 1987 in een interview met de zine Brob Tilt dat zijn bandgenoten al straight edge waren voordat ze de leefstijl ontdekten.²⁷⁴ De bandleden namen de term straight edge over en gaven de leefstijl die ze al jaren naleefden hiermee een naam. Van Gaalen was overigens het enige bandlid dat niet straight edge was. Voor de bandleden van Lärm betekende straight edge jezelf onder controle houden en jezelf zijn.²⁷⁵ Volgens hen wilden mensen onderdeel zijn van ‘de groep’ met als gevolg dat ze meededen aan alcohol, drugs, tabak en promiscue seks.²⁷⁶ Van den Berg vond niet dat straightedgers beter waren dan niet-straightedgers, maar was wel van mening dat de leefstijl van straightedgers gezonder was.²⁷⁷ Bovenal hoopte hij dat mensen iets van straight edge leerden en mogelijk de leefstijl overnamen.²⁷⁸ Hij eindigt het interview met de uitspraak dat het niet de bedoeling van straight edge was om druk op anderen uit te oefenen vanwege hun leefstijl.²⁷⁹ Sommige straightedgers vonden echter wel dat ze superieur waren en dat ze anderen hun leefstijl moesten opdringen. Zo vertelde Van den Berg in het interview dat een groep straightedgers dusdanig fanatiek was dat ze bier en sigaretten uit handen van niet-straightedgers sloegen.²⁸⁰ Deze groep heette de hardline.²⁸¹ De hardline komt uitgebreider aan bod in het derde hoofdstuk, aangezien deze groep met hun gedrag en bijkomende media-aandacht heeft bijgedragen aan de bekendheid en verspreiding van straight edge.

Net als de bandleden van Lärm gold ook voor Robert Voogt dat hij zichzelf meteen herkende in de straight edge leefstijl. Hij kwam ermee in aanraking nadat hij in 1986 een album van Lärm had gekocht.²⁸² In 1984 was hij geïnteresseerd geraakt in punk en hardcore en kwam hij erachter dat er een groep punks was die net als hij ook niet aan alcohol en drugs deed.²⁸³ Na zijn eerste bezoek aan een punkconcert in 1986 leerde hij steeds meer mensen binnen punk en straight edge kennen.²⁸⁴ In de beginjaren was straight edge nog onderdeel van de punkbeweging en waren punks en straightedgers niet van elkaar gescheiden.²⁸⁵ Volgens Voogt vond een deel van de punks straight edge onzin, hoewel hij nooit getuige was van

---

²⁷⁴ Brob Tilt, *Tilt!*, 3, (België, 1987)

²⁷⁵ Tilt, *Tilt!*, 3

²⁷⁶ Tilt, *Tilt!*, 3

²⁷⁷ Tilt, *Tilt!*, 3

²⁷⁸ Tilt, *Tilt!*, 3

²⁷⁹ Tilt, *Tilt!*, 3

²⁸⁰ Tilt, *Tilt!*, 3

²⁸¹ Wood, *Straightedge Youth*, p. 45

²⁸² Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 1

²⁸³ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 1

²⁸⁴ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 1

²⁸⁵ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 4

gewelddadige confrontaties tussen beide groepen.²⁸⁶ Hij zag dat straightedgers in vergelijking met punks verantwoordelijker met hun leven omgingen, wat volgens hem als logisch gevolg kon worden gezien van de keuzes die ze maakten.²⁸⁷ Voor Voogt betekende straight edge onder andere ‘respect voor je eigen lichaam, respect voor anderen om je heen die last van jou kunnen hebben, maar tegelijkertijd ook respect voor de keuze die anderen maken’.²⁸⁸ Ondanks zijn eigen overtuiging dat je ook respect moet hebben voor de keuzes van anderen, kon hij zich niet altijd vinden in de keuzes die anderen maakten. Zo vond hij dat mensen die zich ‘helemaal lam’ wilden drinken en zich ‘vol [wilden] spuiten met troep’ een negatief effect hadden op hun ouders en familie.²⁸⁹ Hij kon zich dus niet vinden in mensen die zo’n leefstijl naleefden en daarmee een negatief effect hadden op hun directe omgeving.

Lärm was in en jaren tachtig een belangrijke band voor het verspreiden van straight edge in Nederland en Europa. Ze tourden door meerdere landen waaronder Italië, Spanje en het Verenigd Koninkrijk, om zo straight edge te verspreiden.²⁹⁰ Tussen 1984 en 1987 bracht Lärm 54 nummers uit waarin de volgende onderwerpen aan bod kwamen: maatschappij, politiek, oorlog, straight edge, natuur en overige onderwerpen die niet onder de eerder genoemde categorieën vielen. Onder maatschappij vielen de nummers met maatschappelijke thema’s zoals cultuur, racisme, mentaliteit en mensenrechten. De politieke nummers gingen over specifieke politieke partijen of gebeurtenissen. Bij natuur hoorden alle nummers over klimaat, milieu en dierenrechten. Alle nummers over straight edge zelf bevatten teksten over alcohol, drugs, tabak, promiscue seks, de kritiek op de samenleving rondom deze onderwerpen en de trotsheid van straightedgers op hun leefstijl.

De bandleden van Lärm vonden dat de muziek het ideale medium was om hun meningen te kunnen uiten, hun persoonlijke en politieke overtuigingen te kunnen delen en hun woede kwijt te kunnen.²⁹¹ Songteksten over straight edge gerelateerde onderwerpen uitten vaak kritiek op mensen die deze leefstijl niet volgden en waren gericht op zowel de samenleving als op punks. Dit laatste komt duidelijk terug in het nummer ‘A-political Dick’ uit 1987: ‘You say: politics make me sick / A cheap excuse to be an a-political dick / Having fun is your only definition of punk / Forget the problems let’s get drunk / You are the worst

---

²⁸⁶ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 5

²⁸⁷ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 4

²⁸⁸ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 27

²⁸⁹ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 16

²⁹⁰ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 20

²⁹¹ Lärm. 1997. *Extreme Noise*. Coalition Records, Red As Fuck Records, informatie uit het bijbehorende boekje

kind / Deaf, dumb fucking blind / You don't belong here / Go drown in your bear.²⁹² In deze tekst wordt niet alleen hun kritiek op de feestcultuur duidelijk, maar ook dat ze politiek zeer belangrijk vonden. Ongeveer de helft van de songteksten van Lärm ging over politiek en maatschappij, terwijl slechts 15% ging over straight edge en de principes ervan. Lärm werd omschreven als een band die zich ook aan andere onderwerpen dan straight edge waagde en politieke songteksten niet uit de weg ging.²⁹³ Hun songteksten gingen onder andere over internationale politieke relaties, dierenleed, racisme, Nederlandse politiek, kinderrechten, kernwapens, dierproeven en commercie. Volgens Robert Voogt werd straight edge in Nederland 'eigenlijk best wel heel politiek, terwijl het eigenlijk niets in principe te maken heeft met straight edge'.²⁹⁴ Politiek was geen uitgangspunt van straight edge en was daarom geen noodzakelijk onderdeel ervan. Veel straightedgers waren echter, net als een deel van de punks, wel zeer betrokken bij politieke ontwikkelingen. Interesse in en betrokkenheid bij politiek waren daarom deels vermengd in straight edge.

In Nederland werd politiek al snel een belangrijk onderdeel van straight edge, terwijl promiscue seks juist een beetje op de achtergrond bleef. Zoals Voogt omschrijft: 'Dat seksgedeelte, dat lag wat ingewikkelder, daar hadden de mensen toch meer hun eigen persoonlijke ideeën over, maar wel dat je op een verantwoordelijke manier daarmee omgaat. [...] Vooral dat je mensen niet misbruikt voor je eigen seksuele behoeftes, ik denk dat iedereen het daar wel over eens was. [...] Ik weet niet in hoeverre het casual seks element in straight edge echt zo een belangrijk punt was voor de meester straightedgers in Nederland.'²⁹⁵ Volgens Voogt was de onthouding van promiscue seks minder van belang voor de Nederlandse straightedgers. Lärm uitte hun kritiek op promiscue seks wel in hun muziek, zoals in de songtekst van hun nummer 'Negative Approach' uit 1986: 'Another one night stand / No feelings / No love / No affection / Just the satisfaction / Is this it?'.²⁹⁶ Voor de bandleiden van Lärm was de onthouding van promiscue seks wel degelijk van belang binnen straight edge.

Bevindingen

In dit hoofdstuk is gekeken naar de processen die hebben bijgedragen aan het ontstaan van straight edge en de positie die straight edge begin jaren tachtig innam in Nederland. Straight

---

²⁹² Lärm. 1987. "A-political Dick", van het album *Nothing Is Hard In This World If You Dare To Scale The Heights*. Definite Choice Records

²⁹³ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 20

²⁹⁴ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 7

²⁹⁵ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 7

²⁹⁶ Lärm. 1986. "Negative Approach", van het album *Straight On View*, One Step Ahead Records

edge ontstond begin jaren tachtig in de Verenigde Staten als tegenreactie op het overmatige alcohol- en drugsgebruik binnen zowel de punkscene als de mainstream samenleving. Op dat moment voerde de Amerikaanse politiek beleid gericht op het verminderen van drugsgebruik met onder andere de 'War on Drugs' en Nancy Reagan's 'Just Say No'-campagne. Tegelijkertijd kwamen in de samenleving conservatieve en progressieve waarden op, die binnen straight edge werden gecombineerd.

In Nederland heerste begin jaren tachtig een sfeer van onbehagen. Dit kwam door de economische crisis en de hoge werkloosheid, wat ertoe leidde dat de overheid ging bezuinigen en zich steeds meer terugtrok uit de samenleving. Het alcohol- en drugsgebruik binnen de samenleving nam mede hierdoor. In 1979 trok punk, dat in eerste instantie voornamelijk een kunstzinnige beweging was, veel nieuwe aanhangers aan. Deze nieuwe generatie punks zorgde ervoor dat het geweld en het gebruik van alcohol en drugs binnen de punkbeweging toenam. Dit had als gevolg dat binnen de Nederlandse punkscene een tegenreactie hierop ontstond.

De Rotterdamse punkband De Rondo's was de eerste die kritiek uitte op de nieuwe ontwikkelingen binnen punk. De bandleden uitten hun onvrede in hun muziek en hun zine *Raket*. Ze waren niet antialcohol, maar spraken wel mensen aan wanneer die voor overlast zorgden. Het ontstaan van een eerste bewustzijn rondom leefomgeving in de punkscene was hier al zichtbaar. Het tegengeluid sloeg echter bij slechts weinig punks aan, waarna de bandleden van De Rondo's begin jaren tachtig besloten te stoppen met de band.

Rond die tijd waaide straight edge over naar Nederland. De Amersfoortse band Lärm was de eerste band die zichzelf dit label toe-eigende. Drie van de bandleden waren al hun hele leven straight edge en begin jaren tachtig kreeg deze leefstijl een naam. Lärm was zeer belangrijk voor de verspreiding van straight edge in zowel Nederland als Europa. Robert Voogt ontdekte midden jaren tachtig straight edge. Voor hem betekende straight edge onder andere dat je respect moest hebben voor je lichaam, voor elkaar en voor elkaars keuzes. Hieruit blijkt de aanwezigheid van bewustzijn rondom leefstijl en leefomgeving onder straightedgers.

Hoofdstuk 3: De ontwikkelingen binnen straight edge en de invloed op de samenleving

In de eerste twee hoofdstukken is gekeken naar de hedendaagse bewustwordingsprocessen in de Nederlandse samenleving en het ontstaan van straight edge begin jaren tachtig. De onderwerpen die daar zijn besproken, worden in dit hoofdstuk gecombineerd en naast elkaar gelegd, waarna antwoord op de hoofdvraag kan worden gegeven. In dit derde en tevens laatste hoofdstuk wordt de ontwikkeling van straight edge door de jaren heen besproken om zo te kijken naar de mogelijke invloed die straight edge had op de bewustwordingsprocessen in de samenleving rondom leefstijl en leefomgeving. De vraag die in dit hoofdstuk centraal staat is: op welke manier heeft straight edge zich door de jaren heen ontwikkeld en in welke mate heeft straight edge aan de basis gestaan van de bewustwordingsprocessen rondom leefstijl en leefomgeving in de mainstream samenleving? In het eerste deel van dit hoofdstuk wordt de ontwikkeling van straight edge tussen de aankomst in Nederland en het heden omschreven. Hierbij ligt de nadruk op ontwikkelingen rondom klimaat, milieu, dierenrechten, vegetarisme, veganisme, alcohol en tabak. In het tweede deel wordt gekeken naar de mogelijke invloed die straight edge heeft gehad op bewustwordingsprocessen in de mainstream samenleving door te kijken in hoeverre straight edge bekendheid genoot bij het grote publiek. In dit deel wordt tevens al een deel van de conclusie behandeld.

Ontwikkelingen binnen straight edge in de jaren tachtig

Door de jaren heen verschoven de uitgangspunten van straight edge. Naast bestaande overtuigingen met betrekking tot alcohol, drugs, tabak en seks, werden nieuwe thema's zoals vegetarisme, veganisme, dierenrechten, klimaat, mensenrechten en Hare Krishna opgenomen.²⁹⁷ Dit was het gevolg van bredere maatschappelijke ontwikkelingen. Mensen binnen de scene kregen nieuwe ideeën, die ze vervolgens bespraken met andere straightedgers. Het gevolg was, dat straight edge door de komst van nieuwe thema's lastiger te definiëren werd.²⁹⁸ Over het algemeen heerste binnen straight edge het idee dat iemand zichzelf straight edge mocht noemen indien hij of zij voldeed aan de vier basisovertuigingen. De onthouding van promiscue seks was de minst belangrijke van de basisovertuigingen en kon ook als enige van de vier op meerdere manieren worden geïnterpreteerd.²⁹⁹ Promiscue seks had namelijk, in tegenstelling tot alcohol, drugs en tabak, geen harde grens tussen toelaatbaar en ontoelaatbaar gedrag. Alle uitgangspunten die door de jaren heen onderdeel

---

²⁹⁷ Haenfler, *Straight Edge*, p. 11-17

²⁹⁸ Haenfler, *Straight Edge*, p. 35

²⁹⁹ Wood, *Straightedge Youth*, p. 1

zijn geworden van straight edge werden door straightedgers uit de begintijd, en vaak ook uit latere periodes, niet als noodzakelijke onderdelen van straight edge gezien.³⁰⁰ De vier basisovertuigingen werden aangevuld met andere overtuigingen die aansloten op de basishouding van straight edge: bewustzijn van leefstijl en leefomgeving.

De eerste uitgangspunten die midden jaren tachtig werden toegevoegd aan straight edge waren vegetarisme, veganisme en een interesse in dierenrechten.³⁰¹ Deze uitgangspunten pasten binnen de basishouding van bewustzijn rondom leefstijl en leefomgeving, omdat ook hier werd gekeken naar de invloed van voedsel op lichamelijke gezondheid en het effect van voedselconsumptie op dier en milieu. Leefstijl en bewustzijn van de leefomgeving lagen voor straight edge in elkaars verlengde. Deze nieuwe overtuigingen werden voornamelijk verspreid door de bekendste band in het tweede deel van de jaren tachtig, namelijk de Amerikaanse band Youth of Today. Hun leadzanger Ray Cappo en gitarist John Porcelly verdiepten zich in vegetarisme en dierenrechten en vonden het dusdanig belangrijk dat ze die thema's in hun songteksten verwerkten.³⁰² Dit had als gevolg dat straightedgers en andere bands kennismaakten met deze onderwerpen en de ideeën overnamen. Deze verandering binnen straight edge was ook zichtbaar binnen de Nederlandse straight edge scene.³⁰³ Zo zag Robert Voogt dat tussen 1986 en 1988 steeds meer straightedgers vegetariër werden, een leefstijl die de bandleiden van Lärm in 1987 of 1988 ook overnamen.³⁰⁴ Op een gegeven moment waren zelfs alle straightedgers die hij kende vegetariër.³⁰⁵

Deze ontwikkeling in straight edge paste binnen internationale ontwikkelingen rondom vegetarisme, veganisme en dierenrechten. In de jaren tachtig werden steeds meer argumenten tegen vleesconsumptie naar voren gebracht, vonden mensen dierenrechten steeds belangrijker en ontstond een breder gevoel van verbondenheid met dieren.³⁰⁶ Ook probeerden de Animal Rights Movement, PETA en de Animal Liberation Front dierenleed en dierenuitbuiting te verminderen en kreeg dierenmishandeling veel aandacht.³⁰⁷ Verder kwam de voedingswetenschap in de jaren tachtig met steeds meer bewijzen voor negatieve effecten van vleesconsumptie op gezondheid.³⁰⁸ Daarnaast werden gezondheidsvoordelen van

---

³⁰⁰ Wood, *Straightedge Youth*, p. 72-73

³⁰¹ Haenfler, *Straight Edge*, p. 12-14; Wood, *Straightedge Youth*, p. 8

³⁰² Tony Rettman, *Straight Edge: A Clear-Headed Hardcore Punk History*. Brazilian Points, 2017, 217-218; Wood, *Straightedge Youth*, p. 39

³⁰³ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 7

³⁰⁴ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 7

³⁰⁵ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 7

³⁰⁶ Ruby, "Vegetarianism.", p. 141

³⁰⁷ Francione, "Animal Rights and Animal Welfare", p. 397-398; Kumar De en Nanda. "History of Animal Liberation Movement.", p. 80; Verdonk, *Het dierloze gerecht*, p. 338

³⁰⁸ Leitzmann, "Vegetarian nutrition", p. 497-498

plantaardige diëten wetenschappelijk onderbouwd.³⁰⁹ De interesse in lichamelijke gezondheid nam in de jaren tachtig toe en Amerikanen gingen gezonder leven.³¹⁰ Tegelijkertijd kwam binnen straight edge meer ruimte voor nieuwe uitgangspunten, omdat de actualiteit van verzet tegen overmatig alcoholgebruik als gevolg van matiging afnam.³¹¹ Deze ruimte werd opgevuld door interesse in vegetarisme en dierenrechten.

Cappo had ook het idee om straight edge van een subcultuur te veranderen in een beweging.³¹² Hij bedoelde hiermee dat straightedgers hun leefstijl actief moesten promoten onder niet-straightedgers.³¹³ Het doel hiervan was om straight edge bekender te maken en meer mensen de straight edge leefstijl over te laten nemen. Cappo slaagde hierin en de omvang van straight edge groeide zowel in de Verenigde Staten als wereldwijd.³¹⁴

Begin jaren tachtig begaven punks en straightedgers in Nederland zich nog grotendeels in dezelfde subcultuur. Tijdens de jaren tachtig scheidde straight edge zich definitief af van punk.³¹⁵ Dit kwam mede door het feit dat straight edge steeds meer aanhangers kreeg in Nederland. Was straight edge begin jaren tachtig nog een randverschijnsel, op het einde van het decennium groeide het steeds meer.³¹⁶ Deze groei kwam voor een deel door de vele 7-inchplaten die straight edge bands uitbrachten.³¹⁷ Muziek was een belangrijk onderdeel van straight edge en het promoten en verspreiden ervan. Robert Voogt zegt dan ook dat ‘hoewel straight edge eigenlijk iets is wat je ook best wel los van hardcore zou kunnen hebben, is het toch altijd verbonden gebleven met die hardcore scene en veel mensen vinden dat het ook zo hoort’.³¹⁸ Het grote aantal uitgebrachte 7-inchplaten eind jaren tachtig zorgde ervoor dat straight edge aan veel nieuwe mensen werd geïntroduceerd.³¹⁹ Volgens Voogt scheidde straight edge zich eind jaren tachtig definitief af van punk.³²⁰ Dit gebeurde niet alleen op het vlak van overtuigingen, maar ook in kleding en uiterlijk.³²¹ Rond die tijd was straight edge

---

³⁰⁹ Leitzmann, “Vegetarian nutrition”, p. 497-498

³¹⁰ Robert Crawford, “Cultural influences on prevention and the emergence of a new health consciousness.” In *Taking Care: Understanding and Encouraging Self-Protective Behavior*, by Neil D. Weinstein, 95-114. Cambridge: Cambridge University Press, 1987, p. 95

³¹¹ Verdonk, *Het dierloze gerecht*, p. 351

³¹² Haenfler, *Straight Edge*, p. 12-14

³¹³ Ross Haenfler, “The Entrepreneurial (Straight) Edge: How Participation in DIY Music Cultures Translates to Work and Careers.” *Cultural Sociology*, 2018, p. 177

³¹⁴ Haenfler, *Straight Edge*, p. 12-14; Wood, *Straightedge Youth*, p. 50

³¹⁵ Wood, *Straightedge Youth*, p. 95; Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 4

³¹⁶ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 20

³¹⁷ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 29

³¹⁸ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 27

³¹⁹ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 29

³²⁰ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 5

³²¹ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 5

groot genoeg om een eigen scene, die losstond van punk, op te bouwen.³²² In 1989 trad Youth of Today op in verschillende steden in Nederland en het concert in Amsterdam trok ruim vierhonderd bezoekers, waarvan een deel uit het buitenland kwam.³²³ Hieruit bleek dat straight edge gedurende de jaren tachtig behoorlijk was gegroeid en toonde hiermee de populariteit, en daarmee de invloed, van Youth of Today binnen straight edge.

Ontwikkelingen binnen straight edge in de jaren negentig

Na een hoogtepunt in de late jaren tachtig begonnen wereldwijd, en dus ook binnen de Nederlandse scene, de eerste straightedgers af te haken.³²⁴ Begin jaren negentig waren Nederland en België de leidende landen van de Europese straight edge, maar steeds meer straightedgers konden zich niet meer vinden in de leefstijl en verdwenen vervolgens uit de scene.³²⁵ Ook Voogt was begin jaren negentig minder actief binnen de scene, wat volgens hem voornamelijk te maken had met het idee minder verbonden te zijn met de nieuwe lichte straightedgers en de veranderde muziekstijl van straight edge bands.³²⁶ In het eerste deel van de jaren negentig was straight edge in Nederland klein, waren er nauwelijks bands en waren veel straightedgers niet actief binnen de scene. Dit veranderde midden jaren negentig, toen straight edge in Nederland weer groeide.

Deze groei was mogelijk het gevolg van de toegenomen interesse in alternatieve muziek. Hardcore was ook een onderdeel van deze alternatieve muziek en was tegelijkertijd verbonden aan straight edge, waardoor de interesse in alternatieve muziek mogelijk heeft bijgedragen aan een toegenomen interesse in straight edge. In 1991 was Nirvana's debuutalbum *Nevermind* meteen een groot succes waardoor de visie op alternatieve muziek veranderde.³²⁷ De muziekwereld begon alternatieve muziek vanuit commercieel oogpunt te benaderen met als gevolg dat de belangstelling voor deze muziek toenam. Door het succes van Nirvana had de samenleving ook meer interesse in onder andere punkrock en de subcultuur daaromheen.³²⁸ In 1994 was het album *S.M.A.S.H.* van The Offspring ook een groot succes met als gevolg dat de interesse in punk alleen nog maar verder toenam.³²⁹ De kans is reëel dat mensen hierdoor kennismaakten met hardcore als subgenre van punk, waardoor ook meer mensen kennismaakten met straight edge.

---

³²² Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 5

³²³ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 32

³²⁴ Haenfler, *Straight Edge*, p. 12-14

³²⁵ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 39-40; Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 6

³²⁶ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 9

³²⁷ Leonor Jonker, *No Future Nu: Punk in Nederland 1977-2012*. Amsterdam: Lebowski Publishers, 2012, p. 253

³²⁸ Jonker, *No Future Nu*, p. 253

³²⁹ Jonker, *No Future Nu*, p. 253

Een andere oorzaak voor de groei van straight edge in Nederland was de ontwikkeling van straight edge in de Verenigde Staten. De Nederlandse straight edge scene werd altijd beïnvloed door ontwikkelingen in de Amerikaanse scene.³³⁰ Midden jaren negentig groeide de scene aldaar. Het gevolg van deze groei was, dat er nieuwe bands werden opgericht, waarnaar Nederlandse straightedgers gingen luisteren.³³¹ In de Verenigde Staten ontstond de nieuwe vegan straight edge beweging met als boegbeeld de band Earth Crisis, die ook in Nederland populair werd.³³² Earth Crisis vermengde hardcore met invloeden van metalmuziek, wat er volgens Voogt mogelijk voor zorgde dat metalheads kennismaakten met straight edge.³³³ Tegelijkertijd kwam de zogeheten Youth Crew Revival op gang met bands die qua geluid klonken als de hardcorebands uit eind jaren tachtig.³³⁴ Dit werd in gang gezet door oudere straightedgers die in de jaren tachtig al actief waren en die besloten om nieuwe bands te beginnen, waarna jongere straightedgers zelf ook bands oprichtten waarmee ze deze muziekstijl gingen spelen.³³⁵

In Nederland droeg de oprichting van Commitment Records bij aan de groei van straight edge. Dit platenlabel werd rond 1995 en 1996 opgericht door Robert Voogt.³³⁶ Op deze manier wilde hij zelf iets bijdragen aan de straight edge scene. Voogt bracht op zijn platenlabel 7-inchplaten uit en gaf nieuwe straight edge bands de mogelijkheid muziek uit te brengen en bekendheid te krijgen.³³⁷ In bijna alle voor dit onderzoek geanalyseerde zines stonden Voogt en Commitment Records in het woord van dank, waren advertenties van Commitment Records aanwezig en regelmatig werd het platenlabel genoemd in interviews met bands. In het interview met de Nederlandse straight edge band Reaching Forward, afgenomen door de schrijvers van de Nederlandse zine *Speak Our Minds #1*, zeiden de bandleden in de tweede helft van de jaren negentig zelfs dat Commitment Records op weg was het meest invloedrijke straight edge platenlabel van Europa te worden.³³⁸ Voogt en Commitment Records droegen zelf veel bij aan de groei van straight edge midden jaren negentig, iets wat ook werd bevestigd door Alex Koutsman.³³⁹ Hij speelde in het verleden in

---

³³⁰ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 13

³³¹ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 13

³³² Haenfler, *Straight Edge*, p. 16; Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 10

³³³ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 9

³³⁴ Haenfler, *Straight Edge*, p. 14

³³⁵ Rettman, *Straight Edge: A Clear-Headed Hardcore Punk History*, p. 311

³³⁶ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 20

³³⁷ Pytrik Schaafraad *It's Raining Truths*, 4, ('s-Hertogenbosch, jaar onbekend), p. 36

³³⁸ Arold Roestenburg en Rob Beekmans, *Speak Our Minds*, 1, (Nieuwkuijk, Nederland, voorjaar 1998), p. 37

³³⁹ Alex Koutsman, interview door Justin Poels. *Interview Alex Koutsman* (7 Mei 2019), p. 2

Soberresponse en speelt tegenwoordig in Vitamin X. Beide bands hebben muziek uitgebracht op Commitment Records.

Volgens Voogt was de invloed van ‘charismatische personen’, personen die veel uitstraling hadden, een laatste reden voor de groei van straight edge midden jaren negentig.³⁴⁰ Deze ‘charismatische personen’ hadden een groot sociaal netwerk en veel sociale invloed in hun directe omgeving.³⁴¹ Wanneer zo’n persoon straight edge ontdekte nam hij of zij zijn vrienden en sociale contacten mee in de scene met als gevolg dat straight edge groeide.³⁴² Dit was volgens Voogt zichtbaar op verschillende scholen in Amsterdam waarvan veel leerlingen straight edge en veganist werden.³⁴³

De groei van straight edge vond plaats tegen de achtergrond van bredere maatschappelijke ontwikkelingen in de jaren negentig. Eerder werd al genoemd dat vegan straight edge populair werd binnen de scene, wat voornamelijk kwam door de band Earth Crisis. Veel straightedgers waren al in de jaren tachtig vegetariër worden. Vaak schrapten vegetariërs stapsgewijs voedsel en producten uit hun leefstijl. Deze geleidelijke aanpassing zorgde ervoor dat vegetariërs zelden in één keer veel wijzigingen aanbrachten.³⁴⁴ Het gevolg hiervan was dat de leefstijl van vegetariërs steeds meer op veganisme ging lijken.³⁴⁵ Karl Buechner, leadzanger van Earth Crisis, zei dan ook dat hij dacht dat straight edge midden jaren negentig klaar was om de stap richting veganisme te zetten.³⁴⁶ De meeste straightedgers waren immers al een aantal jaar vegetariër, waardoor de stap richting veganisme relatief klein was. Dit geleidelijke proces dat straightedgers aflegden van vegetarisme richting veganisme paste dan ook in het wetenschappelijke proces waarin vegetariërs geleidelijk veganist worden.³⁴⁷ In de jaren negentig kreeg veganisme in de maatschappij steeds bredere steun.³⁴⁸ Dit kwam waarschijnlijk door toegenomen wetenschappelijke kennis over de negatieve gezondheidseffecten van vleesconsumptie, de toegenomen wetenschappelijke kennis over de positieve gezondheidseffecten van een plantaardig dieet en een toegenomen aandacht aan dierenmishandeling.³⁴⁹ Ten slotte werd in Nederland sinds de jaren tachtig meer aandacht besteed aan klimaat en milieu en werd klimaatverandering in de jaren negentig een groter

---

³⁴⁰ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 12

³⁴¹ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 12

³⁴² Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 12

³⁴³ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 10

³⁴⁴ Jabs et al., “Model of the Process of Adopting Vegetarian Diets”, p. 200-201

³⁴⁵ Nick Pendergast, “Environmental Concerns”, p. 107-108

³⁴⁶ Rettman, *Straight Edge: A Clear-Headed Hardcore Punk History*, p. 291

³⁴⁷ Jabs et al., “Model of the Process of Adopting Vegetarian Diets”, p. 200-201

³⁴⁸ Shepard Krech III et al., “Vegetarianism.”, p. 1276

³⁴⁹Leitzmann, “Vegetarian nutrition”, p. 497-498; Kumar De en Nanda. “History of Animal Liberation Movement.”, p. 80; Verdonk, *Het dierloze gerecht*, p. 338

onderdeel van de milieupolitiek.³⁵⁰ Dit toegenomen bewustzijn rondom klimaat en milieu, in combinatie met de invloed die de mens daarop had, droeg mogelijk bij aan de steun voor en de groei van veganisme. Al deze ontwikkelingen hadden mogelijk invloed op de verschuiving binnen straight edge van vegetarisme richting veganisme.

Earth Crisis besteedde veel aandacht aan veganisme, dierenrechten en leefomgeving, waar voor hen ook klimaat en milieu onder vielen. Deze onderwerpen leefden ook onder Nederlandse straightedgers, wat zichtbaar werd in songteksten en zines.³⁵¹ Net als in de jaren tachtig kwamen onderwerpen als straight edge, natuur, maatschappij, politiek en oorlog terug in songteksten. Maatschappelijke songteksten veranderden, omdat deze vaak een reactie waren op maatschappelijke gebeurtenissen. Lärm zong in de jaren tachtig onder andere over internationale politieke relaties, racisme, Nederlandse politiek, kinderrechten, kernwapens, en commercie. Een aantal van deze onderwerpen, zoals racisme en Nederlandse politiek, bleven relevant in de jaren negentig. Daarnaast werd ook over andere onderwerpen gezongen, zoals armoede, discriminatie, media en cultuur en mentaliteit. Tevens vond in de categorie natuur een kleine verschuiving plaats, omdat meer bands aandacht schonken aan milieu en klimaat. Onderwerpen die in de jaren tachtig nog niet voorkwamen, zoals vriendschap, nostalgie en emoties, kwamen nu wel aan bod.

Uit analyse van de zines bleek dat artikelen overeenkwamen met onderwerpen die in de literatuur en in songteksten werden besproken. Zo werden regelmatig columns geschreven over vegetarisme, voedsel, landbouw, dierenrechten en de betekenis van straight edge.³⁵² Dit paste in de hierboven beschreven maatschappelijke ontwikkeling in de jaren negentig waarin meer wetenschappelijke kennis beschikbaar kwam over eetpatronen, gezondheid en de voedselindustrie. Andere columns gingen over discussies en problemen binnen de scene, zoals over het gebrek aan vrouwen binnen straight edge, gewelddadig dansen en het creëren van eenheid binnen de scene.³⁵³ Dit paste binnen de basishouding van straight edge waarin bewust moest worden omgegaan met de omgeving. Onderling uitten straightedgers kritiek op elkaar wanneer ze vonden dat andere straightedgers geen rekening hielden met hun omgeving.

---

³⁵⁰ Jamison, "Climate change knowledge", p. 816

³⁵¹ Haenfler, *Straight Edge*, p. 16-17

³⁵² Rob en Roger, *Connection X*, 1, (Kerkrade, Nederland, jaar onbekend), p. 8-9; Rob en Roger, *Connection X*, 3, (Kerkrade, Nederland, jaar onbekend), p. 12, 35, 46

³⁵³ Arold Roostenburg *Speak My Mind*, 1, (Nieuwkuijk, Nederland, voorjaar 1999), p. 4; Roostenburg en Beekmans, *Speak Our Minds*, 1, p. 15-16

Andere onderwerpen die werden besproken waren kapitalisme, hebberigheid, doodstraf en criminaliteit.³⁵⁴ In de meeste artikelen, die geen column waren, lag de nadruk op muziek. In alle zines stonden meerdere interviews met bands waarin vaak werd gesproken over de oprichting van ervan, de door hen uitgebrachte muziek, muziektours en toekomstplannen. Tevens stonden in alle zines veel advertenties van bands en platenlabels voor nieuwe muziek en merchandise. De schrijvers zetten altijd hun adres in de zine zodat lezers contact met hen konden opnemen. Ten slotte besteedden alle zines een deel van de inhoud aan het recenseren van muziek en andere zines. Voogt zegt over zines: ‘Ik denk dat ze een hele belangrijke rol speelden in de punkscene in zijn algemeenheid, ook in straight edge daardoor, omdat het de manier was om te leren over nieuwe bands, over wat er gebeurde in andere scenes in de wereld, om met elkaar in contact te komen.’³⁵⁵ Zines waren dus een ideaal en misschien ook wel noodzakelijk medium om straightedgers in Nederland dichter bij elkaar en met elkaar in contact te brengen.

De straight edge scene was in Nederland eind jaren negentig op zijn grootst. Volgens Voogt was het aantal straightedgers in Nederland op dat moment in de honderden, hoewel hij het lastig vindt om een precieze inschatting te maken.³⁵⁶ Koutsman schatte in dat op de grootste straight edge-concerten in Nederland maximaal tweehonderd tot driehonderd man waren.³⁵⁷ In verschillende krantenartikelen werden ook schattingen gemaakt van de grootte van straight edge in Nederland in de tweede helft van de jaren negentig. Zo werd in *Trouw* op 23 november 1996 beweerd dat circa driehonderd jongeren in Nederland op dat moment straight edge waren.³⁵⁸ Een paar maanden later, op 16 januari 1997 lag deze schatting in de *Provinciale Zeeuwse Courant* een stuk hoger; volgens hen woonden naar schatting duizend straightedgers in Nederland.³⁵⁹ Op 19 augustus 1999 werd in diezelfde Zeeuwse krant geschreven dat straight edge in Nederland een kleine groep was, maar er werden in dit artikel geen specifieke cijfers genoemd.³⁶⁰ Op 3 februari 2001 waren volgens de *Leeuwarder Courant* naar schatting driehonderd tot zevenhonderd Nederlanders straight edge.³⁶¹ Hoewel deze cijfers door de jaren heen varieerden, gaf dit wel een indicatie over de grootte van de

---

³⁵⁴ Rob en Roger, *Connection X*, 3, p. 5-6, 30; Schrijver onbekend, *Colt Turkey*, 1, (Utrecht, Nederland, jaar onbekend), p. 3

³⁵⁵ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 13

³⁵⁶ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 22

³⁵⁷ Alex Koutsman, interview door Justin Poels. *Interview Alex Koutsman*, p. 5-6

³⁵⁸ Schrijver onbekend. 1996. ...de roes. *Trouw*, 23 november

³⁵⁹ Carine Neeffjes, 1997. Broodnuchtere fuifnummers. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 16 januari

³⁶⁰ Remco in 't Hof, 1999. Tussen hiphoppers, alto's en kakkers. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 19 augustus

³⁶¹ Lisette Douma, 2001. Niks, noppes, nad, Straight edge X. *Leeuwarder Courant*, 3 februari

straight edge scene in Nederland op het hoogtepunt eind jaren negentig. De schattingen in de krantenartikelen kwamen overigens wel overeen met de schattingen van Voogt en Koutsman.

Het uiteenvallen van straight edge

Zoals reeds beschreven, was straight edge eind jaren negentig op een absoluut hoogtepunt in Nederland. Straight edge was dusdanig groot geworden dat binnen de scene verschillende subgroepen ontstonden, wat ook gebeurde toen straight edge ontstond als onderdeel van punk.³⁶² Midden jaren negentig splitste straight edge zich al op tussen oldschool en newschool met als voornaamste verschil de muziekstijl en de inhoud van de songteksten.³⁶³ Niet alleen op het gebied van muziek en songteksten raakte de straight edge scene verdeeld, ook op andere vlakken ontstonden spanningen. Volgens Koutsman was er bijvoorbeeld onenigheid ‘over wat je wel of niet hardcore [...] mocht noemen’.³⁶⁴ Deze onenigheid werd zichtbaar in zines. Zo werd in de zine *Speak My Mind #1* een artikel gepubliceerd genaamd “Straight edge isn’t cool anymore” waarin kritiek werd geuit op straight edge. Volgens de schrijver, Arold Roestenburg, had de scene te veel regels, hadden trends een negatief effect op de scene en zorgde een gebrek aan humor binnen de scene ervoor dat alles te serieus werd genomen.³⁶⁵ Daarnaast liet de schrijver zich negatief uit over straightedgers die zich superieur waanden ten opzichte van anderen.³⁶⁶ Ten slotte werd een minderheid beschuldigd van het verpesten van de scene met hun negatieve, ‘close-minded’-gedrag en ‘gatekeeping’.³⁶⁷ Het artikel eindigde daarom ook met een oproep om meer ‘open-mindedness’ binnen de scene te creëren.³⁶⁸ Ook in de zine *It’s Raining Truths #3* uit juni 1999 werd in een column spottend gesproken over gatekeeping rondom kleding, muziek en gedrag.³⁶⁹ Deze column motiveerde straightedgers om aan gatekeeping te doen, maar uit de sarcastische schrijfstijl en ondertoon bleek dat de schrijver, Rob Bust!, het zelf niet eens was met deze gatekeeping.³⁷⁰

Koutsman kreeg ook te maken met negatief gedrag binnen de scene. Hij vond dit dusdanig vervelend worden dat hij geen behoefte meer had zich te identificeren met straight edge: ‘Er zijn genoeg goeie mensen die wel straight edge zijn, want er zijn ook genoeg klootzakken die straight edge zijn of zich straight edge noemen. Op een gegeven moment was die verhouding zó scheef in de scene dat mensen, en ik onder andere, zich dan niet meer per

³⁶² Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 11

³⁶³ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 11

³⁶⁴ Alex Koutsman, interview door Justin Poels. *Interview Alex Koutsman* (7 Mei 2019), p. 5

³⁶⁵ Arold Roestenburg *Speak My Mind*, 1, p. 10

³⁶⁶ Arold Roestenburg *Speak My Mind*, 1, p. 10

³⁶⁷ Arold Roestenburg *Speak My Mind*, 1, p. 10

³⁶⁸ Arold Roestenburg *Speak My Mind*, 1, p. 10

³⁶⁹ Pytrik Schafraad. *It’s Raining Truths*, 4, (’s-Hertogenbosch, Nederland, jaar onbekend), p. 42-44

³⁷⁰ Rob Bust!, *Modern Day Morality*. In: Schafraad. *It’s Raining Truths*, 4, p. 42-44

se als straight edge wouden bestempelen omdat je niet geassocieerd wilde worden met dat soort [...].³⁷¹ Volgens socioloog Ross Haenfler kwam het vaak voor dat straightedgers in hun vroege of midden twintigers de scene verlieten zonder de leefstijl op te geven.³⁷² Op die leeftijd kregen straightedgers vaak andere prioriteiten. Straight edge werd een minder belangrijk deel van hun leven en ze hadden minder tijd om aan de scene te besteden. Het was daarnaast een veel voorkomend proces dat oudere straightedgers kritisch werden naar de scene vanwege roddels, intolerantie en uitgesprokenheid.³⁷³ Koutsman verliet om dezelfde redenen de scene zonder zijn leefstijl op te geven.

Rond de eeuwwisseling stopten veel straightedgers met de straight edge leefstijl. Veel van hen gingen de verdovende middelen gebruiken waartegen ze zich jarenlang hadden gekeerd. Vaak gaven de meest fanatieke straightedgers als eerste de leefstijl op, omdat een nieuwe levensfase niet paste bij hun fanatieke straight edge identiteit.³⁷⁴ Deze voormalige straightedgers werden door de scene gezien als ‘dropouts’ of ‘sellouts’.³⁷⁵ Het opgeven van de straight edge leefstijl gebeurde soms op een manier waarop vriendschappen tussen straightedgers en voormalige straightedgers in tact bleven en wederzijds respect behouden bleef. Vaak keerden de ‘sellouts’ zich echter fel tegen straight edge. Koutsman: ‘Sommige mensen hadden gewoon een grote mond, die zeiden van, vroeger was [ik] straight edge, maar nu ik niet meer straight edge ben, zijn jullie straightedgers allemaal dom. Ja, dat kan tot irritaties leiden bij andere mensen, dat kan ik me goed voorstellen.’³⁷⁶ Dit gedrag van ‘sellouts’ creëerde bij straightedgers gevoelens van teleurstelling en verraad.³⁷⁷ Rond de eeuwwisseling en vlak daarna schreven veel Nederlandse straight edge bands dan ook negatieve songteksten over ‘sellouts’ waarin ze hun gevoelens over hen uitten. Het aantal songteksten hierover in Nederland lag in de latere jaren negentig en vlak na de eeuwwisseling beduidend hoger dan midden jaren negentig.

De laatste reden voor het instorten van de straight edge scene rond de eeuwwisseling was het feit dat meerdere Nederlandse straight edge bands uiteenvielen en stopten. Mainstrike werd gezien als een van de grootste en daarmee ook een van de belangrijkste straight edge bands. Deze stopte op 30 oktober 1999.³⁷⁸ In het boek *The Past The Present* van Marc Hanou en Jean-Paul Frijns wordt dit beschreven als het begin van het einde, aangezien in 2000 nog

---

³⁷¹ Alex Koutsman, interview door Justin Poels. *Interview Alex Koutsman* (7 Mei 2019), p. 3

³⁷² Haenfler, *Straight Edge*, p. 150

³⁷³ Haenfler, *Straight Edge*, p. 157

³⁷⁴ Haenfler, *Straight Edge*, p. 217

³⁷⁵ Haenfler, *Straight Edge*, p. 70

³⁷⁶ Alex Koutsman, interview door Justin Poels. *Interview Alex Koutsman* (7 Mei 2019), p. 5

³⁷⁷ Haenfler, *Straight Edge*, p. 70

³⁷⁸ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 65

meer bands stopten en veel mensen hun straight edge leefstijl opgaven.³⁷⁹ Er waren minder concerten en er werd minder muziek uitgebracht, wat als gevolg had dat straightedgers minder vaak in grote getale bijeenkwamen en zo minder actief met de scene bezig waren en konden zijn. In 2002 had de scene nog een kleine opleving door het ontstaan van een paar nieuwe bands, maar straight edge werd niet zo groot meer als een aantal jaar daarvoor.³⁸⁰

Alles bij elkaar stelt straight edge tegenwoordig wat betreft grootte niet veel meer voor binnen de Nederlandse samenleving. Sinds de eeuwwisseling verschenen en verdwenen verschillende Nederlands straight edge bands. In de meeste van deze bands zaten bandleden die al sinds de jaren tachtig of jaren negentig actief waren binnen de scene. Nieuwe aanwas bleef sinds de eeuwwisseling grotendeels uit. Volgens Voogt zijn er op dit moment nog een stuk of vijftig straightedgers over.³⁸¹ Ook volgens Koutsman, die op dit moment nog actief is in de band Vitamin X, is de Nederlandse straight edge scene ‘al een jaar of tien erg klein’.³⁸² Zijn band Vitamin X, die ooit als straight edge band begon, profileert zich al jaren niet meer als straight edge, ondanks dat alle leden straight edge zijn.³⁸³

De instorting van de Nederlandse straight edge scene paste binnen wereldwijde ontwikkelingen rondom straight edge. In de jaren na de eeuwwisseling braken wereldwijd veel straight edge bands op en werd straight edge kleiner.³⁸⁴

De invloed van straight edge op bewustwording

Afgaande op het voorgaande kan straight edge op twee manieren worden gezien. Aan de ene kant kan het worden gezien als een uiting van bredere maatschappelijke ontwikkelingen en een voorloper van hedendaagse bewustwordingsprocessen. Aan de andere kant is het echter ook mogelijk dat straight edge invloed heeft uitgeoefend op het ontstaan en ontwikkeling van deze bewustwordingsprocessen. Dit is echter lastig meetbaar. Toch zijn er verschillende manieren geweest waarop straight edge bewustwordingsprocessen heeft kunnen beïnvloeden, namelijk via sociale contacten, bekende straightedgers en populaire media als krantenartikelen, radioberichten en televisie-uitzendingen. Dit wordt behandeld in dit laatste deel van het hoofdstuk, waar ook al deels antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvraag in hoeverre straight edge heeft bijgedragen aan de hedendaagse bewustwordingsprocessen.

---

³⁷⁹ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 65

³⁸⁰ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 65

³⁸¹ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 26

³⁸² Alex Koutsman, interview door Justin Poels. *Interview Alex Koutsman* (7 Mei 2019), p. 10

³⁸³ Alex Koutsman, interview door Justin Poels. *Interview Alex Koutsman* (7 Mei 2019), p. 10

³⁸⁴ Haenfler, *Straight Edge*, p. 17

Allereerst uitten straightedgers hun overtuigingen via uiterlijke kenmerken. Koutsman vertelt dat hij straight edge uitte door middel van het ‘dragen van t-shirts van straight edge bands of gewoon t-shirts waar straight edge op stond. Tijdens concerten met kruizen [op de handen] spelen of naar concerten gaan en kruizen op je hand tekenen.’³⁸⁵ Voogt voegt daaraan toe dat straight edge een geluid kreeg dankzij ‘bands die muziek maakten en teksten die erover gingen. Door fanzines die mensen die straight edge waren gingen doen en daar ook over straight edge schreven, door de manier van kleding die toch wel heel erg in lijn was met de manier waarop, zeg maar, New York die bands als Youth of Today zich kleepte, dus een beetje sportief, en de X-en die de mensen op hun hand zetten als ze naar concerten toegingen. Dat waren verschillende manieren waarop mensen lieten zien dat ze straight edge waren en dat uitdroegen en het ook met anderen wilden delen.’³⁸⁶ Voogt gaat ervan uit dat straightedgers in ieder geval in hun eigen sociale kring invloed hadden op de vermindering van alcohol-, drugs- of tabaksgebruik.³⁸⁷ Er is een grote kans dat dit daadwerkelijk gebeurde, omdat volgens wetenschappelijk onderzoek directe contacten invloed hadden op alcoholgebruik, met name bij adolescenten.³⁸⁸ Voogt denkt echter wel dat weinig mensen op deze manier werden beïnvloed, omdat er relatief weinig straightedgers waren in Nederland.³⁸⁹

Straight edge ging duidelijk mee met bredere maatschappelijke stromingen. Desondanks bleven de muziek, songteksten en zines voornamelijk binnen de straight edge en hardcore scene. Hiermee werden bijna alleen maar mensen bereikt die straight edge waren of geïnteresseerd waren in muziekstijlen als hardcore, metal en punk, en straight edge dus al kende. Deze muziekstijlen waren in meer of mindere mate verbonden aan straight edge. Volgens Voogt waren niet veel Nederlanders geïnteresseerd in hardcoremuziek.³⁹⁰ Toch nam de interesse in punk, de subgenres ervan en de punkcultuur enorm toe tijdens de jaren negentig.³⁹¹ Dit droeg zeker bij aan de bekendheid van hardcore als subgenre van punk en daarmee ook aan de bekendheid van straight edge. De kleding en zwarte kruizen van straightedgers hebben ook invloed gehad op de samenleving. Het aantal straightedgers dat op deze manier uiting gaven aan straight edge verschilde per periode. De invloed van de kleding en de kruizen was eind jaren negentig het grootst, terwijl het tegenwoordig een stuk minder is vanwege het kleine aantal straightedgers.

---

³⁸⁵ Alex Koutsman, interview door Justin Poels. *Interview Alex Koutsman* (7 Mei 2019), p. 6

³⁸⁶ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 8-9

³⁸⁷ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 36

³⁸⁸ Steketee et al., “Alcohol use Among Adolescents in Europe”, p. 79

³⁸⁹ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 36

³⁹⁰ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 29

³⁹¹ Jonker, *No Future Nu*, p. 253

Een aantal bekende straightedgers buiten de scene droegen ook bij aan de bekendheid van straight edge. Dat waren echter geen Nederlanders. Straightedgers maakten een onderscheid tussen straight edge en drug-free, waardoor veel bekende mensen die drug-free waren niet onder straight edge konden worden geschaard. Bekende mensen die drug-free leefden konden dus niet als uithangbord van straight edge worden gezien, omdat deze mensen de straight edge niet promootten. De twee bekendste personen die van straight edge hun identiteit hadden gemaakt waren voormalig WWE-worstelaar C.M. Punk en honkballer C.J. Wilson.³⁹² Mensen die geïnteresseerd waren in deze sporten konden zo kennismaken met straight edge. Ook rapper Tyler, The Creator postte in 2011 een tweet waarin hij beweerde straight edge te zijn. Sindsdien heeft hij zich echter niet meer hierover uitgelaten en het is dan ook onduidelijk in hoeverre hij nog daadwerkelijk straight edge is. Nog recent verschenen foto's van Dan Reynolds, leadzanger van de band Imagine Dragons, met zwarte kruizen op zijn hand. Hij heeft nooit publiekelijk gemaakt dat hij straight edge is, maar gezien het feit dat hij de zwarte kruizen op zowel bandfoto's als bij concerten heeft lijkt het wel zeer waarschijnlijk. Tot op heden heeft hij straight edge echter enkel visueel geuit en heeft zich niet publiek uitgesproken over straight edge en dus ook niet bijgedragen aan de bekendheid en verspreiding ervan. Veel mensen weten echter niet wat de zwarte kruizen betekenen en het effect ervan is daardoor een stuk minder dan wanneer hij zich er ook over had uitgesproken. Bekende straightedgers hebben zeker wel een bijdrage geleverd aan de bekendheid van straight edge, maar in alle gevallen ging het om een vrij specifieke en daardoor relatief kleine groep mensen.

Daarnaast is straight edge meerdere malen in het nieuws geweest, wat heeft bijgedragen aan de bekendheid ervan. In de jaren negentig werd een kleine minderheid van de straightedgers zeer fanatiek. Deze groep werd de hardline genoemd en gebruikte regelmatig geweld om hun overtuigingen uit te dragen met als doel dat anderen deze overtuigingen over zouden nemen.³⁹³ Hardline distantieerde zich van straight edge en ontstond als reactie op de zwakheid en het gebrek aan toewijding van straightedgers.³⁹⁴ Daarnaast was het een reactie op de samenleving waarin mensen straightedgers uitlachten en belachelijk maakten vanwege hun leefstijl.³⁹⁵ Als gevolg daarvan ging de hardline regelmatig gewelddadige confrontaties aan met niet-straightedgers, zoals vechtpartijen en het in elkaar slaan van rokers of dronken

---

³⁹² (World Wrestling Entertainment, een vorm van worstelen gericht op vermaak en theater in plaats van echte gevechten); Rettman, *Straight Edge: A Clear-Headed Hardcore Punk History*, p. 357

³⁹³ Wood, *Straightedge Youth*, p. 45

³⁹⁴ Wood, *Straightedge Youth*, p. 46

³⁹⁵ Wood, *Straightedge Youth*, p. 45

mensen.³⁹⁶ In 1998 vermoordden straightedgers zelfs een niet-straightedger, wat in de Verenigde Staten in het nationale nieuws kwam.³⁹⁷

Deze gebeurtenissen leverden straight edge veel media-aandacht op en straight edge werd daardoor in de jaren negentig nationaal bekend in de Verenigde Staten, maar dit kwam voornamelijk door de negatieve nieuwsberichten over de scene.³⁹⁸ Het beeld van straight edge dat hierdoor neergezet werd, was dan ook vrij negatief. Ondanks dat heeft de media-aandacht wel aan bekendheid en verspreiding van straight edge en hun uitgangspunten bijgedragen. Veel Amerikaanse jongeren leerden zo straight edge kennen en namen de leefstijl over.³⁹⁹ Daarnaast droegen militante straightedgers bij aan maatschappelijke bewustwording, die zich uitte in veganisme, milieubewustzijn en dierenrechten.⁴⁰⁰ Niet alleen militante straightedgers hadden invloed op de samenleving. Ook niet-gewelddadige straightedgers brachten veranderingen teweeg. Zo waren veel straightedgers lid van organisaties als Greenpeace, Amnesty International en Students Against Drunk Drivers (SADD).⁴⁰¹ Binnen Amnesty International en Students Against Violating the Earth (SAVE) waren straightedgers zelfs in de meerderheid.⁴⁰² Lidmaatschap bij een of meerdere van deze organisaties paste binnen de basishouding van straight edge rondom bewuste omgang met de leefomgeving. Er kan dan ook geconcludeerd worden, dat straight edge in de Verenigde Staten wel degelijk invloed heeft gehad op de samenleving.

Het is onduidelijk in hoeverre deze Amerikaanse media-aandacht invloed had op de aandacht die straight edge in Nederland kreeg. De eerste keer dat straight edge in de mainstream media verscheen was op 13 juni 1985 in *De Volkskrant*.⁴⁰³ Dit artikel had als titel “Een kruisje voor gezondheidspunk” waarin wordt verteld dat een straightedger ‘niet rookt, niet drinkt, drugsloos leeft en niet-zo-maar-met-een-meisje naar bed gaat.’⁴⁰⁴ Ook wordt geschreven dat straightedgers te herkennen zijn aan een zwart kruisje, dat straight edge over was gewaaid uit Amerika en dat ongeveer twintig mensen in Nederland op dat moment straight edge zijn. Jos Houtveen, bassist van Lärm, vertelt in het artikel dat een straightedger geen misbruik maakt van iets, waarbij het woord ‘iets’ refereert naar tabak, alcohol, drugs en promiscue seks. Opvallend is dat het krantenartikel verdergaat met de volgende zinnen: ‘Dat

---

³⁹⁶ Rettman, *Straight Edge: A Clear-Headed Hardcore Punk History*, p. 474-475

³⁹⁷ Rettman, *Straight Edge: A Clear-Headed Hardcore Punk History*, p. 306-307

³⁹⁸ Wood, *Straightedge Youth*, p. 10-11

³⁹⁹ Haenfler, *Straight Edge*, p. 204

⁴⁰⁰ Haenfler, *Straight Edge*, p. 204-205

⁴⁰¹ Haenfler, *Straight Edge*, p. 59

⁴⁰² Haenfler, *Straight Edge*, p. 4

⁴⁰³ Hanou en Frijns, *The Past The Present*, p. 20

⁴⁰⁴ Schrijver onbekend. 1985. Een kruisje voor gezondheidspunk. *De Volkskrant*, 13 juni

geldt voor alle genoemde geneugten. Het mag wel, maar je moet er bewust mee omgaan.’⁴⁰⁵ Hiermee impliceert de schrijver dat het gebruik van verdovende middelen mogelijk was binnen straight edge, maar dat vooral het bewustzijn van lijf en omgeving belangrijk was.

In het krantenartikel wordt ook gesproken met een cafébezoeker van het café waar Houtveen vaak kwam. Die beweert dat men hier elke dag wordt ‘gehersenspoeld door Jos, dus dan ga je vanzelf minder drinken.’⁴⁰⁶ Ondanks dat deze zin een sarcastische ondertoon heeft, nam de chauffeur van Lärm deze uitspraak wel serieus. Op 22 juni verscheen 1985 hij met een ingezonden brief in *De Volkskrant* waarin hij zijn boosheid over deze opmerking uit.⁴⁰⁷ Hij stelt dat hij niks van hersenspoeling merkt, terwijl hij vaak met de bandleden van Lärm omgaat en zelf geen straightedger is.⁴⁰⁸ Voor zover bekend zijn dit de enige twee Nederlandse krantenartikelen die in de jaren tachtig over straight edge zijn gepubliceerd.

Later in de jaren tachtig vertelde Voogt in een radiocolumn over straight edge. Deze column werd in 1989 ook gepubliceerd in de Nederlandse zine *Nooit Meer* #5.⁴⁰⁹ Hierin legde Voogt straight edge uit als de onthouding van drugs, tabak, alcohol en onenightstands. Hij beschreef hoe hardcore een doelloos leven inhield met veel verdovende middelen en seks, terwijl het tegelijkertijd verzet tegen burgerlijke normen moest zijn. Voor Voogt was straight edge meer dan enkel weerstand bieden tegen verslaving. Hij vond ook dat ‘een positieve instelling, respect voor anderen, trots, eenheid, eerlijkheid, proberen andere mensen zoveel mogelijk te helpen en vegetarisme allemaal onlosmakelijk verbonden [zijn] met straight edge.’⁴¹⁰ De column werd op VPRO radio uitgezonden op woensdagmiddag op Radio 3 in de laatste uitzending van het radioprogramma *De Wilde Wereld*.⁴¹¹ Volgens Voogt had het programma redelijk wat luisteraars en was het gericht op alternatieve muziek.⁴¹²

Vanaf 1989 werd straight edge jaarlijks in meerdere krantenartikelen genoemd. Tussen 1985 en 2008 werden 141 krantenartikelen over straight edge gepubliceerd, waarvan de meeste verschenen tussen 1996 en 2001. In die periode viel straight edge blijkbaar op bij de media, wat waarschijnlijk kwam door de groei in omvang ervan. Deze artikelen werden in zowel landelijke als lokale media geplaatst. Onder andere *De Volkskrant*, *Het Parool*, *De Telegraaf*, *Rotterdams Dagblad*, *Trouw* en *Elsevier* publiceerden artikelen over straight edge,

---

⁴⁰⁵ Schrijver onbekend. Een kruisje voor gezondheidspunk. *De Volkskrant*

⁴⁰⁶ Schrijver onbekend. Een kruisje voor gezondheidspunk. *De Volkskrant*

⁴⁰⁷ Robin Tan, 1985. Straight edge: blauwe knoop. *De Volkskrant*, 22 juni

⁴⁰⁸ Tan, Straight edge: blauwe knoop. *De Volkskrant*

⁴⁰⁹ Robert Voogt, Straight Edge: ‘My Mind Is Free To Think And See’. In: Marcel, *Nooit Meer*, 5, (Apeldoorn, Nederland, jaar onbekend), p. 20

⁴¹⁰ Robert Voogt, Straight Edge: ‘My Mind Is Free To Think And See’. In: Marcel, *Nooit Meer*, 5, p. 20

⁴¹¹ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 36

⁴¹² Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 36-37

waardoor het in veel verschillende kranten en regio's aandacht kreeg. Sommige krantenartikelen waren uitgebreid, terwijl andere krantenartikelen slechts een korte concertaankondiging waren waarin de term straight edge zonder enige uitleg of toelichting werd genoemd.

Opvallend is dat de manier waarop straight edge wordt uitgelegd in krantenartikelen door de jaren heen veranderde. Wanneer straight edge wordt uitgelegd worden alcohol, drugs en tabak vaak genoemd, terwijl aan promiscue seks minder aandacht wordt besteed. Ook wordt de onthouding van promiscue seks op maar liefst zeven verschillende manieren uitgelegd: geen casual seks, geen misbruik maken van seks, geen seks, wel seks, geen onwettige seks, geen seks voor het huwelijk en niet vreemdgaan. Hieruit blijkt dat voor journalisten de uitgangspunten rondom promiscue seks niet duidelijk zijn, waardoor het publiek geen eenduidig beeld van straight edge krijgt. Onderwerpen als vegetarisme en de wereld verbeteren worden vaak gekoppeld aan de betekenis van straight edge. Rond de eeuwwisseling wordt een duidelijker beeld neergezet. De uitgangspunten rondom promiscue seks zitten in de krantenartikelen uit deze periode meer op één lijn dan hiervoor. In de meeste artikelen wordt echter weinig aandacht besteed aan promiscue seks en ligt de nadruk op de onthouding van alcohol. De onthouding van drugs en tabak wordt regelmatig niet genoemd. Onderwerpen als dierenrechten, het niet eten van vlees en veganisme worden rond de eeuwwisseling vaak gekoppeld aan straight edge, terwijl halverwege de jaren negentig vegetarisme juist vaker wordt genoemd.

Ten slotte was straight edge ook op de nationale televisie. Hiervan zijn op dit moment drie video's met beeldmateriaal beschikbaar. Deze zijn allemaal opgenomen in de tweede helft van de jaren negentig. De eerste opname is een uitzending van *Catherine en de 5 uur show*. In deze uitzending wordt gepraat over jeugdculturen en worden gabbers en straightedgers tegenover elkaar gezet. Straightedgers verwoorden straight edge als een leefstijl waarin mensen zich niet bezighouden met bedwelmende middelen als drugs en alcohol. Ook dragen veel straightedgers bredere uitgangspunten uit rondom vegetarisme, veganisme en politiek.⁴¹³ Daarnaast zijn straightedgers niet tegen seks en wordt een positief leven leiden gezien als doel.⁴¹⁴ Volgens hen is straight edge een individuele keuze waarbij het geen doel is om anderen lastig te vallen of te overtuigen, maar dat ze wel hun idealen aan anderen willen

---

⁴¹³ *Catherine en de 5 uur show*, RTL4. <https://www.youtube.com/watch?v=K633aSLTsNE> (bezocht: 20-07-2020), 23:35-24:10

⁴¹⁴ *Catherine en de 5 uur show*, RTL4, 23:35-25:00

doorgeven.⁴¹⁵ Ondanks de verschillende leefstijlen staan straightedgers en gabbers tolerant tegenover elkaar en accepteren ze elkaars keuzes.⁴¹⁶ Het beschikbare fragment bevat niet de volledige uitzending en eindigt met de vraag of straight edge niet oersaai is.

Dit is ook het beeld dat in het tv-programma *Ooggetuige* wordt gecreëerd, waarbij de journalist aan de bandleden van Mainstrike vraagt of ‘jullie geen ontzettend saaie stijve watjes [zijn]?’.⁴¹⁷ Straight edge wordt in dit programma afgeschilderd als een nieuwe stroming binnen de muziek die uniek is binnen de jeugdculturen van de jaren negentig, een tijdperk waarin het drugsgebruik toeneemt.⁴¹⁸ Het beeld dat Mainstrike schetst van straight edge houdt in dat straightedgers niet roken, niet drinken, geen drugs gebruiken en vegetariër zijn.⁴¹⁹ Verder wordt gezegd dat straight edge ontstond als gevolg van een nummer van de Amerikaanse band Minor Threat en dat een zwart kruis op de hand het symbool is.⁴²⁰ Ook wordt nadruk gelegd op het feit dat de songteksten wel degelijk inhoud hebben, ondanks dat deze nauwelijks verstaanbaar zijn, en dat het ruige dansen er echt bij hoort, ondanks dat het op een vechtpartij lijkt.⁴²¹ Een ander opvallend moment is wanneer de presentator zijn verbazing uit als hij hoort dat een straightedger zonder problemen een relatie kan hebben met een niet-straightedger en dat er geen alcohol uit handen wordt geslagen.⁴²² In dit programma worden veel vooroordelen van de programmamakers weerlegd door straightedgers.

Ten slotte zond *Fast Forward* in 1998 een korte documentaire uit over straight edge. Hierin worden straightedgers gevolgd en geïnterviewd over hun uitgangspunten en de scene. In vergelijking met *Ooggetuige* en *Catherine en de 5 uur show* bevat dit programma minder vooroordelen en sturende vragen, waardoor straightedgers zelf een beeld kunnen schetsen van hun scene. Ook hier worden de basisuitgangspunten besproken, waarbij extra aandacht wordt geschonken aan het gedeelte over promiscue seks. Dit wordt door straightedgers op verschillende manieren uitgelegd. Volgens hen draait de onthouding van promiscue seks om het maken van een bewuste keuze bij een sekspartner. Ook mogen anderen niet misbruikt worden voor je eigen seksuele behoeftes en is seks onafscheidelijk van liefde.⁴²³ Verder wordt stilgestaan bij de negatieve effecten van roken en vleesconsumptie op zowel je lichaam als je

---

⁴¹⁵ *Catherine en de 5 uur show*, RTL4, 25:00-28:40

⁴¹⁶ *Catherine en de 5 uur show*, RTL4, 28:10 -28:40

⁴¹⁷ *Ooggetuige*, RTL4. https://www.youtube.com/watch?v=_2GN7m31xPg (bezocht op: 20-07-2020), 2:25-2:35

⁴¹⁸ *Ooggetuige*, RTL4, 0:52-1:25

⁴¹⁹ *Ooggetuige*, RTL4, 2:10-2:20

⁴²⁰ *Ooggetuige*, RTL4, 3:49-6:10

⁴²¹ *Ooggetuige*, RTL4, 2:52-3:00, 10:20-10:25

⁴²² *Ooggetuige*, RTL4, 6:10-7:10

⁴²³ *Fast Forward*, IKON. <https://www.youtube.com/watch?v=HoliBzTg-6w> (bezocht op: 20-07-2020), 2:35-3:30

omgeving.⁴²⁴ Hier komt de maatschappelijke bewustwording duidelijk terug en heeft straight edge bijgedragen aan het bewustwordingsproces rondom tabak en vlees in Nederland.

In de bovengenoemde programma's, die op grote Nederlandse televisiezenders werden uitgezonden, werd straight edge aan het grote publiek gepresenteerd. Het is dan ook aannemelijk dat veel Nederlanders minstens één van deze programma's hebben gezien. Straight edge werd in deze programma's neergezet als uniek en ruig, maar werd regelmatig ook als saai bestempeld. Voogt vond dat de media-aandacht van korte duur was en voornamelijk kwam door de verbazing vanuit de media over de leefstijl van straightedgers.⁴²⁵ Hij 'kan [zich] voorstellen dat een enkeling na het zien van zo'n televisieprogramma geïnspireerd is geworden om zijn of haar gedrag te veranderen', hoewel 'er na de televisie-uitzendingen en andere aandacht in de media [geen] grote toevloed van nieuwe straightedgers was.'⁴²⁶ Het is lastig in te schatten hoeveel invloed straight edge heeft gehad op het bewustwordingsproces rondom leefstijl en leefomgeving in de samenleving. Straight edge was echter wel op verschillende manieren zichtbaar in de samenleving, waardoor een kleine rol niet kan worden uitgesloten. Dit is dan ook het antwoord op het tweede deel van de deelvraag die centraal stond in dit hoofdstuk, namelijk in welke mate straight edge aan de basis heeft gestaan van de bewustwordingsprocessen rondom leefstijl en leefomgeving in de mainstream samenleving in Nederland.

Bevindingen

In dit hoofdstuk is gekeken naar de manier waarop straight edge zich door de jaren heen heeft ontwikkeld en naar de mogelijke invloed die straight edge heeft gehad op bewustwordingsprocessen in de samenleving rondom leefstijl en leefomgeving. In de jaren tachtig verschoven de uitgangspunten van straight edge waardoor straightedgers interesse kregen in vegetarisme en dierenrechten. In de jaren negentig kwamen daar nog meer thema's bij, waaronder veganisme, mensenrechten en Hare Krishna. Deze verschuivingen pasten binnen maatschappelijke ontwikkelingen en werden binnen straight edge verspreid via met name populaire bands als Youth of Today en Earth Crisis. Eind jaren tachtig bereikte straight edge qua omvang een eerste piek. Na een mindere periode begin jaren negentig leefde straight edge midden jaren negentig op, wat resulteerde in een tweede piek eind jaren negentig. In Nederland waren op het hoogtepunt honderden mensen straight edge. Na de eeuwwisseling

---

⁴²⁴ *Fast Forward*, IKON, 1:15-1:35,

⁴²⁵ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 35

⁴²⁶ Voogt, interview door Justin Poels. *Interview Robert Voogt*, p. 35

viel straight edge uiteen. Tegenwoordig stelt straight edge qua omvang in de Nederlandse samenleving nog maar weinig voor.

Straight edge was op meerdere manieren zichtbaar in de Nederlandse samenleving. Allereerst gaven straightedgers uiting aan hun leefstijl door zwarte kruizen op de handen en kleding. Daarnaast konden straightedgers hun directe sociale contacten beïnvloeden waardoor gematigd werd in alcoholgebruik. Door het relatief kleine aantal straightedgers hadden kruizen, kledingstijl en sociale invloed waarschijnlijk weinig effect. Zines, muziek en songteksten bleven voornamelijk binnen de scene, waardoor het effect hiervan op de samenleving waarschijnlijk ook minimaal was. Bekende straightedgers als WWE-worstelaar C.M. Punk en honkballer C.J. Wilson promootten actief hun leefstijl, maar bereikten hiermee enkel een vrij specifiek en daardoor relatief kleine doelgroep. Ten slotte was straight edge zichtbaar in populaire media als krantenartikelen, radioprogramma's en televisieprogramma's. Sinds de jaren negentig verschenen jaarlijks krantenartikelen over straight edge in populaire en veelgelezen kranten. Ook zonden grote en veelbekeken televisiezenders eind jaren negentig meerdere televisie-uitzendingen uit waarin straight edge zichtbaar was. Hieruit kan worden geconcludeerd dat straight edge zichtbaar was bij de mainstream samenleving en minstens een kleine rol speelde in de ontwikkeling van hedendaagse bewustwordingsprocessen rondom leefstijl en leefomgeving.

Conclusie

De hoofdvraag die in dit onderzoek centraal staat is: in welke mate zijn de straight edge uitgangspunten uit de jaren tachtig vormend geweest voor de huidige bewustwordingsprocessen rondom leefstijl en leefomgeving in de Nederlandse samenleving? Met behulp van bronnen uit de straight edge scene, onderzoeksrapporten en literatuur is geprobeerd om een antwoord op deze vraag te vinden. De zoektocht naar dit antwoord is opgesplitst in drie deelvragen, die elk in een eigen hoofdstuk zijn behandeld. Allereerst is gekeken naar de vorm en omvang van het huidige bewustzijn rondom leefstijl en leefomgeving in Nederland. Dit is gedaan met behulp van overheids- en onderzoeksrapporten over de onderwerpen klimaat, milieu, dierenrechten, vegetarisme, veganisme, alcoholgebruik en tabaksgebruik. In het tweede hoofdstuk is vervolgens gekeken naar de bewustwordingsprocessen die hebben gezorgd voor het ontstaan van straight edge en welke plaats straight edge innam in de Nederlandse samenleving aan het begin van de jaren tachtig. Hierin is zowel het ontstaan van straight edge in de Verenigde Staten behandeld als de context en voedingsbodem in de Nederlandse punkscene en samenleving waarin straight edge de mogelijkheid kreeg om te groeien. Tenslotte zijn in het derde hoofdstuk de hedendaagse bewustwordingsprocessen gecombineerd met straight edge. In het eerste deel van het derde hoofdstuk is gekeken naar de ontwikkelingen die binnen straight edge hebben plaatsgevonden tijdens de jaren tachtig en negentig en welke nieuwe uitgangspunten in die periodes onderdeel zijn geworden van straight edge. De komst van deze nieuwe uitgangspunten zijn gekoppeld aan bredere maatschappelijke ontwikkelingen die op de achtergrond speelden. Ten slotte is gekeken naar de mate waarin straight edge aan de basis heeft gestaan van hedendaagse bewustwordingsprocessen rondom leefstijl en leefomgeving in de mainstream samenleving. In dit gedeelte is besproken op welke manieren straight edge zichtbaar was in de mainstream samenleving en welke invloed dat mogelijk heeft gehad, waarmee de onderzoeksvraag al deels is beantwoord.

In de hedendaagse samenleving vinden bewustwordingsprocessen rondom klimaat, milieu, vegetarisme, veganisme, dierenrechten, alcohol en tabak plaats. De bindende factor tussen deze onderwerpen is een bewustwording rondom leefstijl en leefomgeving, waaruit de overtuiging spreekt dat de mens en zijn leefomgeving wederzijds invloed hebben. De bewustwordingsprocessen rondom deze onderwerpen begonnen allemaal in de twintigste eeuw. De ontwikkelingen die aan deze processen hebben bijgedragen zijn door cumulatie in de eenentwintigste eeuw nog belangrijker geworden. Ondanks dat de onthouding van drugs een belangrijk uitgangspunt van straight edge is, wordt dit niet meegenomen in het eerste

hoofdstuk. De reden hiervoor is dat uit onderzoek blijkt dat drugsgebruik in Nederland de afgelopen jaren niet is afgenomen, maar gelijk is gebleven en bij sommige soorten drugs zelfs is gestegen. Er kan dus niet worden gesproken over een proces van bewustwording rondom drugs.

Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat de onderwerpen klimaat en milieu tegenwoordig veel worden besproken. Binnen deze onderwerpen is echter wel een duidelijke tweedeling zichtbaar onder de bevolking. Aan de ene kant is een deel van de Nederlanders zich bewust van de problematiek rondom klimaat en milieu en vindt dat hier meer aandacht en geld aan moet worden besteed. Aan de andere kant vindt een deel van de bevolking deze problematiek onzin en dat juist hier minder aandacht en geld aan moet worden besteed. Het bewustwordingsproces rondom klimaat en milieu is in de twintigste eeuw in gang gezet door een toename aan wetenschappelijke kennis, globaliseringsprocessen en media-aandacht. In de vorige eeuw kwamen mensen meer te weten over de negatieve gevolgen van menselijk handelen op klimaat en milieu. Dit kreeg steeds meer media-aandacht en overheden gingen de problematiek op internationaal niveau aanpakken. Tegelijkertijd ontstond er een antimilieubewustzijn waarin mensen gingen twifelen aan wetenschappelijke uitspraken rondom klimaatverandering. Deze tweedeling tussen bewustzijn en antibewustzijn is nog steeds zichtbaar in de hedendaagse samenleving. Recent is de aandacht voor klimaat en milieu nog meer toegenomen waardoor mensen zich steeds meer bewust hiervan zijn. Hieruit blijkt dat in Nederland op dit moment een bewustwordingsproces plaatsvindt rondom klimaat en milieu, dat het gevolg is van ontwikkelingen uit de vorige eeuw.

Veel mensen uiten hun steun voor klimaat en milieu door vegetariër of veganist te worden. Naast klimaat en milieu worden dierenrechten en persoonlijke gezondheid ook genoemd als redenen om deze leefstijl na te leven. Beide argumenten worden onderbouwd door ontwikkelingen in de twintigste eeuw. Destijds vonden mensen dierenrechten steeds belangrijker en kwam er steeds meer kritiek op vleesconsumptie en slachten. Ook kwam er steeds meer aandacht voor dierenmishandeling. De ideeën rondom dierenrechten werden binnen de samenleving bekend doordat deze verspreid werden door onder andere academici, sociale bewegingen en de media. De ethische argumenten werden aangevuld met gezondheidsargumenten. Er kwam steeds meer wetenschappelijke kennis beschikbaar over de schadelijke gevolgen van vleesconsumptie op gezondheid en dat dit verschillende ziektes kon veroorzaken. Daarnaast werd steeds meer aandacht besteed aan de gezondheidsvoordelen van plantaardige diëten. Vegetarisme en veganisme werden door de jaren heen verspreid door onder andere organisaties, populaire en veelgelezen kranten, het internet, bekendheden en

sociale contacten. Uit cijfers van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat het aantal vegetariërs en veganisten in Nederland tegenwoordig groeiende is. Daarnaast beweren Nederlanders minder vlees te eten en verwachten ze de komende jaren hun vleesconsumptie te verminderen. Op dit moment is in Nederland dus sprake van een bewustwordingsproces rondom vegetarisme en veganisme.

Alcohol heeft altijd een belangrijk onderdeel gespeeld in de Nederlandse samenleving en is dan ook een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven. In Nederland drinken acht op de tien volwassenen weleens alcohol. In het verleden werd echter meer alcohol geconsumeerd, met een piek in de jaren tachtig. Sindsdien hebben beleid, massamediacampagnes, voorlichting, internationale organisaties en wetenschappelijke kennis bijgedragen aan een afname van alcoholgebruik. De overheid probeert met onder andere hoge accijnzen het alcoholgebruik te verminderen. Daarnaast wordt sinds midden jaren tachtig voorlichting gegeven over alcohol in primair en secundair onderwijs. Rond de eeuwwisseling nam de wetenschappelijke kennis toe met betrekking tot de gevaren van alcohol voor de gezondheid. Sindsdien is het alcoholgebruik, met name onder jongeren, drastisch afgenomen, wat onder andere kwam door massamediacampagnes. De toegenomen populariteit van campagnes als 'Dry January', waarin deelnemers een maand lang geen alcohol consumeren, laat zien dat mensen bewuster omgaan met alcohol en dat matiging, al dan niet tijdelijk, steeds vaker plaatsvindt in de samenleving.

Ten slotte is ook het gebruik van tabak sinds de jaren tachtig afgenomen. In 1989 rookte nog 38% van de Nederlandse bevolking, terwijl dit tegenwoordig circa 22% is. Deze daling is het gevolg van nieuwe wetenschappelijke kennis, toegenomen media-aandacht en beleid op nationaal en internationaal niveau. Al eind jaren veertig verscheen in Nederland het eerste rapport over het verband tussen roken en longkanker. Het duurde echter nog decennia voordat voor het eerst werd ingegrepen. Pas in de jaren zeventig begon de overheid met het geven van voorlichtingslessen op het basisonderwijs over de gevolgen van roken. In de jaren tachtig werden mensen zich steeds meer bewust van de schadelijke gevolgen van roken. Vanaf 1985 gingen overheden internationaal samenwerken om tabaksgebruik te verminderen en in 1988 nam het Nederlandse parlement de eerste tabakswet aan. De bewustwording onder de bevolking werd echter tegengewerkt door de tabaksindustrie, die juist als doel had om zo veel mogelijk geld te verdienen. Tegenwoordig wordt steeds meer aandacht besteed aan stoppen met roken en het percentage rokers daalde tussen 2014 en 2018 dan ook significant. Er is dus sprake van een bewustwordingsproces rondom tabak, dat het gevolg is van ontwikkelingen die plaatsvonden in de twintigste eeuw.

Nadat is vastgesteld dat in de hedendaagse Nederlandse samenleving bewustwordingsprocessen rondom klimaat, milieu, dierenrechten, vegetarisme, veganisme, alcohol en tabak plaatsvinden, kan in het tweede hoofdstuk worden gekeken naar het ontstaan van straight edge. Straight edge ontstond begin jaren tachtig in Washington D.C. als tegenreactie op ontwikkelingen binnen de punkscene en de mainstream samenleving. Punk ontwikkelde zich wereldwijd namelijk in een beweging met veel alcohol, drugs en geweld, terwijl het tegelijkertijd juist een tegencultuur van de samenleving moest zijn. Straightedgers vonden punk dan ook te veel lijken op de samenleving waartegen het zich verzette. Als gevolg hiervan werd straight edge een afsplitsing van punk waarin punks geen alcohol, drugs en tabak gebruikten en niet aan promiscue seks deden. Straightedgers luisterden naar hardcore, een subgenre van punk, en gaven uiting aan hun leefstijl door een zwart kruis op de rug van hun handen te tekenen. Straight edge ontstond in de Verenigde Staten in een periode waarin actief beleid werd gevoerd om drugsgebruik tegen te gaan. Daarnaast combineerde straight edge conservatieve en progressieve waarden die in opkomst waren in de Amerikaanse samenleving. Volgens socioloog Haenfler werd straight edge in de loop der jaren voornamelijk gedefinieerd door de gedeelde waarden positiviteit en een ‘schoon leven’, waarbij ‘schoon’ werd gezien als een bewuste omgang met lichaam en de onthouding van verdovende middelen.

Straight edge kwam begin jaren tachtig overwaaien naar Nederland. Nederland zat op dat moment in een economische crisis en had te maken met een hoge werkloosheid. De overheid ging bezuinigen en trok zich steeds meer terug uit de samenleving. Veel burgers waren ontevreden en er heerste een somber toekomstbeeld in de samenleving. Dit was een geschikte voedingsbodem voor het vele gebruik van alcohol, drugs en tabak, wat openbaar plaatsvond en dus duidelijk zichtbaar was in de samenleving.

Ook binnen de punkbeweging nam het gebruik van alcohol, drugs en tabak toe. Dit was het gevolg van de komst van nieuwe punks die zich in 1979 aansloten bij de punkbeweging. Binnen punk ontstond hierop een tegenreactie. De Rotterdamse punkband De Rondo's was de eerste die kritiek uitte op de nieuwe ontwikkelingen. Dit deden de bandleden onder andere via hun songteksten en in hun zine *Raket*, waarin een discussie werd gevoerd over de toekomst van punk. Ook spraken de bandleden mensen aan die zich door alcohol- of drugsgebruik of geweld verkeerd gedroegen. De Rondo's was niet antialcohol en vond dat alcoholgebruik een eigen keuze was, zolang andere mensen daar geen last van hadden. Hier was al een bewustzijn rondom leefomgeving zichtbaar, omdat de bandleden van De Rondo's

vonden dat mensen rekening moesten houden met hun omgeving. In 1980 stopte De Rondo's onder andere vanwege het vele alcoholgebruik binnen punk.

Kort daarna, in 1982, kwam straight edge vanuit de Verenigde Staten overwaaien naar Nederland. De Amersfoortse band Lärm was de eerste Nederlandse band die zichzelf als straight edge bestempelde en was belangrijk voor de verspreiding van straight edge in Nederland en in Europa. De bandleden waren al straight edge op het moment dat ze het ontdekten, wat ook gold voor Robert Voogt, oprichter van het platenlabel Commitment Records. Hij was sinds midden jaren tachtig actief binnen de straight edge scene. Voor Voogt betekende straight edge dat je respect moet hebben voor je lichaam, voor elkaar en voor elkaars keuzes. Hierin is de bewustwording rondom leefstijl en leefomgeving binnen straight edge duidelijk zichtbaar. Naarmate de jaren tachtig vorderde werd straight edge steeds groter met tot gevolg dat straight edge eind jaren tachtig een eigen scene werd en los kwam te staan van punk.

Nadat zowel de hedendaagse bewustwordingsprocessen als het ontstaan van straight edge zijn beschreven, zijn deze naast elkaar gelegd in het derde en laatste hoofdstuk. Hierin is gekeken hoe straight edge zich door de jaren heen heeft ontwikkeld en tegen welke maatschappelijke achtergrond dit plaatsvond. Daarnaast is gekeken naar de invloed van straight edge op hedendaagse bewustwordingsprocessen, waarmee de hoofdvraag van dit onderzoek al voor een deel is beantwoord.

Door de jaren heen verschoven de uitgangspunten van straight edge. In de jaren tachtig gingen straightedgers zich al meer bezighouden met nieuwe thema's als vegetarisme en dierenrechten. In het decennium erna werden ook thema's als veganisme, mensenrechten en Hare Krishna opgenomen. Deze nieuwe uitgangspunten sloten allemaal aan op de basishouding van straight edge: bewustzijn van leefstijl en leefomgeving. De toegenomen interesse in vegetarisme en dierenrechten paste in de maatschappelijke ontwikkeling die plaatsvond in de jaren tachtig en werd binnen straight edge voornamelijk verspreid door de band Youth of Today. In deze periode bereikte straight edge ook een eerste hoogtepunt wat betreft omvang.

Begin jaren negentig nam het aantal straightedges zowel in Nederland als wereldwijd af, waarna de scene midden jaren negentig weer groeide. Dit kwam door een toegenomen interesse in alternatieve muziek, waaronder punk, het ontstaan van nieuwe straight edge bands en 'charismatische personen' die straight edge werden en hun sociale contacten meetrokken in de scene. Daarnaast gaf Commitment Records, midden jaren negentig opgericht door Robert Voogt, nieuwe bands de mogelijkheid om muziek uit te brengen en bekendheid te krijgen, wat

ook bijdroeg aan de groei van straight edge. De Amerikaanse band Earth Crisis promootte in deze periode veganisme, klimaat, milieu en dierenrechten binnen straight edge, wat tot gevolg had dat veel straightedgers veganist werden en zich gingen bezighouden met klimaat en milieu. Eind jaren negentig was straight edge op z'n hoogtepunt in Nederland. Exacte cijfers over de omvang waren niet bekend, maar in krantenartikelen wordt geschat dat honderden Nederlanders straight edge waren. Dit komt overeen met de inschattingen van Robert Voogt en Alex Koutsman.

Na het hoogtepunt eind jaren negentig viel straight edge wereldwijd uiteen. Hiervoor waren meerdere oorzaken. Binnen de scene ontstond een verdeling tussen verschillende muziekstijlen en songteksten. Daarnaast ontstond onenigheid door onder andere gatekeeping, trends, superieur gedrag en een gebrek aan open-mindedness. Dit had tot gevolg dat veel straightedgers uit de scene stapten, waarvan een deel zelfs verdovende middelen ging gebruiken en zich geheel tegen straight edge keerde. Rond de eeuwwisseling stopten ook meerdere grote Nederlandse bands, waardoor de scene uiteenviel. Tegenwoordig stelt straight edge wat betreft omvang binnen de Nederlandse samenleving niet veel meer voor.

Straight edge kon op meerdere manieren invloed hebben op bewustwordingsprocessen in de Nederlandse samenleving, hoewel dit lastig meetbaar was. Toch was straight edge zichtbaar in de mainstream samenleving via sociale contacten, bekende straightedgers en populaire media als krantenartikelen, radioberichten en televisie-uitzendingen. Straightedgers gaven uiting aan hun leefstijl door zwarte kruizen op hun handen te tekenen en kleding te dragen met kruizen of slogans erop. Gezien het feit dat op het hoogtepunt slechts honderden Nederlanders straight edge waren, was de invloed hiervan waarschijnlijk minimaal. Hetzelfde gold voor het aantal directe sociale contacten van straightedgers dat als gevolg van straight edge hun gebruik gingen matigen. Uit onderzoek blijkt echter wel dat mensen invloed hebben op directe sociale contacten. Muziek, zines en songteksten bleven voornamelijk binnen de scene, waardoor de verspreiding van straight edge binnen de mainstream media via deze middelen minimaal was. Tegelijkertijd nam de interesse in punk in de jaren negentig toe, waardoor het waarschijnlijk is dat meer mensen straight edge leerden kennen. Bekende mensen hebben ook bijgedragen aan de bekendheid van straight edge. Zo maakten WWE-worstelaar C.M. Punk en honkballer C.J. Wilson van straight edge hun identiteit, die ze actief promootten. Mensen die geïnteresseerd waren in deze sporten konden zo kennismaken met straight edge. Het ging echter om een vrij specifieke en daardoor relatief kleine groep mensen.

Daarnaast was straight edge meerdere malen in het nieuws, wat heeft bijgedragen aan de bekendheid ervan. Eind jaren negentig zorgde hardline straight edge, een zeer fanatieke en

militante groep straightedgers, ervoor dat straight edge nationaal in het nieuws kwam in de Verenigde Staten. Deze nieuwsberichten waren vaak negatief en gingen over gewelddadige handelingen van hardliners, zoals het in elkaar slaan van rokers en dronken mensen en in het ergste geval zelfs een moord. Door deze nationale bekendheid werden straight edge en haar uitgangspunten verspreid door de Verenigde Staten. Het is onduidelijk in hoeverre deze Amerikaanse media-aandacht invloed had op de aandacht die straight edge in Nederland kreeg. De eerste keer dat de Nederlandse media straight edge opmerkte was in 1985, toen op 13 juni een artikel erover verscheen in *De Volkskrant*. Vanaf de jaren negentig werd elk jaar meerdere keren over straight edge geschreven in grote kranten als *De Volkskrant*, *Het Parool*, *De Telegraaf*, *Rotterdams Dagblad*, *Trouw* en *Elsevier*. Ten slotte was straight edge ook op de nationale televisie bij programma's als *Catherine en de 5 uur show*, *Ooggetuige* en *Fast Forward*. Deze televisieprogramma's werden allemaal op veelbekeken Nederlandse televisiezers uitgezonden, waardoor het aannemelijk is dat veel mensen minstens een van deze programma's heeft gezien. Ondanks dat dit geen nieuwe aanwas van straightedgers opleverde, was straight edge wel via grote nieuwsplatforms zichtbaar binnen de mainstream samenleving.

Straight edge kan allereerst worden beschouwd als voorloper van hedendaagse bewustwordingsprocessen. De bewustwordingsprocessen die de laatste jaren een sneltreinvaart hebben genomen binnen de mainstream samenleving zijn allemaal al in de twintigste eeuw in gang gezet. In de jaren tachtig, toen straight edge ontstond, was er al wetenschappelijke kennis beschikbaar over de gevolgen van menselijk handelen op klimaat en milieu. Daarnaast wisten mensen over de gezondheidsvoordelen van een plantaardig dieet, de schadelijke gevolgen van vleesconsumptie op het lichaam en de schadelijke gezondheidseffecten van alcohol- en tabakgebruik. De hoeveelheid kennis nam sindsdien alleen maar toe. Daarnaast was de Nederlandse overheid sinds de jaren tachtig actief bezig een bewustwording rondom deze onderwerpen in gang te zetten. Het duurde bijna veertig jaar voordat deze bewustwordingsprocessen de mainstream samenleving bereikten. Straight edge was, in tegenstelling tot het grootste deel van de mainstream samenleving, wel meegegroeid met ontwikkelingen rondom bewustwording. Gezien het feit dat straight edge ook meerdere keren via grote en populaire nieuwsbronnen zichtbaar was binnen de mainstream samenleving, kan worden geconcludeerd dat straight edge een kleine rol speelde in het bewustwordingsproces dat plaatsvond binnen de mainstream samenleving.

Bibliografie – Primaire Bronnen

Krantenartikelen

Lexis Nexis

- Bloemkolk, J. en Hoekstra, H. 1996. Kerstlezen. *Het Parool*, 19 december.
- Boersema, W. 2002. Poetins padvinders; Rusland. *Trouw*, 28 januari.
- Boom, J. 1996. Padvinderpunk Mark Hanou: ‘als iemand zwanger is en toch rookt, zeg ik daar wat van’. *De Groene Amsterdammer*, 18 december.
- Borgers, P. 1996. Straatjeugd maakt skaten populair. *Eindhovens Dagblad*, 10 december.
- Borgers, P. 1996. Het aantal skaters groeit snel. *De Stem*, 14 december.
- Borst, M. 2004. Furieuze muziek met een boodschap. *Dagblad van het Noorden*, 26 maart.
- Bosboom, R. 2006. Uppercut zegt de hardcore vaarwel. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 29 juni.
- Bouwma, A. 1996. Popmuziek in 1996. *Eindhovens Dagblad*, 24 december.
- Broersma, I. 2000. KUNSTPALET: Hardcore. *De Gelderlander*, 26 september.
- Burg, J. D. van der. 2000. Stamps: een zak nerds, een blik hiphoppers of een pak reli’s.
- Chijs, I. van der 2008. Kijk mij eens!; Ze proberen uit alle macht origineel te zijn, toch hebben ook hongeren in 2008 een herkenbare stijl. Gids voor de jeugdfauna. *Elsevier Weekblad*, 31 mei.
- Dinther, M. van. 1999. Veganist maakt het zichzelf niet makkelijk. *De Volkskrant*, 2 november.
- Douma, L. 2001. Niks, noppes, nad, Straight edge X. *Leeuwarder Courant*, 3 februari.
- Effting, M. 2000. Stamps geeft nerds en reli’s extra vaart. *De Volkskrant*, 10 juni.
- Erp, M. van. 2008. Underground legende John Joseph in Den Bosch. *Brabants Dagblad*, 22 mei.
- Faber, H. 1997. Skaters, surfers en gabbers. *De Volkskrant*, 5 februari.
- Franssen, F. 2000. RVU-serie over Ghotics, Nerds, SE’ers oftewel jongeren-subculturen. *Eindhovens Dagblad*, 10 juni.
- Franssen, F. 2000. STAMPS, tv-serie over subculturen bij de jeugd. *Dagblad voor Zuidwest-Nederland*, 10 juni.
- Fortuin, A. 2000. Shoppend door het leven; Het pragmatisme van de generatie Doe Maar. *NRC Handelsblad*, 24 maart.
- Frelih, R. 1998. POPCORN: ‘Straight edge’. *De Gelderlander*, 20 mei.

- Geerts, P. 1996. Festival Ska 'n' Skate met Millencolin en Blowhard. *Brabants Dagblad*, 14 november.
- Goossens, J. 1995. Van Straight Edge is niemand doodgegaan. *Het Parool*, 16 mei.
- Goossens, L. 1998. In popmuziek hoort een engel. *Het Parool*, 10 december.
- Graveland, M. 2000. Leven in een leugen. *NRC Handelsblad*, 10 juni.
- Haagsma, J. 1999. Blues in Het Bildt, metal in Burgum, hiphop in Sneek. *Leeuwarder Courant*, 10 september.
- Haagsma, J. 2000. Hardcore is een praktische vorm van verzet. *Leeuwarder Courant*, 22 december.
- Haagsma, J. 2001. 'We spelen ook voor wie niet in God gelooft'. *Leeuwarder Courant*, 22 mei.
- Haagsma, J. 2003. Noordschok wil podium zijn voor harde bands. *Leeuwarder Courant*, 27 januari.
- Haagsma, R. 1997. Shelter, punkers voor Hare Krishna. *Algemeen Dagblad*, 16 oktober.
- Hee, M. van. 1997. Straight-Edgers: Principiële geheelonthouders. *De Stem*, 8 maart.
- Hee, M. van. 1997. Kroeg & tocht: Cafe Jumi in Oostburg. *De Stem*, 29 maart.
- Hee, M. van. 1997. Cafe Snugly in Terneuzen. *De Stem*, 17 mei.
- Heer, M. de. 2000. Wat zou dat nou precies zijn, een nerd? 'Stamps' geeft inzicht in de jeugdcultuur. *Trouw*, 10 juni.
- Hoog, K. de. 2003. Scholen verbieden sluierterecht; Geen behoefte aan andere kledingvoorschriften. *Algemeen Dagblad*, 8 februari.
- Jacobs, H. en Kennis, J. 2000. Expositie Jong! In de jaren 1950-1990 en Jong! 1990-2000. *De Gelderlander*, 11 februari.
- Kleijwegt, D. 1993. Alfabet van de popmuziek. *Algemeen Dagblad*, 6 mei.
- Koning, A. de. 1997. De Nederlandse jeugd is een pot nat. *Trouw*, 13 februari.
- Lamoree, J. 1997. De jeugd van tegenwoordig. *Het Parool*, 29 augustus.
- Lange, B. de. Een zak nerds en een blik hiphoppers. *Dagblad van het Noorden*, 10 juni.
- Leest, M. van der. 2001. Geen religieus feest bij popbands Iduna. *Leeuwarder Courant*, 26 mei.
- Meijer, G. 2006. 'Dit is het eerste festival waar je als meisje jezelf kunt zijn'. *Dagblad van het Noorden*, 26 juni.
- Meijer, S. 2001. Tegenbeweging in de huiskamer. *Het Parool*, 8 november.
- Meijer, S. 2002. Zwartekousenpunk. *Het Parool*, 24 september.
- Musters, R. 2006. UITGIDS – Softpop van Blof kan ook stoer zijn. *BN/De Stem*, 31 maart.

- Musters, R. 2006. Blof: Ballads met punkattitude. *BN/De Stem*, 26 mei.
- Nek, M. van. 1995. 'We leken in Italië wel tieneridolen' – Arnhemse bands stippelen over Paymans, T. 1995. Rock 'n' roll festival zonder een druppel sterke drank – Concert: Straight-edge festival met Surfire, One Day Close, Blindfold, Feeding The Fire, Chokehold, zaterdagavond in de Goudvishal in Arnhem. *De Gelderlander*, 14 augustus.
- Pelgrom, W. 2005. Werken. *De Gelderlander*, 9 november.
- Poel, P. van de. 1999. Straight-edgers willen vega-schoenen. *De volkskrant*, 24 november.
- Provoost, F. 2007. Effect van waterpijp en helium. *NRC.NEXT*, 6 juli
- Pulles, C. 2000. More than music festival: Snel, hard en maatschappelijk betrokken. *De Gelderlander*, 25 september.
- Putten, G. van. 2007. Jongerenpart in Haarlemmermeerse Bos; Artquake Open Air 07-07-07 met Relax, Luie Hond en Don Diablo. *Haarlems Dagblad*, 5 juli.
- Raats, J. 1995. Amerikaanse band koppelt hardcore aan Krishna-leer: Shelter reflecteert een levenshouding. *Brabants Dagblad*, 7 september.
- Raats, J. 1996. Amerikaanse hardcore-formatie vrijdag terug in Den Bosch – Shelter propageert spirituele groei. *Brabants Dagblad*, 8 februari.
- Raats, J. 1996. De Crivits houden niet van preken. *Brabants Dagblad*, 15 mei
- Raats, J. 1998. Noorderligt houdt Hardcore-festival. *Brabants Dagblad*, 15 januari.
- Raats, J. 2000. Schoonheid van bijna sterven. *Brabants Dagblad*, 7 september.
- Santen, K. van. 2003. Vegetarisch feest in poppodium Iduna. *Leeuwarder Courant*, 1 mei.
- Schipper, M. 2001. Steeds meer jongeren verruilen wilde leven voor Straight-Edge: niet drinken, niet roken en geen losse seks. *De Telegraaf*, 23 juni.
- Schouten, K. 2007. Bandleider met idealen. *De Volkskrant*, 1 februari.
- Schrijver onbekend. 1996. Stevig zweten op de dansvloer. *De Dordtenaar*, 13 juni.
- Schrijver onbekend. 1996. ...de roes. *Trouw*, 23 november.
- Schrijver onbekend. 1997. Videofilm in strijd tegen vandalisme in Zeeuws-Vl. *De Stem*, 18 augustus.
- Schrijver onbekend. 1997. Het staat in de sterren. *Het Parool*, 29 augustus.
- Schrijver onbekend. 1997. Dutch-Belgian hardcore fest in Effenaar. *Eindhovens Dagblad*, 16 oktober.
- Schrijver onbekend. 1997. Roelofs is gedesillusioneerd. *Trouw*, 13 december.
- Schrijver onbekend. 1998. Agenda: Muziek. *Het Parool*, 11 februari.
- Schrijver onbekend. 1998. De nieuwe generatie actievoerders loopt op gympen. *Trouw*, 18 april.

- Schrijver onbekend. 1998. Verslag van Skateboard session in Nijmegen. *De Gelderlander*, 7 september.
- Schrijver onbekend. 1999. Cuijkse band: Of No Avail. *De Gelderlander*, 16 januari.
- Schrijver onbekend. 2000. Heel erg punk. *Algemeen Dagblad*, 11 mei.
- Schrijver onbekend. 2000. Jongeren van nu laten niet in hokje te stoppen. *Leeuwarder Courant*, 10 juni.
- Schrijver onbekend. 2000. Jongerenculturen voor beginners: Stamps van de RVU. *De Gelderlander*, 10 juni.
- Schrijver onbekend. 2001. Straight Edge. *Het Parool*, 31 maart.
- Schrijver onbekend. 2004. Flashback houdt hardcore benefietshow. *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant*, 25 maart.
- Schrijver onbekend. 2004. Groeibriljanten in Nighttown. *Rotterdams Dagblad*, 5 november.
- Schrijver onbekend. 2004. Crossing Border opnieuw grensoverschrijdend. *Rotterdams Dagblad*, 10 november.
- Schrijver onbekend. 2004. Korte berichten. *Utrechts Nieuwsblad / Amersfoortse Courant*, 10 november.
- Schrijver onbekend. 2004. Crossing Border: een greep. *Het Parool*, 11 november.
- Schrijver onbekend. 2005. Acht keer hardcore op Scream Fest. *Leeuwarder Courant*, 20 januari.
- Schrijver onbekend. 2006. JONGEREN Jongeren die vinden dat ze tot een jeugdcultuur behoren – ze zijn er nog.... *De Gelderlander*, 1 april.
- Schrijver onbekend. 2006. Burengerucht. *Quote*, 31 oktober.
- Schrijver onbekend. 2007. Exposities Meesters in de Kunst. *AD/Utrechts Nieuwsblad*, 16 mei.
- Schrijver onbekend. 2007. ArtquakeOpen Air. *Haarlems Dagblad/IJmuider Courant*, 5 juli.
- Schrijver onbekend. 2007. Festival ZXZW Bas Verbeek – Muziekfestival ZXZW: kijken, maar vooral ook zelf doen. *Brabants Dagblad*, 18 september.
- Schrijver onbekend. 2007. De man yn ‘e tonne. *Leeuwarder Courant*, 19 oktober.
- Schrijver onbekend. 2008. Een muur van geluid. *Leeuwarder Courant*, 6 november.
- Schrijver onbekend. 2008. ALF eist aanslag Wassenaar op. *Metro*, 30 december.
- Sierksma, P. 1999. ‘Je moet tegenwoordig wel heel hard roepen om gehoord te worden’. *Trouw*, 26 augustus.
- Sjouwerman, P. 2001. Veroordeelde bevrijders: ‘We waren op vakantie’; Dierenactivisten. *Trouw*, 24 januari.

- Snoeijen, M. 1997. Oude Blvd. Werd 'beeld-erudiete' jongeren te veel. *NRC Handelsblad*, 12 april.
- Suurland, B. 1998. Videofilm jongerencultuur Zeeuws-Vlaanderen. *Dagblad voor Zuidwest-Nederland*, 25 juli.
- Timmers, B. 1997. Huidige jongerencultuur stromingen, substromingen. *De Stem*, 22 maart. *Dagblad van het Noorden*, 13 juni.
- grenzen hun eigen alternatieve route uit. *De Gelderlander*, 8 september.
- Uden, J. van. 1996. Straight edge: lol maken zonder drugs. *Brabants Dagblad*, 13 november.
- Verkerk, R. 1997. Ben jij een ruler?; Trendwatcher Koert Verkerk zoekt leidende figuren jongerenscènes. *Rijn en Gouwe*, 15 oktober.
- Walthaus, A. 2001. Shelter in Iduna. *Leeuwarder Courant*, 27 april.
- Wensink, H. 2003. Eten: Groente-generatie snackt bij voorkeur selderij. *Elsevier*, 8 februari.
- Wierenga, J. 2000. 'Want alles was zo nieuw, zo sprankelend.'. *Dagblad van het Noorden*, 16 februari.
- Zeeuw, T. de 2002. TV-column: Vrienden. *De Telegraaf*, 30 oktober.

Delpher

- Dijkma, J. 1993. Nieuwe golf herrie blijft wat steken. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 19 februari.
- Duk, W. 1989. De kick van chocolademelk. *Nieuwsblad van het Noorden*, 24 maart.
- Duk, W. 1989. Vooruitblik Agenda: Pop Fugazi. *Nieuwsblad van het Noorden*, 7 december.
- Haagsma, J. 1989. Hardcore en de positieve attitude. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 8 september.
- Haagsma, J. 1989. Hardcore: handstand, salto's en Dik Trom. *Leeuwarder Courant van Friesland*, 13 november.
- Haagsma, J. 1989. 'Muziek is geen eenrichtingsverkeer'. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 1 december.
- Haagsma, J. 1991. Negazione houdt tempo erin. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 11 januari.
- Haagsma, J. 1991. Hecht Accüsed laat geen steek vallen. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 21 januari.
- Haagsma, J. 1991. Presentatie zonder plaat bij Hollebaters. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 3 juni.
- Haagsma, J. 1991. Boos SFA: jetlag nog in de benen. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 27 september.

- Haagsma, J. 1992. Een poesie-album met schroeiranden. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 30 mei.
- Haagsma, J. 1992. Charley's War is 'politiek correct'. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 31 oktober.
- Haagsma, J. 1994. Geen regels, geen gimmicks. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 8 juli.
- Haagsma, J. 1994. Feest in Sneek met hardcore en Krishna's. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 3 oktober.
- Kleijwegt, D. 1990. Fugazi heeft de toekomst. *Algemeen Dagblad*, 8 september.
- Schrijver onbekend. 1985. Een kruisje voor gezondheidspunk. *De Volkskrant*, 13 juni.
- Schrijver onbekend. 1991. Waarheen Daarheen. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 26 april.
- Schrijver onbekend, 1991. Hardcore in de Brouwershoeck. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 10 mei.
- Schrijver onbekend. 1991. Waarheen Daarheen. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 30 oktober.
- Schrijver onbekend. 1992. Waarheen Daarheen. *Leeuwarder Courant: Hoofdblad van Friesland*, 27 maart.
- Schrijver onbekend. 1992. Voorkeurmuziek. *NRC Handelsblad*, 9 juli.
- Schrijver onbekend. 1994. Agenda: Muziek. *De Volkskrant*, 1 juli.
- Tan, R. 1985. Straight edge: blauwe knoop. *De Volkskrant*, 22 juni.
- Vos, S. 1994. Rumah Rock is niet blij met Posterkrieg. *Nieuwsblad van Friesland: Hepkema's Courant*, 7 juni.
- Vos, S. 1994. Friese Waldrock voorlopig niet groter. *Nieuwsblad van Friesland: Hepkema's Courant*, 14 juni.

Krantenbank Zeeland

- Banach, B. 1998. Veganisten hebben respect voor al wat leeft. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 16 mei.
- Borgers, P. 1996. Het tolerante skate-volk groeit snel. *De Stem*, 14 december.
- Cappetti, P. 1999. Jongeren zijn zichzelf in film. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 2 juni
- Dreu, M. de. 1996. Gevarieerde Zeeuwse Popdagen. *De Faam en De Faam/De Vlissingen*, 4 december.
- Hamans, C. 1997. Met Verbazing: Wijn. *De Stem*, 20 december.

- Hensels, J. 1999. Right Direction wil geen richting meer aangeven. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 19 mei.
- Hof, R. In 't. 1999. Tussen hiphoppers, alto's en kakkers. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 19 augustus.
- Lange, B. de. 2000. Jongeren dragen hun idealen uit. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 10 juni.
- Leijnse, K. 1997. Mode laat zich niet echt sturen. *De Faam en De Faam/De Vlissingen*, 2 april.
- Neefjes, C. 1997. Broodnuchtere fuifnummers. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 16 januari.
- Postma, H. 1998. Waarmee bereik je de jeugd? *Provinciale Zeeuwse Courant*, 25 maart.
- Schrijver onbekend. 1996. Zeeuse Popdagen brengen uiteenlopende stromingen. *Scheldebode*, 14 november.
- Schrijver onbekend. 1998. Uit buiten Zeeland. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 9 september.
- Schrijver onbekend. 2004. Hardcore Night. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 3 november.
- Timmers, B. 1997. Alles kan, zolang je maar cool bent. *De Stem*, 22 maart.
- Wessel, P. 1990. "Beercore, our way of life. *De Faam en De Faam/De Vlissingen*, 12 december.
- Wit, H. 1997. Postzegels: Jeugd. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 30 augustus.

Interviews

- Koutsman, A. *Interview Alex Koutsman*. Afgenomen door: Justin Poels, op 07-05, 2019
- Voogt, R. *Interview Robert Voogt*. Afgenomen door: Justin Poels, op 18-05, 2019
- Weert, J. van de. *Interview Johannes van de Weert*. Afgenomen door: Justin Poels, op 06-05, 2019

Albums

- A Step Apart. 2004. *Demo 2004*. Eigen beheer, cassette.
- A Step Apart. 2005. *Structure*. Not Just Words Records, 7-inch.
- A Step Apart. 2005. *There Is A Choice*. Not Just Words Records, 7-inch.
- A Step Apart. 2006. *A Step Apart*. Not Just Words Records, 7 inch.
- Abusive Action. 2006. *Fueled*. Not Just Words Records, 7-inch.
- Backdraft. 1994. *The Stream*. Crucial Response Records, 7-inch.
- Betray. 1990. *Betray*. Crucial Response Records, 7-inch.
- Birds Of A Feather. 2005. *Our Aim*. Crucial Response Records, 7-inch en CD
- Birds Of A Feather. 2006. *Birds of a Feather / In Defence Split EP*. Give Praise Records, 7-inch
- Birds Of A Feather. 2007. *Demo 2007*. Eigen beheer, cassette.

Birds Of A Feather. 2008. *Chapter 5*. Commitment Records, 7-inch.

Birds Of A Feather. 2008. *The Past The Present*. Refuse Records, CD en LP

Blood Red. 2004. *Demo 2004*. Eigen beheer, cassette.

Cleansweep. 1999. *Demo 1999*. Threesome Records, cassette.

Crivits. 1990. *Back With A Message*. Old World Records, 7-inch.

Crivits. 1992. *Pressure*. Old World Records, CD en LP.

Crivits. 1995. *Stare*. Lost And Found Records, CD.

Death X Champs. 2003. *Sledgehammer Demo*. Real Deal Demos, cassette en CD.

Downslide. 2003. *Demo 2003*. The Decline Records, cassette.

Downslide. 2004. *Downslide / Know Your Enemy*. Crucial Response Records, 7-inch.

Downslide. 2004. *Nowhere To Hide*. Crucial Response Records, 7-inch.

Downslide. 2005. *Unwired E.P.*. Not Just Words Records, 7-inch.

Fairfight. 2000. *The Never Ending Road*. Commitment Records, 7-inch.

Fairfight. 2002. *Fairfight*. Commitment Records, 7-inch.

Feeding The Fire. 1993. *No Submission*. Red Wax Records, 7-inch.

Feeding The Fire. 1994. *Feeding The Fire & Spawn..* Crucial Response Records, 7-inch.

Glorybound. 2003. *Straight Edge (Demo 2003)*. Onbekend, cassette.

Guidingline, 1998. *Showdown EP*. Commitment Records, 7-inch.

GuidingLine. 1999. *The Boyscout Revival*. Third Party Records, 7-inch.

Invidia. 1997. *Feel My Hate*. Eigen beheer, cassette.

Know Your Enemy. 2002. *Know Your Enemy*. Crucial Response Records, 7-inch en CD.

Lärm. 1984. *Campaign For Musical Destruction*. Eenheidsfrontrecords, Er Is Hoop, Melkboer Strikes Back, LP.

Lärm. 1986. *No One Can Be That Dumb*. Eigen beheer, 7-inch.

Lärm. 1986. *Straight On View*. One Step Ahead Records, LP.

Lärm. 1987. *Nothing Is Hard In This World If You Dare To Scale The Heights*. Definite Choice Records, 7-inch.

Lärm. 1997. *Extreme Noise*. Coalition Records, Red As Fuck Records, CD.

Mainstrike. 1995. *Times Still Here*. Crucial Response Records, 7-inch.

Mainstrike. 1995. *Youth Crew 1995*. Commitment Records, cassette.

Mainstrike. 1997. *A Quest For The Answers*. Crucial Response Records, CD en LP.

Mainstrike. 1999. *Live (Oktober 1998)*. Paralogy, 7-inch.

Mainstrike, 1999. *Mainstrike*. Crucial Response Records, 7-inch.

Mainstrike. 1999. *No Passing Phase*. Crucial Response Records, CD en LP.

ManLiftingBanner. 1991. *Myth Of Freedom*. Crucial Response Records, 7-inch.
North. 2003. *Perfect Body, Perfect Soul*. Commitment Records, 7-inch.
Oil. 1997. *Oil*. Commitment Records, 7-inch.
Product X. 1996. *True Persistence*. Arm's Length Records, cassette.
Product X. 1998. *Hometeam*. Commitment Records, 7-inch.
Product X. 1999. *Who Makes The Heroes....* Commitment Records, 7-inch.
Profound. 1989. *Dutch Wolfpack*. Eigen beheer, cassette.
Profound. 1989. *Integrity*. Anti-Schelski Records, 7-inch.
Reaching Forward. 1998.. *Pride Is Everlasting*. Commitment Records, 7-inch.
Rondo's, De. 1980. *Red Attack*. King Kong Records, 7-inch en LP.
Rondo's, De. 2009. *Destroy The Entertainment*, King Kong Records, CD en LP.
Soberresponse. 1998. *Different Path*. Commitment Records, 7-inch.
Strip The Threads. 2001. *Demo 2001 XXX*. Eigen beheer, cassette.
Vitamin X. JAAR. *Straight Edge Crew*. Commitment Records, 7-inch.
Vitamin X. JAAR. *Once Upon A Time....* Commitment Records, 7-inch.

Televisieprogramma's

Catherine en de 5 uur show, RTL4. Verkregen op 20-07, 2020 van:

<https://www.youtube.com/watch?v=K633aSLTsNE>

Ooggetuige, RTL4. Verkregen op 20-07, 2020 van:

https://www.youtube.com/watch?v=_2GN7m31xPg

Fast Forward, IKON. Verkregen op 20-07, 2020 van:

<https://www.youtube.com/watch?v=HoliBzTg-6w>

Zines

Attila, M. *I Drink Milk*, 3 (Miskolc, Hongarije, jaar onbekend).

Hoeren, P. en A. Haabeth, *Voice Of A Generation*, 1 (Kaisersfield, Duitsland, 2005).

Hughes, M. *Direct Hit*, 2 (Keady, Noord-Ierland, 2002).

Kristof, B. *Backdraft*, 4, (Sint-Gillis-Waals, België, jaar onbekend).

Leeuwen, J. van, *Nieuwe Koekrand*, vol. 11 uitgave 77, (Amsterdam, Nederland, 1986)

M., *Nooit Meer*, 5, (Apeldoorn, Nederland, jaar onbekend).

M., *Nooit Meer*, 7, (Apeldoorn, Nederland, jaar onbekend).

Meijnen, R. *Slaves of Mainstream*, 3, (Wageningen, Nederland, winter 1997).

R., R., *Connection X*, 1, (Kerkrade, Nederland, jaar onbekend).

R., R., *Connection X*, 3, (Kerkrade, Nederland, jaar onbekend).

Roestenburg, A. *Speak My Mind*, 1, (Nieuwkuijk, Nederland, voorjaar 1999).

Roostenburg, A. en R. Beekmans, *Speak Our Minds*, 1, (Nieuwkuijk, Nederland, voorjaar 1998).

Schafraad, P. *It's Raining Truths*, 3, (Den Bosch, Nederland, jaar onbekend).

Schafraad, P. *It's Raining Truths*, 4, ('s-Hertogenbosch, Nederland, jaar onbekend).

Schreuders, E. en E. Brunnenkreef, *Union in Partition*, 1, (Nijverdal, Nederland, april 1999).

Schrijver onbekend, *Colt Turkey*, 1, (Utrecht, Nederland, jaar onbekend).

Schrijver onbekend, *Raket*, 13, (Rotterdam, Nederland, september 1980)

Schrijver onbekend, *Raket*, 14 (bijlage), (Rotterdam, Nederland, september 1980)

Tilt, B., *Tilt!*, 3, (België, 1987)

W., R., M., *Think Again*, 2, (Velp, Nederland, jaar onbekend).

Zehetleitner, M. en C. Zehetleitner, *Keep the Faith*, 4.5, (Leimen, Duitsland, jaar onbekend).

Onderzoeksrapporten

Dagevos, Hans, David Verhoog, Peter Van Horne, en Robert Hoste. *Vleesconsumptie per hoofd van de bevolking in Nederland, 2005-2017*. Wageningen: Wageningen Economic Research, 2018.

Eurobarometer. *Flash Eurobarometer 330: Youth attitudes on drugs*. European Commission, 2011.

Eurobarometer. *Special Eurobarometer 331: EU citizens' attitudes towards alcohol*. Brussels: European Commission, 2010.

Eurobarometer. *Special Eurobarometer 490: Climate Change*. European Commission, 2019.

Kraaykamp, Gerbert, Stéfanie André, en Roza Meuleman. *Een (on)gezonde leefstijl: Opleiding als scheidslijn*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2018.

Meat Atlas: Facts and figures about the animals we eat. Heinrich Böll Foundation | Friends of the Earth Europe, 2014.

Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2019. Trimbos instituut, 2020.

Ridder, Josje den, Emily Miltenburg, Willem Huijnk, en Sosha Van Rijnberk. *Burgerperspectieven 2019/4*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2019.

Schyns, Peggy. *Kiezen bij de kassa: Een verkenning van maatschappelijk bewust consumeren in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2016.

Vegamonitor 2019 Natuur & Milieu. Kien, 2019.

Wennekers, Annemarie, Jeroen Boelhouwer, Crétien Van Campen, en Jeanet Kullberg. *De sociale staat van Nederland 2019*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2019.

Bibliografie – Secundaire Bronnen

- Aslanova, Fidan. „Investigation of the level of consciousness of citizens about the climate change.” *Qual Quant*, 2018: 2487-2493.
- Ballard, Jackie. „Out of Hours: What is Dry January?” *British Journal of General Practice*, 2016: 32.
- Benson., Bruce L. „Escalating the War on Drugs: Causes and Unintended Consequences.” *Stanford Law & Policy Review*, 2009: 293-358.
- Bold, Melanie Ramdarshan. „Why Diverse Zines Matter: A Case Study of the People of Color Zines Project.” *Pub Res Q*, 2017.
- Bovens, Rob H.L.M., Henk F.L. Garretsen, en Dike Van de Mheen. „Alcoholmatiging in het Preventieakkoord: een wereld te winnen.” *Tijdschrift Gezondheidswet*, 2018: 175-176.
- Broersma, Marcel. „Nooit meer bladeren? Digitale krantenarchieven als bron.” *Tijdschrift voor Mediageschiedenis*, 2012: 29-55.
- CBS. *Van drinken om te vergeten, naar vergeten om te drinken*. 30 10 2015.
<https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2015/44/van-drinken-om-te-vergeten-naar-vergeten-om-te-drinken> (geopend 19-07, 2020).
- Crawford, Robert. „Cultural influences on prevention and the emergence of a new health consciousness.” In *Taking Care: Understanding and Encouraging Self-Protective Behavior*, door Neil D. Weinstein, 95-114. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- Doel, Wim van den. *Plaatsen van herinnering: Nederland in de twintigste eeuw*. 2006.
- Earl, Jennifer, Andrew Martin, John D. McCarthy, en Sarah A. Soule. „The Use of Newspaper Data in the Study of Collective Action.” *Annual Review of Sociology*, 2004: 65-80.
- ECLI:NL:PHR:2011:BS8874*. 25 11 2011.
<https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:PHR:2011:BS8874> (geopend 13-08, 2020).
- Francione, Gary L. „Animal Rights and Animal Welfare.” *Rutgers Law Review*, 1996: 397-470.
- Garretsen, Henk F. L., en Ien Van de Goor. „The Netherlands.” In *International Handbook on Alcohol and Culture*, door Dwight B. Heath, 190-200. Greenwood Publishing Group, 1995.

- Gately, Iain. *Tobacco: A Cultural History of How an Exotic Plant Seduced Civilization*. New York: Grove Press, 2007.
- Goossens, Jerry, en Jeroen Vedder. *Het gejuich was massaal: punk in Nederland 1976-1982*. Amsterdam: Amsterdam Stichting Popmuziek Nederland, 1996.
- Greenebaum, Jessica. „Veganism, Identity and the Quest for Authenticity.” *Food, Culture and Society*, 2012: 129-144.
- Haenfler, Ross. „Straight Edge" by Minor Threat: From Punk Rock to Straight Edge - Origins, Context, and Initial Significance of "Straight Edge".” In *Rebel Music: Resistance through Hip Hop and Punk*, door Priya Parmar, Anthony J. Nocella II, Scott Robertson en Martha Diaz, 131-139. Charlotte, NC: Information Age Publishing, 2014.
- . „Rethinking Subcultural Resistance: Core Values of the Straight Edge Movement.” *Journal of Contemporary Ethnography*, 2004: 406-436.
- . *Straight Edge: Hardcore Punk, Clean-Living Youth, and Social Change*. Rutgers University Press: New Brunswick, New Jersey, 2006.
- . „The Entrepreneurial (Straight) Edge: How Participation in DIY Music Cultures Translates to Work and Careers.” *Cultural Sociology*, 2018: 174-192.
- Hamilton, Ian. *Dry January - is it worth giving up alcohol for a month?* 1 01 2016. <https://theconversation.com/dry-january-is-it-worth-giving-up-alcohol-for-a-month-51956> (geopend 07-03, 2020).
- Hanou, Marc, en Jean-Paul Frijns. *The Past The Present 1982-2007: A History Of 25 Years Of European Straight Edge*. 2008.
- Hellema, Duco. *Nederland en de jaren zeventig*. Amsterdam: Boom Uitgevers, 2012.
- Iacobbo, Karen, en Michael Iacobbo. *Vegetarian America: A History*. Westport, Connecticut. London: Greenwood Publishing Group, 2004.
- Jabs, Jennifer, Carol M. Devine, en Jeffery Sobal. „Model of the Process of Adopting Vegetarian Diets: Health Vegetarians and Ethical Vegetarians.” *Society For Nutrition Education*, 1998: 196-202.
- Jamison, Andrew. „Climate change knowledge and social movement theory.” *WIREs Climate Change*, 2010: 811-823.
- Jonker, Leonor. *No Future Nu: Punk in Nederland 1977-2012*. Amsterdam: Lebowski Publishers, 2012.

- Krech III, Shepard, J.R. McNeill, en Carolyn Merchant. „Vegetarianism.” In *Encyclopedia of World Environmental History Vol. 3*, door Shepard Krech III, J.R. McNeill en Carolyn Merchant, 1273-1278. New York: Routledge, 2004.
- Kumar De, Tapan, en Prasenjit Nanda. „History of Animal Liberation Movement: An Overview.” *Philosophy and the Life-world*, 2016: 73-82.
- Learning, Solent Online. *Successful Research*. sd.
<https://learn.solent.ac.uk/mod/book/view.php?id=116227&chapterid=15177#Television%20programmes> (geopend 31-07, 2020).
- Leitzmann, Claus. „Vegetarian nutrition: past, present, future.” *American Society for Nutrition*, 2014: 496-502.
- Looze, M. de, en I. Koning. „Alcoholgebruik bij jongeren in Nederland: Van zuipschuit van Europa tot het braafste kind van de klas.” *Justitiële verkenningen*, 2017: 88-101.
- Maas, Luc, en Rob Sparidaans. *Het subculturele proces: punk en new wave*. Tilburg: Tilburgs Instituut voor Akademische Studies, 1985.
- Mataraci, Pinar, en Sema Kurtuluş. „Sustainable marketing: The effects of environmental consciousness, lifestyle and involvement degree on environmentally friendly purchasing behavior.” *Journal of Global Scholars of Marketing Science*, 2020: 304-318.
- Micheletti, Michele, en Dietlind Stolle. „Sustainable Citizenship and the New Politics of Consumption.” *The Annals Of The American Academy*, 2012: 88-120.
- Mills, Sara. „Introduction.” In *Discours*, 1-20. London and New York: Routledge, 1997.
- Oudejans, Suzan, en Masha Spits. „Stoppen met roken: helemaal 'in!'.” *Verslaving in de Media*, 2017: 278-280.
- Parliament, European. *Texts Adopted*. 16 06 2010.
<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0222&language=EN&ring=A7-2010-0109> (geopend 19-07, 2020).
- Pendergast, Nick. „Environmental Concerns and the Mainstreaming of Veganism.” In *Impact of Meat Consumption on Health and Environmental Sustainability*, door Talia Raphaely en Dora Marinova, 106-123. Australia: IGI Global, 2015.
- Pilo, Alessandro. *"For Straight Edgers, Every Month Is Dry January"*. 20 Januari 2020.
https://www.vice.com/en_uk/article/v74evx/straight-edge-cut-no-alcohol-drugs-caffeine-vegan-lifestyle (geopend Maart 2020).
- Preece, Rod. *Sins of the Flesh: A History of Ethical Vegetarian Thought*. UBC Press, 2008.

- Radnitz, Cynthia, Bonnie Beezhold, en Julie DiMatteo. „Investigation of lifestyle choices of individuals following a vegan diet for health and ethical reasons.” *Appetite*, 2015: 31-36.
- Rannikko, Pertti. „Local Environmental Conflicts and the Change in Environmental Consciousness.” *Sage Publications, Ltd.*, 1996: 57-72.
- Rettman, Tony. *Straight Edge: A Clear-Headed Hardcore Punk History*. Brazilian Points, 2017.
- Ritchie, Donald A. *Doing Oral History*. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Ruby, Matthew B. „Vegetarianism. A blossoming field of study.” *Appetite*, 2011: 141-150.
- Russell, Simon, Kim Ross-Houle, Karen A. Critchley, en Mark Whitfield. *Evaluating the Impact of Dry January 2016*. Liverpool: Centre For Public Health | Liverpool John Moores University, 2016.
- Schuitema, Geertje, en Judith I.M. De Groot. „Green consumerism: The influence of product attributes and values on purchasing intentions.” *Journal of Consumer Behaviour*, 2015: 57-69.
- Steketee, Majone, Harrie Jonkman, Hans Berten, en Nicole Vettenburg. „Alcohol use Among Adolescents in Europe: Environmental Research and Preventive Actions.” 2013.
- Taylor, Stephanie. „Theories and Common Concerns.” In *What is Discourse Analysis*, 7-28. London: Bloomsbury Academic, 2013.
- Tieks, Alieke, Sigrid A. Troelstra, Trynke Hoekstra, en Anton E. Kunst. „Associations of the Stoptober smoking cessation program with information seeking for smoking cessation: A Google trends study.” *Drug and Alcohol Dependence*, 2019: 97-100.
- Toet, Zoë. *"Straight-edge in opkomst: 'Als ik echt een wilde avond heb, drink ik Red Bull'"*. 15 September 2018. <https://www.ad.nl/den-haag/straight-edge-in-opkomst-als-ik-echt-een-wilde-avond-heb-drink-ik-red-bull~a2053b046/> (geopend januari 2019).
- Turpijn, Jouke. *80's Dilemma: Nederland in de jaren tachtig*. Bakker, 2011.
- Verdonk, Dirk Jan. *Het dierloze gerecht: Een vegetarische geschiedenis van Nederland*. Amsterdam: Boom, 2009.
- Visser, Richard O. de, Emily Robinson, Tom Smith, Gemma Cass, en Matthew Walmsley. „The Growth of 'Dry January': promoting participation and the benefits of participation.” *The European Journal of Public Health*, 2017: 929-931.
- Wescombe, Noah J. „Communicating Veganism: Evolving Theoretical Challenges to Mainstreaming Ideas.” *Studies in Media and Communication*, 2019: 1-8.

- Whorton, James C. „Historical development of vegetarianism.” *American Society for Clinical Nutrition*, 1994: 1103-1109.
- Willemsen, Marc. „De geschiedenis van tabaksontmoediging in Nederland 1948-2017.” 2018.
- Wood, Robert T. *Straightedge Youth: Complexity and Contradiction of a Subculture*. Syracuse University Press, 2006.
- Yeomans, Henry. „New Year, New You: a qualitative study of Dry January, self-formation and positive regulation.” *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 2019: 460-468.

Abstract

In de hedendaagse Nederlandse samenleving wordt steeds meer aandacht besteed aan onderwerpen als matiging van alcoholgebruik en tabaksgebruik, vegetarisme, veganisme, dierenrechten, klimaat en milieu. De overeenkomst tussen deze onderwerpen is dat het in de kern gaat om een bewustzijn rondom leefstijl en leefomgeving. Het is echter geen toeval dat deze thema's grotendeels tegelijkertijd aan populariteit winnen in de mainstream samenleving. Veertig jaar geleden vond onder een groep punks een soortgelijk bewustwordingsproces plaats, genaamd straight edge. In dit onderzoek is gekeken naar de invloed van straight edge op hedendaagse bewustwordingsprocessen in de mainstream samenleving in Nederland. Straight edge ontstond in de Verenigde Staten als afsplitsing van punk. Het was een tegenreactie op het vele gebruik van alcohol en drugs binnen zowel punk als de mainstream samenleving. Straightedgers onthielden zich van alcohol, drugs, tabak en promiscue seks en waren te herkennen aan een zwarte X op hun handen. Begin jaren tachtig waaide straight edge over naar Nederland. Op dat moment zat Nederland in een economische crisis, was er een hoog werkloosheidspercentage en heerste een somber toekomstbeeld binnen de samenleving. Punk werd gezien als uitweg van deze misère, waardoor het alcoholgebruik, drugsgebruik en geweld binnen punk toenam. Er ontstond een tweedeling binnen punk en vanuit punk werd steeds meer kritiek geuit op deze hedonistische leefstijl. Dit was een ideale voedingsbodem voor de komst van straight edge naar Nederland. Door de jaren heen werden verschillende uitgangspunten aan straight edge toegevoegd. De kern van deze nieuwe thema's was altijd een bewustzijn rondom leefstijl en leefomgeving, waardoor onderwerpen als vegetarisme, veganisme, dierenrechten, klimaat en milieu in het verlengde van straight edge lagen en in de jaren tachtig en jaren negentig als logische toevoeging aan de straight edge leefstijl werden gezien. Het hoogtepunt van straight edge in Nederland was eind jaren negentig, toen honderden Nederlanders straight edge waren. Straight edge kreeg steeds meer aandacht van populaire media. Dit zorgde ervoor dat het zichtbaar werd in de mainstream samenleving. Gezien het feit dat straight edge in Nederland zichtbaar was in populaire media als vaakgelezen kranten en veelbekeken televisiezenders kan worden geconcludeerd dat straight edge een kleine rol heeft gespeeld in het bewustwordingsproces rondom leefstijl en leefomgeving in de hedendaagse Nederlandse mainstream samenleving.

Trefwoorden: Straight edge, punk, bewustzijn, bewustwording, bewustwordingsproces, alcohol, tabak, veganisme, vegetarisme, klimaat, milieu.